

ERDÉLY MAGYARSÁG

XI. ÉVFOLYAM
2000. OKTÓBER,
NOVEMBER, DECEMBER

Szomszédságban
Erdélyben

Magyar
hadifoglyok
Romániában

Márton Áron
és Teleki Béla
emlékezete

Nemzedéki
sirató II.

44

„Nem lehet” kisebbségi soban élni - vallotta Makkai Sándor református püspök Erdélyben a két háború között, és „emigrált”, azaz „áttelepült” Magyarországra. Lehet, mert kell - vették ellen a helyben maradottak. Most ismét azt kell mondanunk: **nem lehet, nem szabad többé kisebbségi sorban élni**, mert - ahogy egy másik püspök mondotta Csíksomlyón 1946 pünkösdi vasárnapján: - „szabad emberhez és szabad nemzethez méltó életet kívánunk élni, mert ehhez Isten-adta jogunk van”.

Aláírásgyűjtés Romániában a külhoni állampolgárság mellett, Kárpátalján a státusz törvényért, a magyar koalíció fenyegetése Szlovákiában a kormányból való kilépéssel, a délvideki magyarság autonómia törekvése mind azt mutatja: 1. a határokon túli magyarság csatlózott Magyarországhoz, 2. mindenre elszánt, mert úgy érzi: Schengen fenyegető közelsége miatt nincs mit veszítenie, 3. sem a kulturális autonómia, sem a közigazgatási önkormányzat nem elégtű már ki, mivel nem nyújt védelmet a többségi esetleges atrocitásával szemben, és vissza lehet vonni egyetlen tollvonással.

A kisebbségi-nemzetiségi sorsban élő átlag magyar is nyíltan vallja: anyagiak hiányában a magyar vízum megszerzése nem mindenkinek áll módjában, az utódállamok hatóságai sem engednék ki az országból, a magyarországi munkavállalás felyorsítja a családok felbomlását, anyanyelvű állami oktatás a legfelsőbb szintig abban az országban illeti meg az egyént, ahol adót fizet, a kettős állampolgárság pedig egyes többségi kormányoknál csak elcsúsztatja, hogy a magyarságot távozásra szólítsa fel.

*

Nem a kioktatás szándéka vezet, de jó lenne, ha a hatalom végre odafigyelne a magyarság ha nem is hivatalos, annál inkább hiteles képviselőire.

Ez az értelmiség **egyfelől** megfogalmazza a magyarság életérzését, **azt hogy ha felmerül a nemzeti önrendelkezés igénye, a magyar politika defenzívába vonul (egy délvideki magyar), hogy nincs joga nevükben lemondani a jövőről, és véglegesíteni a trianoni határokat (Erdély), hogy nem kulturális autonómia kell, hanem békés határmódosítással a leszakított területek visszacsatolása (Kárpátalja).**

Ez az értelmiség **másfelől** megfogalmazza a magyarság stratégiai követeléseit, hogy ti. a végső cél, **a Kárpát-medence egységének helyreállítása**. Ezt kétféle képp lehet értelmezni:

1. területi revízióval Magyarországhoz csatolni a többségében magyarok lakta területeket, és ezzel egyidőben esetleg lakosságcsere végrehajtani,

2. egy konföderációban vagy föderációban, mely Magyarország, Szlovákiát, Horvátországot, Szlovéniát, Kárpátalját és Erdélyt foglalná magába, állítani helyre az egységet.

Ennek a függvényében kell nézni a Borbély, Gehér, Váradi Zoltán által kidolgozott: **Törvénytervezet a külhoni állampolgárságról** c. munkát. E szerint: magyar állampolgárságra jogosult az a nem magyar állampolgár, aki magát magyar nemzetiségűnek vallja, ismeri a magyar nyelvet, felismeri bármilyen jogcímen valamikor magyar állampolgárságot

szerezett, és jelenleg: Ausztria, Csehország, Horvátország, Jugoszlávia, Románia, Szlovákia, Szlovénia, Ukrajna területén él.

Közértbete: nem lehet a magyarság szűkebbé, és nem zárhatja ki az egykor nem magyar vagy részben magyar nemzetiségű, de magyar állampolgárságú személyek leszármazottait

Ezzel kapcsolatban figyelemre méltó az 1919 március 24-iki keltezésű levél, amelyet a román Kormányzat Tanácsához, személy szerint Iuliu Maniuhoz küldtek: **Az erdélyi három nemzet uniójának alapelvei** címet viselő tervezetben - tervezet természetesen Erdélyország függetlenségének mibenlétét tárgyalja - Erdély állampolgárai a következők:

- 1918 október 31-e előtt Erdély területén születettek vagy közhivatali viseltek,
- akiket a törvényhozás honfűsített,
- az a. és b. alattiak törvényes leszármazottai.

Egy másik tervezetben amely 1945 után készült

el. **Erdélyi Szövetséges Köztársaság**, azaz a független Erdély alkotmánya címet viseli, azon túl, hogy ezt részletesen kidolgozza két lényeges tényt állapít meg: 1. Erdély sorsát évszázadokon át a nemzetközi helyzet döntötte el. 2. Ne autonómiát kapjon Erdély, hanem független állami létet biztosítsanak számára.

Amit először 1921 január 23-án a **Kiáltó Szóban** Kós Károly, Paál Árpád, Zágoni István írásba foglaltak ma is érvényes. Kősnál azonban, hogy ti. „Kiáltom a szót, a magyarság nemzeti autonómiája” többet mond Zágoni, aki azt mondja: igen, nemzeti autonómia, de nemcsak a magyarságnak, hanem Erdély valamennyi népének. Még ennél is tovább mentek a Kiáltó Szó szerzői, mert egy **Egyesült Európáról** álmodtak, amely keretei között valószínűleg meg Erdély függetlensége.

Mert mi lehet Erdély - és tágabb értelemben a magyarság - jövője.

1. Marad a status quo. Ez teljes egészében elfogadhatatlan, igazságtalan és tűrhetetlen a magyarság számára.
2. Az Unió Erdéllyel, egész Erdéllyel - ennek van a legkevésbé realitása.
3. Területi revízió, lakosságcsere. Ez járna a legtöbb fájdalommal, sérelemmel
4. Függetlenség, nemzetközi döntésre, nemzetközi garanciákkal.

Ezen múlik, hogy Európa határai hol húzódnak. Tehát összeurópai érdek, magyar érdek, érdeke az erdélyi románoknak, és érdeke a regátinak, mert mint, példa és húzóerő lehet a független erdélyi állam.

Ma tehát, az, hogy nem lehet, nem szabad kisebbségi sorban élni semmiképpen nem azt jelenti, hogy mindenki, aki magyar, vegyen vándorbotot a kezébe. Jelenti azonban azt, hogy elérkezett az idő, hogy kidolgozzuk az egység helyreállításának menetét, s erre közösen - akár szláv, román testvéreinkkel együtt - keressük a lehetőségeket a nemzetközi életben.

Lipsey János

„MEMORANDUM”

CENZÜRÁZVA

Az Erdélyi Magyarság folyóirat ezen az oldalon általában az összmagyarságot érintő dokumentumot tesz közzé. Ez alkalommal az 1956-ot követő romániai koncepciós perek közül az un. ENSZ-per Memorandumát szeretne volna közkinccsé tenni, melynek szerzői megkíséreltek kidolgozni egy koncepciót az erdélyi kérdés megoldására. A szerkesztőség annál is inkább fontosnak tartotta volna, mert közelmúltunk története tele van fehér foltokkal. Nem utolsó sorban azért, hogy a kortársak/utókor lássák: nem csak olyanok voltak, akik a magyarság képviselőjében/nevében már 1945-ben, még a béketárgyalások előtt lemondtak egész Erdélyről.

Mélységesen sajnáljuk, hogy a Memorandum közreadására nem kaptunk engedélyt annak megfogalmazóitól. Talán egy másik alkalommal... Az öncenzúra/cenzúra (?) tehát még működik...

ERDÉLYI MAGYARSÁG

Független szemle

A határainkon túli magyarok fóruma

Alapító főszerkesztő: Kóteles Pál

XI. évfolyam 44. szám

2000. október, november, december

Megjelenik: negyedévenként

Kiadja **Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány**

Felelős kiadó: Atzél Ferenc

Felkért főszerkesztő: Lipcsey Ildikó

**Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány
és az Erdélyi Magyarság c. folyóirat
szerkesztőségének címe:**

1116 Budapest Sopron utca 64. I. em.

Telefon: 206-2048

Fax: 206-2115

HU ISSN 0865-6819

Formakészítés: **CoGraf**, Budapest

Készült a POSSUM Lap- és Könyvkiadó gondozásában

Felelős vezető: Várnagy László (Tel.: 06-209-345-318)

KÉZIRATOKAT NEM ÖRZÜNK MEG

ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK

VISELIK A FELELŐSSÉGET.

A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA

AZ ÍRÁSOK SZELLEMET ÉS TARTALMÁT

NEM ÉRINTŐ RÖVIDÍTÉSEK JOGÁT.

Megrendelhető az alapítvány címén

(1116 Budapest, Sopron út. 64.).

Előfizetési díj – belföldre: 1400.-Ft./év; külföldre 20 USD vagy ennek megfelelő valuta légipostai díjjal együtt. Kérésre (akár üzenetreggiztónkon keresztül is) belföldre befizetési csekket küldünk. A tudnivalókat lásd még az 54. oldalon lévő tájékoztatóban.

A folyóirat támogatására küldött befizetésekről – kérésre – (APEH) igazolást állítunk ki; az összeggel támogatónk a befizetés évében adó-alapjukat csökkenthetik.

Forintszámlánk:

Országos Takarékpénztár (OTP)- Szentendrei
Fiók 11742087 – 20071776

Devizaszámlánk:

(11742087) 11763426 – 19375014 USD

(11742087) 11763426 – 19375887 EUR

Angol elnevezés: National Savings and

Commercial Bank Limited (2000 Szentendre)

Lapunk megvásárolható vagy megrendelhető AZ ERDÉLYI MAGYARSÁGÉRT ALAPÍTVÁNY-nál (1116 Budapest, Sopron út 64. Tel.: 206-2048; Fax: 206-2115), a PÜSKI KÖNYVESHÁZBAN (1013 Bp., Krisztina krt. 26), valamint a CUSTOS-ZÖLD KÖNYVESBOLT-ban, (1024 Bp., Margit krt. 7.)

Adószámunk: 19667173-2-43

Ezen szám kiadását támogatta:
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
a Nemzeti kulturális Alapprogram

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
2001-BEN JELENIK MEG**

TARTALOM

● Vezér: **Felelősségünk a holnapért**

VALÓSÁG – MÉRLEG

- Atzél Ferenc: Bennszülöttek a Duna mentén 4
- Gehér József: Külhoni magyar állampolgárság 7

SZOMSZÉDSÁGBAN: ERDÉLYBEN

- Albrecht Dezső: Márton Áron püspöki évfordulója .. 8
- Tibori Szabó Zoltán: Emlékezés Teleki Bélára 11
- Parászka Mária Szonja: A Nagyenyedí Bethlen Kollégium 13
- Papp Anna-Mária: Tordától Szibériáig 15

HISTÓRIA

- Erdély, 1956-ban
- Varga László: Az erdélyi ENSZ-per 18
- Gagyí Balla István: Vallásosság gyakorlása '56 után 21

SZÉPMÍVESSÉG

- Bisztray Ádám: Írók az Únióért 24
- Szász István T. versei 26

MŰHELY

- Török Bálint: Aki saját hazájában 28
- Szász István T.: Egy jegyzetfüzet oldalairól 29
- Sebessy Tamás: Magyarvalkó 30
- Lipcsey Ildikó: Nemzedéki sirató II 32

DOKUMENTUMOK:

- Magyar hadifogoly sors Romániában: 1945 36

FIGYELŐ

- Pilléreink 41
- A nemzeti oldal elősködői 42
- Meddig kell várni a román csodára 43
- Rockberger Nicolaus: Népek eltűnése és megmaradása 44
- A lillafüredi diákkonferencia (1943) 46
- POSTABONTÁS 48

**Lapszámunkat Gyöngyössy János:
Székelyföldi vártemplomok című könyvének
képei illusztrálják.**

BENNSZÜLÖTTÉK A DUNA MENTÉN

Egy nyugati légitársaság gépének nagyjavítására takarékosági okokból útközben, Dél-Afrikában került sor. A személyzet egy része, hogy a többnapos szünetet hasznosítsa, autót bérelt s utazásra indult a Kalahári sivatagba. Két nap után vették észre, hogy utat tévesztettek. Mikor már teljesen kétségbeestek, egyszer csak találkoztak egy kedves, barátságos bennszülöttel, ki vidáman közölte velük, hogy a hön óhajtott úticél, mintegy kétórányi járótavolságra van.

A társaság új erőre kapva, örvendezve folytatta útját. A dolog akkor kezdett gyanússá válni, mikor három óra elteltével sem érkeztek meg céljukhoz. Hogy ne húzzam az időt – majdnem egy-napi bolyongás után, a végkimerüléshez közeli állapotban és összetörve érkeztek meg.

Kérdésükre, hogy vajon miért hazudott az útbaigazító, a következő választ kapták: Barátságos útbaigazítójuk nem hazudott, egy becsületes jószándékú ember volt, törzsének minden tagja ilyen, de – látva csüggedésüket – két-három óra boldogságot akart nekik szerezni. Ha megmondja a valóságot, a társaság megrémül, esetleg pánikba esik, életkedve elszáll. Így viszont, ha csak rövid időre is, de boldoggá tett néhány embert.

Megítélésem szerint külpolitikai vezetésünk is a bennszülötthöz hasonló módon viselkedik, azzal a lényeges különbséggel, hogy ők nem boldogságot akarnak szerezni nekünk, csupán etetnek. Az un. státus törvénnyel kapcsolatos helyzetre gondolok, amit most már hivatalos leirat szerint nem is lehet ezzel a névvel illetni. Az új munkanév: kedvezménytörvény. Már egy éve szinte naponta hallani e törvényről, hogy ez milyen nagy előrelépés lesz a magyar nemzet „egységesülése” útján, de a mai napig még csak egy valamire való alapelképzelésről sem tudhattunk meg semmit, és ez egyelőre elő sem fordulhat, mert ahhoz dolgozni, cselekedni kellene... És az ugye nehezebb, mint beszélni. Sajnos politikánk kezdi átvenni a korábban jól ismert propaganda módszert, hogy állandóan adagolni kell egy kis jó hírt, mert az ember természeténél fogva boldogságra vágyik s minden szikrányi reményben meg akar kapaszkodni,

mert hinni akar. Ha aztán az ígért nem válik be, rögtön hozni kell egy újabb boldogság-hírt, s akkor az előző ügyis elvész a jótékony feladás homályában. Ezt a trükköt Goebbel és a kommunisták kiválóan alkalmazták, s az elszakított területek politikusai is egyre intenzívebben – az utóbbi időben. Gondoljunk csak a kétnyelvű egyetem körüli szócséplésekre, vagy a mézesmadzagnak bedobott Petőfi-Schiller multikulturális – még jó, hogy nem az oly ismerősen hangzó internacionalista – egyetem hónapokon keresztül a végkimerülésig hangoztatott meséjére. És gondoljunk csak arra, hogy hol tartunk ezen a területen ma – tíz évvel az un. rendszerváltás után.

Ha a mai magyar politika a Trianon által reménytelenségbe taszított testvéreinket ámtítja, a hatalmas várakozást újabb csalódás követi, mivel a lelkileg megroppantott és az utódállamok nivójára süllyedő magyarság ilyen mértékű csalódást nem fog tudni elviselni, s így

ennek hatása, következménye beláthatatlan lesz.

Nem kell jósnak lennem, hogy már a kezdet kezdetén hangoztatott prófeciám beteljesedjék – sem ebből, sem valami hasonló másból, belátható időn belül nem lesz semmi. Vagy ha az egeret a hegyek megszülnék, még az is olyan „nеше semmi fogd meg jól” lesz. Nem azért mintha nem lehetne, hanem mert *a szándék a jelenlegi politikai elit nagy részénél csupán a retorika szintjén létezik* – ki tudja, milyen külső kényszer (ha van ilyen egyáltalán) hatására. Amikor annak idején ezt beharangozták, még arról volt szó, hogy az idén a parlament elé kerül a törvénytervezet. Pillanatnyi helyzetünkben erről nemhogy még semmit nem láttunk, de azt sem lehet tudni, hogy mi fán terem. Annyit tudhatunk, hogy a MÁÉRT-en (Magyar Állandó Értekezlet) megbeszélik – vajon utána majd miről is fogunk beszélni...

Jelenlegi külpolitikai vezetésünk ugyanis nem érdekelt – csupán a lózungok szintjén –, s ráadásul kínosan kerüli, hogy a szomszéd államok vezetésének nemtetszését akár a legkisebb dologban is kiváltsa („Ügyelni kell a szomszédok érzékenységre!” És a miénkre ki ügyel?), mert ez ellentétes lenne azon görcsös igyekezetével, hogy a nyugati hatalmak elvárásának mindenben megfeleljen. Ezen igyekezetet tükrözik a semmit be nem váltott alapszerződések is, amit ugye tűzön vízen keresztül áteróltettek. Pedig nemcsak ehhez, hanem a státustörvény-, s annak magasabb szintű, továbbfejlesztett változata a külhoni állampolgárság jogintézményének megteremtéséhez, *semmi más nem kellene csak erkölcsi tartás*. Na és természetesen egységes akarat. Téves az a hit, hogy úgy kell (kül)politikainknak viselkedni, mint azt annak idején Moszkva parancsait lesve megszokták. Nem! Nyugat felé igenis lehet érvelni, lobbyzni,

parancsnak vélt, vagy hinni akart „elvárásokat”, „ajánlásokat” nem elfogadni.

A nyugat felé való hajbókolás egyik visszatérő érve: hogy veszi az ki magát, ha azt látják, hogy mi „civakodunk” szomszédainkkal. Mert ők azt szeretnék, hogy inkább legyen csend – ha kell a temetők csendje (!) – és ehhez segédkezünk mi is. Hogyan lehet addig jószomszédságról beszélni, amíg a Benes-dekrétumok mind a mai napig érvényben vannak, vagy a börtönben elpusztított Esterházy János még ma is háborús bűnösnek számít Szlovákiában? Ugyanakkor a politikai dilettantizmus felsőfokáról tettek a nyugati politikusok tanúbizonyságot akkor, amikor már a vak is láthatta, hogy egyik trianoni tákolmányuk a volt Jugoszlávia szétesése már csak hetek kérdése, akkor ők hisztérikusan ide-oda utazgatva, a nagy békecsináló szerepében tetszelegve fennen hangoztatták, hogy érdekelték Jugoszlávia egyben maradásába. Az ott megölt, meggyalázott, elüldözött száz és százazrek sorsáért bűnsegédi bűnrészesként ők is felelősek! S ugyanakkor ma, a háborús bűnöst, Milosevicset keblére ölelő kormánnyal a legjobb viszonyt ápolják.

Perverzió Románia NATO-ba és a „közös” Európába való becipelésének hangoztatása akkor, amikor az anyanyelvű oktatás sehol nincs, vagy amikor egyházi javak – igen csak aktuális – visszaadását a román politikai elit szabotálja. Hogy a magyar-üldözésekről, Cserehát-ról, Bardócz Csaba koncepció peréről most ne essék szó – néhány friss eseményről nem is beszélve. Igaz, ehhez azok a megélhetési politikusok is kellenek, akik a felvidéki magyarokat úgymond vezetik, vagy azok az RMDSZ politikusok, akik az erdélyi magyarságot egyéni érdekből naponta elárulják.

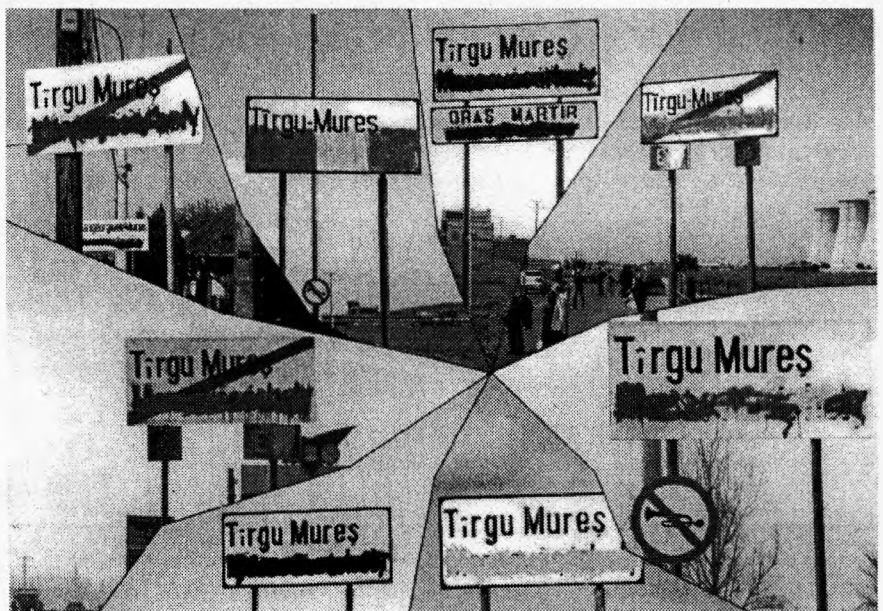
Persze a magyarországi vezetés sincs könnyű helyzetben. Míg az 1956-ig eltelt időben a ország lakosságának „idegpályái” – Albert Gábor után szabadon – nem sérültek, vagy ha helyenként sérültek is, de regenerálódtak, addig az un. puha kádári diktatúra idején a társadalom nagy része soha nem látott és szinte el-

képzelhetetlen erkölcsi mélypontra süllyedt. Egy ilyen agymosott országgal, s annak ugyanilyen, vagy még rosszabb bel- és külhoni elitjével még legjobb szándékú vezetők is sokszor szinte tehetetlenek.

Hogy a menyasszony nem olyan szép, mint ahogyan azt lefestik, azt nagyon jól mutatja a kicsi, de mégis óriás Dánia példája. Most az Ausztria elleni hisztérikus kirohanásokról ne is beszéljünk. Ezzel ugyan ellentétes, de a lényeghez tartozik, hogy a labanc „sógorok” egyik pártja, a Szabadság-párt burgenlandi szervezete nemrégiben népszavazást kezdeményezett az Unió keleti irányban történő bővítéséről. A demokrácia nyugati bajnokai szerint demokrácia csak addig van, amíg azt teszed, amit én mondok. Ennek magyarországi megfelelője a Magyarok Világszövetsége szakadárjainak viselkedése, akik a fentiekhez hasonlóan, mikor vágyaik hirtelen szerte foszlanak, mert nem az ő elképzelésük győzött, már a választások utáni percekben nemcsak kijelentik – köztük ez idáig komolyan hitt politikusok is –, hanem le is írják: „A választások ugyan demokratikusan zajlottak le, a folyamatot és annak eredményét azonban ennek ellenére sem tudjuk elfogadni”.

Nem véletlen, hogy éppen ez a kezdeményezés váltotta ki a kompromisszumos „kisebbségi politiku-

sok” dühödt támadását. Azokét, akik egy évtizede az elszakított területek magyarságának vezetői szerepében tetszelegnek kül- és belhonban egyaránt, akik csak félszájjal, és saját pozíciójuk féltésében csak retorikával lépnek fel külhoni magyarok érdekében saját országukban és Magyarországon egyaránt, miközben élvezték, élvezik az anyagi javakat és a félrevezetetteknél, még az erkölcsi megbecsülést is, de egyetlen épkezláb, az ott élő magyarok valós érdekét védő, kikövetelő javaslattal nem álltak elő. Ők fújják a legkeményebben a tüzet a külhoni magyar állampolgárság jogintézménye ellen. Érvelésük álságos, félrevezető és hazug: hogy ez megakadályozza az un. státustörvény megvalósulását – holott a külhoni állampolgárság jogintézményének kidolgozói minden közleményükben hangsúlyozzák, hogy ezt további lépésnek tekintik a státustörvény elfogadása után. De nemrég olyan hazug és az egykori kommunista sajtórágalmakra emlékeztető érvelés is elhangzott, hogy a külhoni állampolgárságot javasoló diverziós céllal dolgozták ki ezt a javaslatot, mivel „ilyen célokat ellenséges titkosügynökségek szoktak megfogalmazni”. Valamikor az „imperialista ügynökök aknamunkáját” emlegették olyan esetben, mikor nekik nem tetsző cselekedetről írtak. Az ilyen

Tolerancia – Lemázolt névtáblák Románia Európába vezető útján (Levelezőlapon Marosvásárhelyről)

vád azonban éppen kiagyalójára jellemző, aki bizonyára bennfentes az ilyen gyakorlatban, vagyis tisztában van az ellenséges titkosügynökségek módszereivel. Lám ilyen torz vélemények megfogalmazásához vezet az elvakult gyűlölet, azok részéről, akik elvesztik pozíciójukat.

Vége tudomásul kellene venni mindenkinek, hogy nem szerelemből kellünk a nyugatnak. Más kisországok sem egyöntetű boldogsággal csatlakoztak az Európai Unióhoz. Nekünk sem kell kritikátlanul mindent elfogadnunk és minden dolgot, amit ránk akarnak tukmálni szó nélkül lenyelni. Tudjuk, hogy a politikában nincs adott szó, nincs becsület. Ott csak a legdurvább nyers erőszak létezik, igaz, esetenként mosolyba ágyazva. A jelenlegi világpolitikai helyzetben arra vagyunk kényszerítve, hogy nemcsak a NATO, hanem Európa kényszerét is elfogadjuk – azét az Európáét, amelyik nyolcvan évvel ezelőtt a legdurvább módon megcsonkított minket. Azét a „művelt” nyugatét, amelyik kabaréba illő módon nem tudja összeszámolni szavazatait. Ha mindez mondjuk Oroszországnak

történt volna, az egész irányított világsajtó másról sem szajkózna elborzadva hétszámra, hogy a „primitív” oroszok így meg úgy viselkednek. De még Burundi sem úszná meg szárazon. Ők viszont naponta oktatják demokráciára a világot.

Világosan látható, hogy mire megy ki a játék. Előbb-utóbb úgyis beléptetnek minket, akár tetszik, akár nem. Mert ez a döntés ma nem rajtunk múlik, legfeljebb ilyen-olyan valós vagy mondvacsinált kifogások miatt az időpontok eltolódhatnak. A döntést már kimondták. De ha már a kényszer elől nem tudunk kitérni, akkor legalább a magyar nemzetre legkedvezőbb megoldást kell kiharcolnunk. A magyar érdekeket kell minden áron érvényesíteni. Kiharcolnunk, mert itt az érintett felek között lényegbevágó érdekellentétek állnak fenn.

Egyet tudomásul kell vennünk. Ha egy élő testben – bármely kis helyi ok miatt – a vérmérgezés fellép, az – gyógyszer híján – az egész test halálával jár. Ha a Trianon által elszakított nemzettestek vérmérgezését nem sikerül meggyógyítanunk,

az az ún. anyaország (vagy mostoha anyaország) pusztulását is fogja jelenteni.

Eppen ezért, ha a műveltnek nevezett nyugathoz – amelyik számtalan egyetemén Ceausescu és „tündérszép nejét” díszdoktorrá választotta – való csatlakozásunk ára az elszakított nemzetrészekről való lemondás kell legyen, akkor semmi szín alatt nem szabad ezt az utat választanunk. Ha szegényen is, de maradjon együtt a család! Milyen joga várja el a hivatalos magyar politika a végvári vitézeket, hogy nélkülözve, s főleg magukra hagyva tartsanak ki a végsőkig, miközben semmit nem tesz értük meg. Mert nem minden a bigmek, a gagyi tévé, meg a plázák és centerek – az anyagiak.

Az csupán áltatás, s a lelkiismeret megnyugtatóására szolgáló igyekezet, hogy anyagilag is „minden tőlünk telhetőt megteszünk”. Tény, sokat tesz a magyar állam, de nem eleget, s az sem mindig jó helyre kerül. Az elszakított területekre juttatott anyagi segítség nem haladja meg – túlozzunk fölfelé – a tíz milliárd forintot évente. De még ez is megtévesztő, mert annak is jelentős része adók és járulékok formájában visszakérül a költségvetésbe. Ugyanakkor a Nemzeti Bank mai urai – korábban valamennyien derék elvtársak – csupán Bécsben majdnem száz milliárdot tapsoltak el. De ilyen „tranzakciókból” simán ki lehetne mutatni ezernél is több milliárdot.

Mindezek ellenére, ha szerényen is, de optimista vagyok. Ha Patrubány Miklós, a Magyarok Világszövetségének, vagy Borbély Imre, az MVSZ Kárpát-medencei Régiójának elnöke hátralévő éveikben az égvilágon semmit nem tennének, azáltal, hogy kidolgozták a külhoni magyar állampolgárság jogintézményének tervezetét, már nem éltek hiába.

Mostantól kezdve a külhoni magyar állampolgárság témája megkezdhetetlen, és az ehhez való hozzáállás mindenkiről mindent elmond.

A III. évezred küszöbén ez lehet az a törvény, melynek jelentősége – már ha lesz olyan parlamentünk amelyik ezt elfogadja, és az elszakított területek magyarságát nem csupán hivatkozási alapnak használja – a Szt. Istváni-műhöz lesz hasonlítható.

Csikrákos – A támpilléres védőfal a délkeleti oldalbejárattal

A Külhoni Magyar Állampolgárság

NEMZETKÖZI JOGI ELŐZMÉNYEK

„Európa meg kell, hogy szűnjön olyan egymás mellett létező államok földrajzi halmaza lenni, amelyek egymással túlságosan gyakran ellenségeskednek, ehelyett az önálló nemzetek olyan közösségévé kell válnia, amelyeket ugyanaz a védelmi és építő törekvés fűz össze.” – írta és mondotta Robert Schuman, francia miniszterelnök és külügyminiszter az európai egységtörekvések egyik nagy alakja.

Európát Schuman úgy jellemezte, hogy ez a közösség nem fog hasonlítani sem egy birodalomhoz, sem a Szent Szövetséghez; *a nemzetek közötti kapcsolatokra* kiterjedő, demokratikus egyenjogúság lesz az alapja. A tények alapján arra a meggyőződésre jutott R. Schuman harcostársaival együtt, hogy a nemzetek távolról sem érhetik be önmagukkal, szolidárisak egymással; hogy saját országuk szolgálatának az a legjobb módja, hogy biztosítják számára a mások támogatását az erőfeszítések kölcsönössége, az erőforrások egyesítése révén.

Európa a kiteljesedést hozta meg az emberiség számára – állapítja meg Schuman. Neki, Európának kell új utat mutatnia a mások leigázására irányuló törekvés helyett a *kultúrák sokféleségének elismerése* révén, amely kultúrák minden egyes képviselője kölcsönösen tisztelettel viselkedik a többiek iránt. Ezért a minden egyedi sajátosságot tiszteletben tartó kultúra területén nem is alkalmazható a szupranacionalitás, a nemzetek felettsége elve!

Tovább részletezve a holnap Európájának eszméjét, megerősíti, hogy nem vagyunk, sohasem leszünk e haza eszméinek tagadói, s nem feledjük iránta való kötelezettségeinket. De egyre világosabban felismerjük, hogy minden haza felett létezik a közt java, amely felette áll a nemzeti érdekeknek, a közjó, amelyben gyökereznek s keverednek *országaink elkülönült érdekei*.

A jövő Európája – Schuman és követői szerint – tehát nem az államok, Európája, hanem az önálló nemzetek Európája, amelyet a kultúrák sokféleségének elismerése és tisztelete, továbbá az egyes országok elkülönült érdekeinek keveredése jellemez.

1986. június 25-én, Robert Schuman születésének 100. évfordulóján Francois Mitterand francia elnök az európai egységtörekvések okaként azt jelölte meg, hogy: „1945-ben ... a helyzet Európa gyors súlytalanná válása volt, megosztott lévén két olyan világ közt, amelyet minden szembeállított , másfelől, hogy a földrész, amely oly hosszú időn át uralta a történelem menetét, a függőség állapotába került.” A francia elnök azzal a kérdéssel folytatja, hogy „hagyhatjuk-e magunkat eltéríteni, attól a fontos törekvéstől, amely egyedül képes lehetővé tenni, hogy szívünkben egy sorsáról szabadon döntő Európa reményével elkezdünk el a következő század küszöbére.” A II. világháborúban szerzett, súlyos tapasztalatok terhével és e megélt tapasztalatok fényénél az európai politikai gondolkodásban az az elképzelés vált uralkodóvá, hogy a világbéke fenntartásához nélkülözhetetlen az a hozzájárulás, amelyet egy szervezett és életerős Európa jelenthet a civilizáció számára. Megbékélt, egyesített és erős Európát akartak kezdetől fogva felépíteni az európai gondolat képviselői!

Az Európa építő politikusok nyilatkozatai után az európai szervezeteket alapító szerződések ténylegesen visszatükrözik az eszményeket, legalább preambulumaikban, azaz bevezető részükben!

Az európai integrációs szervezetek története az Európa Tanács alapokmányának 1949. május 5-én való aláírásával kezdődik, amelyet az európai népek közös örökségét alkotó, az egyéni szabadság, a politikai szabadság és a jogállamiság személyéhez ragaszkodó, tíz európai állam hozott létre, szorosabb szövetség érdekében. A folytatásra a Francia Külügyminisztérium Óratermében került sor 1950. május 9-én, pontosan Németország feltétel nélküli kapitulációjának 50. évfordulóján tartott sajtóértekezleten, amikor az óra mutatója egyúttal a történelem haladását is mutatta. Ezen a napon és ebben a teremben olvasták fel a francia kormány nyilatkozatát, amelyben Franciaország baráti kezet nyújtott Németországnak az évszázados szembenállás megszüntetése céljából, és amelyben a francia kormány azt javasolta, hogy a francia-német szén- és acéltermelés egészét rendeljék közös Főhatóság alá. A javaslat egyúttal felhívást is tartalmazott az érdekelt országok számára a csatlakozásra. A felhívás nyomán 1951. április 18-án a Párizsban megkötött szerződéssel létre is jött a hat nyugat-európai állam integrációs szervezete, az Európai Szén- és Acélközösség. A Közösség részesei az alapító szerződés bevezetője szerint azt azzal az elhatározással fogalmazták meg, hogy „véres megosztottságok miatt hosszú ideig szemben állt, *népek között*, egy gazdasági közösség létesítésével, lerakhassák az első alapjait egy nagyobb és mélyebb közösségnek.”

Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó, 1957. március 25-én kelt Római Szerződés bevezetője szerint a részes államok, „arra szánták el magukat, hogy az európai népek közt egyre szorosabb szövetség alapjait teremtsék meg.”

Az Európai Uniót létesítő, 1992. február 7-i Maastrichti Szerződés bevezetője és A/2 cikke szerint a részes államok arra határozták el magukat, hogy folytatják azt a folyamatot, amely *Európa népei* közt egyre szorosabb szövetséget idéz elő, amelyben a szubszidiaritás elvének megfelelően a határozathozatal a polgárokhoz lehető legközelebb eső módon történik.”

Az alapító szerződések bevezető részeiben tehát a szerződő államok nagyon erős elvi nyilatkozattal azt a célt jelölték meg, hogy a európai közösségek létrehozásával egyre szorosabb szövetséget teremtenek az *európai népek* közt.

Az Európai közösségeket létrehozó szerződések részesei, alanyai a tagállamok, maguk. A létrejött euró-

pai közösségek pedig az *európai népek* közötti, egyre szorosabb szövetséget testesítik meg.

A *kultúrát*, amint a bevezetésben megállapítottuk, az Európa építők nem vonták a *nemzetfelettség, a szupranacionalitás hatálya alá*.

Ennek nemzetközi jogi kifejezését a Maastrichti Szerződés bevezető részében találjuk azzal a mondat- tal, hogy a szerződő felek "kívánsá- ga az, hogy a *népek közötti szolidari- tás történelmük, kultúrájuk és ha- gyományaik* tiszteletben tartásával mélyüljön el”.

A Maastrichti Szerződés ezt az óhajt a 128. cikkében nemzetközi jogi kötelezettséggként így fogalmaz- za meg: „A közösségnek hozná kell járulnia, a nemzeti és regionális el- térések tiszteletben tartása mellett,

a tagállamok törvényhozási kultúrá- jának felvirágoztatásához, ugyanak- kor nyilvánvalóvá kell tennie a kö- zös európai örökséget is.” E rendel-kezés végrehajtása során a tagállam- ok törvényhozási és más jogszabálya- it a Közösség szervei nem vethetik alá a jogharmonizációnak, a jogegy- ségesítésnek. Vagyis a tagállamok jogszabályai maradnak hatályban a kultúra területén, és nem léphetnek helyükbe a közösségi jogszabályok.

Ezekkel az előzményekkel elju- tottunk a Magyarok Világszövetsége által készített és ajánlott törvényter- vezethez, amely a külhoni magyar ál- lampolgárság jogintézmény létreho- zását célozza.

dr. Gehér József
ügyvéd

MÁRTON ÁRON PÜSPÖKI ÉVFORDULÓJA

Márton Áront 1938-ban szentelték gyulafehérvári püspökké. Harminc éve múlt annak a felejthetetlen, télvégi napnak, amikor ünnepi örömmel püspökszentelésre kondultak meg Kolozsvár főterén a Szent Mihály templom öreg ha- rangjai. Az első padban, a világi és egyházi előkelőségek között, egyszerű, öreg, falusi emberpár. Az asszony feke- te fejkendőben, a férfi csizmában fehér székely «haris- nyában», fekete szörzekében. Erdély legkeletibb sarkából, Csíkszentdomokosról jöttek, s a nagy út megtételére okuk volt, mert az, akit most fiatalon, negyvenkét éves korában Erdély püspökévé szentelnek, az ő fiuk, Márton Áron.

A falu addig arról volt neve- zetes, hogy a határában ol- totta ki a Lengyelország felé menekülő Báthori Endre bíboros, erdélyi fejedelem életét Ördög Ba- lázs székely lófő csákánya. A harán- gok ünnepi kongása óta van egy másik, nagyobb és mélyebb nevezet- tessége is. Ő adta azt a kivételes férfit az erdélyi katolikus egyház-

megye élére, akit minden erdélyi magyar – felekezetkülönbség nél- kül – az első pillanattól kezdve első embernek, vezetőjének fogadott el.

Mi a titka a varázsának? Mivel magyarázható az az egyedülálló, általános bizalom, tisztelet és sze- retet, amelyet személye kiváltani képes? Abban, ahogyan egy nép a hivatott vezérére talál, mindig van

egy megmagyarázhatatlan elem. A középkorban karizmának hívták, ma jobb hiányában elhivatottság- nak nevezik. Külseje és életútja közelebb visznek a rejtélyhez, de a titkot nem magyarázzák meg. Kö- zépmagas termet, szikár, szinte tö- rékeny alkat. Magas homlok, egye- nes orr, keskeny, finom, zárt ajkak, szögletében meghúzódó kis mo- sollyal, erős, egyenes áll. S meleg barna szemek, amelyekből megér- tő közvetlenség árad s ugyanakkor átható tekintet is. Kezeivel fegyel- mezetten, mértéktartóan bán, kife- jező mozdulatokkal. Szép, egyenle- tes, könnyed a járása. Hangja me- leg, mély árnyalatú, hanglejtésében ízes csiki árnyalattal. Megfontolt beszédű, de amit mondott, abból határozottság árad. Sugárzik belő- le a természetes méltóság. A jellem- zés kedvéért az anekdotázás veszé- lyét is vállalnom kell és el kell me- sélnem – mint szemtanú – Márton Áron és Bánffy Miklós találkozását. Bánffy Miklósról tudni kell, hogy a

renaissance főúr késői és utolsó megtestesítője volt. Író, színpadi szerző, festő, illusztrátor, orgonista, külügyminiszter és lótenyésztő, azonkívül bonchidai kastélyát állandóan szepítő, színes, érdekes egyéniség volt egy személyben. Ekkor a romániai Magyar Népszövetség elnöke volt, és ebben a minőségében kérette magához. Márton Aron megjelent, röviden elmondta a mondanivalóját, majd távozott. Bánffy Miklós a műértő szemével figyelte a beszédét, mozdulatait, viselkedését és távozása után nem tudta megállni, hogy kifejezést ne adjon csodálkozó elismerésének: «Figyeltétek, hogyan jött be, hogyan ült le, hogyan beszélt és hogyan viselkedett. Tökéletes volt. Hol tanulta?» Márton Aron, mint az élete folyásából látni fogjuk, ezt sehol sem tanulhatta. Egyszerűen vele született.

Márton Aron az iskola padjairól egyenesen a lövészárkokba kerül. Végigharcolja a világháborút. Tiszti rangot nyer. Ő is arra a dermedt véres-fekete öszre tér haza, amelyről a költő ezt írta:

«Ősz nem sodort még annyi ária lombot, annyi riadt szót: Minden összeomlott».

A vér és halál tűzkeresztsége után iratkozik be a gyulafehérvári teológiára. Pappá szentelése után káplán több székelyföldi városban, majd plébános a Déli-Kárpátok tövénél, a vöröstoronyi szórványban. Utána néhány éven keresztül mint püspöki levéltáros ismerkedik meg az egyházmegye belső életével és a román állammal kapcsolatos súlyos problémákkal. 1931-ben a kolozsvári egyetemi fiatalság lelki gondozásával bízza meg Majláth püspök. A lázas útkeresés időszaka volt ez. Hány éjjelbe nyúló vitának emlékét őrzik a – diáknnyelven csak Szent-Jóskának nevezett – Báthory-Apor szeminárium, ekkor már diákinternátus termei! Innen nőttek ki Márton Aron későbbi értékes munkatársai, akik a magas színvonalú Erdélyi Iskola folyóirat szerkesztésében és később a Katolikus Népszövetség igazgatói munkájában segítségére voltak. 1936-ban az erdélyi egyházmegye legnagyobb plébániájának, a kolozsvári Szent Mi-

hály plébániának élére kerül. A gondok is nagyok vele. A szinte csőd szélén álló plébánia zilált anyagi ügyeiben kellett rendet teremtenie.

Ez volt az utolsó állomása püspöksége előtt s egyben az utolsó hely is, ahol olyan feladatokkal került szembe, amelyekkel emberi erővel meg lehetett birkózni. Amit ezentúl látunk, túllép az emberi mértéken.

A történelem viharában szilárdan áll egy törekeny testű férfi, – egyedül, mint a püspöki címerébe választott magányos fenyő, és kimondja azt, amit elnyomott népének nincsen szabadságában kimondani. Istenem, mi mindent tudott volna alkotni ez az alkotásra teremtett férfi egy békés korszakban megfontolt határozottságával, diplomáciai érzékével, annak a határtalan bizalomnak a birtokában, amelyet a magyarság minden rétegéből kiváltott, s aminek a titka talán az lehet, hogy benne ismerte fel mindenki lelke jobbik felét. Mi mindenre tekinthetett volna vissza püspöksége harmincadik évfordulóján! Iskolákra, kultúrintézményekre, művelt népre és népével összeforrt értelmiségre. Alkotás helyett védekezés és szenvedés jutott osztályrészül. Sorjában vettek el tőle mindent: iskoláit, egyházának alkotmányát, végül saját szabadságát. A kegyetlen sors parcellákra szaggatta a harminc évet és minden parcellára keresztet ültetett. Alig másfél éve püspök, mikor egyházmegyéjét a bécsi döntés kettévágja. Ő híveinek töredék részével az ősi püspöki székhelyen, Gyulafehérváron marad, megosztván a dél-erdélyi magyarok sorsát a háború alatt még kíméletlenebbé váló román uralom alatt. Észak-Erdélybe ritkán jár át, kizárólag egyházi funkciók végzésére. A magyar közélettől, román állampolgár mivolta miatt, távol kell tartania magát. De 1945 májusában, amikor a német megszállás következtében a magyar államférfiak elhurcolása és a zsidók összefogása megkezdődött, a kispapok felszentelése a kolozsvári főtéri templomban alkalmat nyújtott számára, hogy a megsértett erköl-

csi törvények védelmében kiálljon. Kispapjaihoz beszélt, de az országhoz szólt, imígyen:

«A felebaráti szeretet parancsának nyílt vállalása és érvényesítése ma inkább kötelességünk, mint a nyugalmas időkben. Az ádáz ellenségeskedés szívettépő zűrzavarában Krisztus papjának elutasíthatatlan kötelessége, hogy az igazság mellett kiálljon és az emberben – bármilyen hitet valljon és nyelvet beszéljen is – a testvért nézze.

Kötelez a bátor kiállásra a keresztény cím..., az ifjúság várakozása..., a jó szándékú emberek nagy tömege..., s végül kötelez erre utolsó, alkudhatatlan kincsünk: a népünk becsülete.

Értesültem, hogy híveim az egyházmegye legkeletibb határáról kezdve mélységes megdöbbenéssel fogadták ismert személyiségek szabadságának korlátozásáról és bizonytalan sorsáról elterjedt híreket. Ugyancsak aggodalommal kísérték a zsidók ellen végrehajtott intézkedéseket. Örömmel hallottam híveimnek ezt az erkölcsi felfogását, véleményét és ítéletét, és főpásztori büszkeséggel említem fel, mert ez a széles tömeg felfogása, véleménye és ítélete, s egyúttal örömdetes jele annak, hogy az igazi katolikus szellem mélyen benne gyökerezik és ma is eleven erőként él népünk lelkében. Fiai a keleti határokon az embertelen szovjetrendszer betörése ellen harcolnak, városaink és ipartelepeink védtelen lakói az angolszász hatalmak bombázásában egy másik embertelenség fájdalmát szenvedik; népünk megérti, hogy e rendkívüli körülmények rendkívüli intézkedéseket váltanak ki; keresztény érzése azonban ösztönösebben tiltakozik, ha ugyanakkor itthon tapasztalja, hogy az emberekben az emberi személy méltóságát megalázzák és embereket jogaikban vagy emberi jogaik védelmében korlátoznak a véleményük vagy vallási mivoltuk miatt.

Kedves fiaim, két hónappal ezelőtt, amikor a szerpapságot adtam föl nektek, azt mondtam: lehet, hogy vértanúságra avattalak fel titeket. S ezt megismétlem most is. De szent hivatatlunkkal járó kötelességek teljesítésé-

sétől nem riaszthat vissza sem börtön, sem emberi tekintetek. Az igazság védelmében és a szeretet szolgálatában az üldöztetés és börtön nem szégyen, hanem dicsőség.

Krisztus követségében jártok, induljatok hát az útnak bátran, fölémelt, elszánt lélekkel. Legyetek az igazság védői és a szeretet apostolai. Közvetítsetek az Isten és az ember között. A szentmise áldozati erejével nyissátok meg az eget és hozzátok le, közvetítsétek bőségben a beteg emberiség számára Isten gyógyító kegyelmét és megváltó irgalmát. Legyetek a bénák lába, a vaknak szeme, az árvának, szegénynek, az elesett és szenvedő embereknek, a nagy tömegeknek gondozó atyja. Vállaljátok a gondjaitokra bízott hívek küzdelmes életét, sorsát és bajait. S álljatok az őrhelyen, ahova küldettek, hősi elszántsággal, a veszély idején is».

Félévre rá már az újra román uralom alá került és bosszúvágyának kiszolgáltatott észak-erdélyi magyarság védelmében kellett a szavát felemelnie. Majd később, amikor a békeszerződések megkötése előtt Groza miniszterelnök a magyarságra kényszerített új vezetők nyilatkozataira hivatkozva több ízben úgy nyilatkozott, hogy az erdélyi magyarság megelégedett a sorsával és saját akaratából illeszkedik be a román állam kereteibe, Márton Áron 1946 január 28-i kelettel terjedelmes emlékiratban tárta fel Groza miniszterelnök előtt az erdélyi magyarság tűrhetetlen helyzetét és adott hangot a némaságra ítélt erdélyi magyarság közhangulatának. Mindenekelőtt a magyarság nyakába ültetett új politikai vezetőket helyezte az őket megillető helyre: «Nagyméltóságodat – írta – nem téveszthetik meg azok a nyilatkozatok, amelyeket egyesek a magyarság nevében tesznek. A romániai magyarságnak ma sincs magaválasztotta politikai képviselője. Az 1944. aug. 23-a után következő kormányok a magyar nép és a magyar vezetők ellen foganatosított intézkedésekkel valósággal fizikailag lehetetlenné tették, hogy a magyarság létrehozza azt a politikai szervezet, amely felfogásának megfelelő. Mozgási, gyülekezési, szólási sza-

badsága kizárólag annak a csoportnak volt, amely a Magyar Népi Szövetséget megalkotta».

Majd rátért a román-magyar vita gyökerére: «Az újságok közlése szerint Nagyméltóságod több ízben úgy nyilatkozott, hogy a román közigazgatás területén élő magyarság a saját elhatározásából illeszkedik be a román állam kereteibe. Mivel itt a román-magyar vita gyökere van érintve, kötelességemnek tartom kendőzés nélkül, nyíltan megmondani, hogy erre az önkéntes beleilleszkedésre a magyarságnál nem tapasztalható semmiféle hajlandóság... A magyar nemzetből erőszakosan kiszakított erdélyi magyarságot kisebbségi élete győzte meg arról, hogy román fennhatóság alatt sem egyedeiben, sem mint nemzetiség, nem élhet szabad emberhez méltó életet».

A küszöbön álló békeszerződésekkel kapcsolatban Márton Áron leszögezi: «Erdély kérdését ma nem lehet önmagában külön nézni, hanem a megoldás módzatait az érdekelt nemzetek, sőt Európa jogos igényeinek összeegyeztetésében kell keresni». Majd így fejezi be: «Isten magyarnak teremtett s természetesen fajtestvéreim sorsa és sorsának alakulása iránt nem lehetek közömbös. A papi hivatásom pedig arra kötelez, hogy a kérdéseket erkölcsi szempontból is mérlegetsem. A román fennhatóság alatt élő magyarság helyzete nem felel meg azoknak a nagy erkölcsi alapelveknek, melyeket az Egyesült Nemzetek alapmánya a békés együttélés rendezőelveiként megjelölt».

1946 pünkösd vasárnapján, a Párizsból érkezett baljóslatú hírek hatása alatt, a csíksomlyói búcsúra összesereglett százezernyi székely előtt újra ő volt, aki hangot adott népe aggodalmának és akaratának: «Szabad emberhez és szabad nemzethez méltó életet kívánunk élni, mert ehhez Isten-adta jogunk van. Kicsiny nép vagyunk, de kicsinységünk ellenére is a tartós békére vágyakozunk és az új rend felépítésére készülő népek családjának hasznos tagjai kívánunk lenni. A múltkori békeszerzésnél az önrendelkezés jogán számos népnek tették lehetővé, hogy fajtestvéreivel együtt és egy államban éljen. Tőlünk ezt a jogot meg-

tagadták. Igazságunk tudatában és a változatlan természeti és isteni törvények alapján kérjük azokat, kiknek fölöttünk hatalma van – minden hatalom onnan felülről adatott – ne feszítsék népünket egy újabb ítélettel a régi keresztire... Önmagunk becsülete: és a jövő nemzedék sorsáért reánk háruló felelősség követeli, hogy jogaink védelmében tiltakozzunk egy igazságtalan ítélet kimondása és végrehajtása ellen... A püspöknek meg kellett halania hívei nagy aggodalmát és ki kellett mondania azt, amit nekik nincs szabadságukban kimondani».

A békeszerződés megismétli a trianoni diktátumot. A nyomás a magyarságon nem enyhül, sőt megindul a frontális támadás az egyházak ellen is. Elveszik az ezer áldozattal őrzött és fenntartott felekezeti iskolákat és intézményeket, felosztatják a szerzetesrendeket, a görög-katolikus egyházat megszüntetik, a konkordátumot felmondják és új kultusztörvényt bocsájtanak ki. 1949 júliusában Márton Áront is elhurcolják. Hat éven keresztül ismeretlen helyen tartják fogságban. 1955-ben visszahozzák a gyulafehérvári püspöki palotába, ahol újabb 12 éven keresztül szigorú rendőri felügyelet alatt tartják. Az utóbbi években enyhült csak a helyzete, amióta a román külpolitika lazítani próbál a szovjet gyűrűn és szüksége van nyugaton jó pontok gyűjtésére.

Márton Áronnak alkotás helyett a példamutató helytállás, védekezés és szenvedés jutott püspöki osztályrészéül.

De ne feledjük, hogy a láthatatlan nagy alkotások szenvedésből születnek s a szenvedés végül is győzedelmeskedik az erőszak felett. S a kép, a felejtethetetlen kép, melyet ő festett a csíksomlyói búcsúról, egyszer újból valósággá változhat: «Mezei ösvényeken, erdei csapásokon és minden útvonalon napok óta templomi zászlók vonulnak, s a vonuló búcsúsok fölött, mint láthatatlan zászló hímes szövete: imák tömör hangja, bűnbánati zsoltárok panaszok dallama, a Mária énekek üde csengése száll és követi a szélben lengő lobogókat».

Magyarigeni magyarok maradékai között*

EMLÉKEZÉS SZÉKI GRÓF TELEKI BÉLÁRA

Annak ellenére, hogy ezt évtizedeken át másképp állították be, az erdélyi arisztokrácia a magyarságnak olyan vezéregyéniségeket adott, akik tudták és vallották: születésükkel nem csupán előjogok, de sokszor roppant nehezen teljesíthető kötelezettségek is szálltak rájuk. A Wesselényieket, a Bánffyakat, a Bethleneket, a Keményeket, a Telekieket úgy nevelték, hogy egyetlen pillanatra se feledkezzenek meg róla: tartoznak népüknek. Mindenkor tudniuk kellett, hogy vagyonukat és társadalmi pozíciójukat adott esetben a haza és jóval szerényebb lehetőségekkel rendelkezők szolgálatába kell állítaniuk.

Nem képezett kivételt ez alól az anyai ágon Wesselényi Miklósnak, a legendás jobbágyfelszabadítónak leszármazottja, széki gróf Teleki Béla sem, aki 1899. május 16-án született Kolozsváron. Aktív, népünkkel együtt érző főuraink közé tartozott. s amint azt ezeken a hasábokon több alkalommal is megírtuk, megnyilvánulásai hangsúlyosan az erdélyi magyarság boldogulását célozták.

Politikusként is élete végéig az erdélyi magyarságot szolgálta. Neki köszönhető, többek között az, hogy a második világháború végén Kolozsvár nem vált harcok színterévé. Kolozsváron 1944 nyarán az ő vezetésével alakult meg az Erdélyi Magyar Tanács, amely határozottan követelte, hogy Magyarország; azonnal kérjen fegyverszünetet a szövetségesektől. Bár itthon szeretett volna maradni, menekülnie kellett. 1950-ben települt át az Egyesült Államokba, ahol nemsokára megalapította az Amerikai Erdélyi Szövetséget (AESZ), amelynek 1989-ig elnöke volt. Egyik megalapítója volt a New York-i Magyar Ház Társaskörének, és segítette az ottani Könyvtár- és Történelmi Társulatot, hogy évtizedeken át Erdély igaz történelmét tárgyaló könyvek sorozatát helyezhesse el amerikai egyetemi könyvtárakban, a román propagandakiadványok ellen-súlyozására. Az Amerikában töltött évtizedek alatt is higgadtan, realisan látta az erdélyi kérdést, gyűjtötte a hiteles hazai információkat, amelyekből több mint harminc éven keresztül szerkesztette és kiadta a

Teleki Béla (1899–1990)

Transsylvania című, negyedévenként megjelenő folyóiratot. Az amerikai emigráció soraiban is mindig a higgadtságot és a megfontoltságot szorgalmazta.

1965-ben, az AESZ közgyűlése elé terjesztett jelentésében valóságos programot fogalmazott meg az emigráció Erdélyt segítő munkájához:

„1. Minden provokatív megnyilvánulástól, mint tüntetések, magyar sajtóban való túlzások, revíziós kérdések felvetése stb. jelenleg tartóz-

kodni kell. Ezzel ma semmit sem lehet elérni, és a románoknál kiváltott harag az erdélyi magyarságon csattan. Az emigráció munkája nem a magyarok felé kell hogy irányuljon, egymás meggyőzésére nincs szükség, és teljesen helytelen az, hogy aki nagyobb mond, az kapja a legtöbb tapsot.

2. Tegyük le végre arról a nevetéséges nagyzási hóbortról, hogy „felszabadítjuk”, „nem engedjük”, „visszavesszük” stb. Legyünk tisztában azzal, hogy a szétszórt, idegenben élő emigrációnak semmiféle hatalma sincsen, és a Nyugatnak legkisebb gondja a mi ügyünk és gondunk.

3. Az a munka lehet csak eredményes, amit csendben, feltűnés nélkül, nyugati hatalmak vagy országok felé, azokon át tudunk végezni. Rendkívül fontos, hogy azok akciója után – legyen az cikk a komolyabb sajtóban, parlamenti felszólalás, vagy egy, a románokkal tárgyaló bizottságban felvetett kívánság – teljesen spontán jellegű legyen, ami az egyetlen hatásos. Nem kell ezeket mindjárt lelőni azzal, hogy ez a mi intervenciókra történt. Nem kell az erdélyi ügyben való munkából pecsenyét sütni akar ni. Ebből nem lehet dicsőségkoszorút fonni homlokunkra. Bármilyen nehéz is, de névtelenül és önzetlenül kell dolgozni. Csak így lehet valami reményünk eredményre, vagy legalábbis eredmény lehetőségére.”

Gondolatsorát ma is aktuálisnak tekinthetjük, s egyik-másik politikai csoportulásunk figyelemébe ajánlhatónak.

Az utódok hálájáról sokat mondó tény, hogy születésének centenáriusán Teleki Bélára nem szülővárosában, Kolozsváron, hanem éppen Magyarigenben emlékeztek. Június 6-án, vasárnap került sor arra a református istentisztelettel és katolikus misével egybekötött ünnepségre, amelynek keretében a falu népének átadták a New York-i Hungarian Human Rights Foundation (HHRF – Magyar Emberi Jogok Alapítványa) és mások által Teleki Béla emlékére adományozott traktort.

Az adomány nagyszerűen illik annak a néhai Teleki Bélának az egyéniségéhez, aki mind az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület (EMGE), mind pedig az Erdélyi Párt egykori elnökeként az erdélyi gazdasági élet fellendítésében aktív szerepet töltött be. Az volt a meggyőződése, hogy az erdélyi magyarságnak elsősorban gazdaságilag kell talpra állnia, s ezt főképp a korszerű mezőgazdasági technológiák tanításával és bevezetésével szeretne volna elérni.

Teleki Béla 1936-ban kapcsolódott be az EMGE-tevékenységbe. Szász Pállal, az egyesület akkori elnökével együtt gazdaköröket szerveztek, s azokba a parasztság valamennyi rétegét bevonták. A mezőgazdasági szakemberek hiányát kívánták pótolni az általuk beindított iskolák és tanfolyamok. Miután pedig a második bécsi döntés nyomán az egyesület is kettészakadt, és Szász Pál Dél-Erdélyben maradt, az észak-erdélyi EMGE vezetését Teleki Béla vette át.

Sem bronzból öntött emlékművel, sem nagyszabású parádés ünnepséggel nem állíthatott volna nagyobb emléket a zsidói Wesselényi-kastély utolsó urának a Hámos László vezette HHRF, az adományozásban szintén részt vevő floridai Wass Albert Alapítvány és egy magát megnevezni nem kívánó harmadik adományozó, mint a magyarigenieknek adományozott traktorral. Nyilvánvaló, hogy az adományozók ismerték az 1990. február 7-én elhunyt Teleki egyéniségét, erdélyiségét, s tudták: a szörványmagyarság egyik legelesettebb falujának juttatott – utánfutóval és más eszközökkel felszerelt – traktorral bármilyen díszes szobornál is nagyobb és méltóbb emléket állítanak neki.

Éppen ezért csak szerény emléktábla került az egykoron Bod Péter lépteit is visszhangzó magyarigeni református templom falára: „In memoriam – (1899–1999) / Gróf Széki Teleki Béla ; (1899–1990) / születésének 100. esztendő évfordulójára. / A korszerű erdélyi mezőgazdaság úttörőjének szerető megemlékezésére / Magyar Emberi Jogok Alapítványa / (New York).”

Az ünnepi istentiszteletre viszonylag; sokan eljöttek. Gudor Botond, a falu református lelkésze biztatta népét: „Az Úr megsegíti az Ő maradékát.” A biztatás, persze, a szörványmunkában nagy tapasztalattal rendelkező református papi

családból származó magyarigeni pap esetében nem pusztá szó. Gudor Botond évek óta azon munkálkodik, hogy az egyházi tulajdonban lévő épületeket rendbe hozza, nyáron magyar fiataloknak táborokat szervez, és magyar családokat próbál visszatelepíteni a Hegyaljára, ahol egykoron jómódú magyar családok éltek. A szomszédos Sárdra már visszakért két magyar család. Gudor Botond is tudja: nem kis fába vágta a fejszéjét. Ám szemmel láthatóan szeretettel végzi a munkáját, ahogyan mostanság a traktor ügyét is pártolta, és sikerre vitte.

A református templomból az ünneplők átvonultak a falu szélén álló kis, katolikus templomba, ahol Baróti László, a gyulafehérvári Majláth Gusztáv Károly Katolikus Gimnázium igazgató-tanára celebrálta a szentmisét, majd kis ünnepségre került sor a templom kertjében található negyvennyolcas emlékoszlop-nál. 1848. október 28-án 187 magyarigeni férfit végeztek ott ki Axente Sever csapatai, akiket napokkal később az emlékmű alatti tömegsírban temettek el.

Az amerikai adományozók nevében a református templomban a Floridában élő Székely Árpád, a Wass Albert Alapítvány titkára mondott beszédet, a katolikus mise után pedig felolvasták Hámos Lászlónak a magyarigeniekhez intézett üzenetét. Ebben a HHRF elnöke elsősorban Teleki Béla Erdély-szeretetét, realpolitikusi magatartását és nagyszerű emberségét hangsúlyozta. Idézte az EMGE egykori elnökének az Erdélyi Gazda 1943. január 1-jei számában megjelent írásának egyik részét, amelyben Teleki Béla a következőképpen írt:

„A magyar kenyérért mi vagyunk a felelősek, és abban a rendíthetetlen hitben, hogy a kenyeret bármilyen nehézség árán is, de odatesszük a nemzet asztalára, kívánok minden magyar gazdatestvéremnek szeretetteljes karácsonyi ünnepeket és boldog újesztendőt.”

1204–1206 között András királyunk szászokat telepített az akkor még Grabendorfnak nevezett településre. Ezek később elmagyarosodtak. A Horea-féle felkelésnek 74 magyar áldozata volt itt. De a magyarság fejlődését itt valójában a negyvennyolcas események törték derékba, amikor a férfinépség legjavát kivégezték. A félelem első eredménye az volt, hogy az emberek kezdtek elköltözni

a Hegyaljáról. Azóta a magyarság ezen a vidéken egyre csak fogyott. Ha a korabeli református lelkész feljegyzése szerint a megcsappant lakossági létszám ellenére 1852-ben a faluban még 200 magyar református lakott, Magyarigenben ma már csupán 11 református és 12 katolikus magyar él. Papírforma szerint. Mert a reformátusok közül hárman, a többiek pedig zömében nyolcvanon túli öregek.

A lakosok zömét az 1970-es, 1980-as években kísérték ki a temetőbe. Gyermekük pedig nem született. Annak ellenére, hogy a Hegyalja ritka gazdag vidék, remek földjének és kiváló éghajlatának köszönhetően itt – Boroskrakkó, Magyarigen és Sárd környékén – a legjobb szőlő, a legfinomabb bor terem. Pedig – tudtam meg Gudor Botondtól – valamikor a középkorban Magyarigen és a szomszédos Sárd magyarsága azon vitatkozott, hogy megvegyék-e vagy sem az abrudi aranybányát. A falvak egykori gazdagsága mintha nyomtalanul belevesztett volna az idők és a történelem homályába. Gudor Botond mégis derűlátó: túlélési, megmaradási stratégiákon töri a fejét. Azt vallja, a megmaradásra mindig van mód. Csak akarni kell azt.

A református templom udvarán a falu egyik utolsó magyar asszonyával beszélgettem.

– Elfogytunk – panaszkolta. – S nem hiszem, hogy a magyarok visszaszajónnének ide valaha. Bár ki tudja? A fiatal tiszteletes bízik abban, hogy talpra állunk. Pedig már néhány évvel ezelőtt is úgy volt, hogy a templomban csak az a volt tiszteletes úr és én voltunk. De akkor sem hagytuk magunkat, egymást bátorítottuk. Amikor vasárnap istentiszteletre jöttem, azt mondta a tiszteletes úr: – Jöjjön, Böske néni, menjünk be a templomba, s mondjunk el együtt egy imát. – Bementünk, s bizony, csak hárman voltunk odabent: mi ketten, meg az Isten.

Az egykor erődített templomot ma már felújított egyházi épületek veszik körül. Az udvaron pedig ott állt a Teleki Béla emlékére adományozott traktor. Magyarigen maradék magyarsága abban bízik, hogy az is segíteni fog a talpra állásban.

*Tibori Szabó Zoltán
Szabadság*

*Az írás 1999-ben anyagtorlódás miatt maradt ki. Mondandója a Teleki-féle realpolitikáról mindenkor aktuális.

A Nagyenyedí Bethlen Gábor kollégium

Amikor megérkeztem Enyedre, az álmos kisváros csendjét semmi sem zavarta... Az ódon kollégium, ahogy büszkén magasodik a város központjában, itt töltött ifjú éveimet jutatta eszembe. Jó volt újra látni az ismerős utcákat, a tornakertet, a sétateret, s felnézni az Őrhegyre, ahol rengeteget barangoltunk vidáman, önfeledten, nem tudva még, hogy mi minden vár ránk az elkövetkező években... S bár az életünket mi magunk alakítjuk ki tettekkel – jókkal vagy elhamarkodottakkal –, nem szabad elfeledkeznünk arról s azokról, akik ezt lehetővé tették... Lássuk, hogyan is kezdődött...

1613 október 23-án lett Bethlen Gábor Erdély fejedelme... Nem volt könnyű dolga a törökökkel, de úgy érezte, hogy a kisebbik rosszat választotta. Bethlen zömök alakjával nem volt vonzó megjelenésű, de személye tiszteletet parancsoló, s mivel nem kereset érzelmi kapcsolatokat, mindenkivel együtt tudott dolgozni. Nem lehet tudni, hogy tehetségét, uralkodói rátermettségét milyen hatások alakították, iskoláiról sem maradtak fenn adatok. Uralkodása idején azonban arra törekedett, hogy megerősítse-megőrizze az ország belső békéjét; kialakítsa az erdélyi-világi értelmiség rétegét, s anyagi és szellemi fejlődését. Ezért tartotta fontosnak egy a külföldiekkel egyenrangú akadémia megalakítását is.

1622 májusában tehát elérkezettnek látta az időt az akadémia megalakítására Gyulafehérváron, ahová sok, általa Heidelbergbe tanulni kiküldött diák tért vissza, s akik az iskola tanárai lettek. Bethlen Gábor célja az volt, hogy a külföldi tanulmányok majd kiegészítsék, betetőzzék azt, amit a tanulni vágyók itthon elkezdének, s ezért az akadémia teljes kiépítésére gondolt. Szerette volna megnyerni iskolája részére a legkiválóbb magyar tudósokat – pl. Szenczi Molnár Albertet –, s Németországból hívott be már elismert professzorokat, amikor ez nem sikerült. A kollégium alapítá-

sával azonban nem szabott határt a fejlődésnek, hanem további utasításaival, iránymutató elképzeléseivel, anyagi fennállását, megerősödését végrendeletével biztosította. (Az akadémia tervezetét, törvényeit azonban már csak a halála után 1630. február 10-én nyújtották be özvegyének az új német professzorok). Szükség is volt „Utasítás”-aira, melyben szigorúan megkövetelte az engedelmességet – minden fenyegetés nélkül – azért, hogy a kezdeti zavarok után helyre álljon a rend, a fegyelem, az egymást támogató egységes munka, a rektorok munkáját segítő tekintély. Utasításaiban szeretettel szólt mindenkire, s ez irányú fejtegetéseiben a későbbi demokráciára utaló gondolatait fedezhetjük fel. Bethlen Gábor fejedelem humanista, politikai és társadalmi tapasztalatait bemutató rendelkezései ma sem veszítettek érvényességükből, s ezek az évszázadok folyamán is figyelmeztetőleg hathatnak ránk. Fontos az a meglátása, hogy a kollégiumban (de az állami életben is) csak egymást megbecsülő, közös munkával lehet eredményeket elérni, a jövő ifjúságát nevelni. Ezzel a humanista nevelés alapjait rakta le a kollégiumban, melynek hű követői a kollégium legkiválóbb diákjai és tanárai – Apáczai és tanítványai –, majd a XIX. sz. új eszméket hirdető pedagógusai megértették, s munkájuk-

ban hasznosították. A fejedelem felismerte, s intett arra, hogy a kor követelései szerint különös gondot kell fordítani a nemesség fiainak taníttatására, mert majdan belőlük kerülnek ki Erdély politikai vezetői. A tanító viszont csak példás szorgalommal, hivatástudattal érhet el sikereket a tanítás terén.

A fejedelem a szegényeket – a jobbágyokat is – támogatta, és törvénnyel biztosította 1624-ben, hogy a kollégiumban a jobbágyok fiai is tanulhassanak; mindenki egyformán otthont találjon a kollégium falai között. Így alakult ki már akkor a demokrácián alapuló tanodai élet, amelyet törvények szabályoztak. A kollégiumban tanító tanárok munkáját és a diákok tanulni vágyását gazdag könyvtár segítette, mert a fejedelem fontosnak tartotta a jó és hasznos könyvek forgatását mindenki számára. Már 1628-ban fizetett könyvtárosa volt a kollégiumnak (Bethlen Gáborról is feljegyezték, hogy táborozások alkalmával is könyveket hordozott magával, melyeket szorgalmasan olvasott), s jelentősége csak nőtt. Különböző kutatások, feljegyzések arra utalnak, hogy a fejedelem könyv- és tudományszeretete arra ösztökölte, hogy uralkodásának kezdete után egyre jobban gazdagítsa könyvtárát, melyet aztán később a kollégium rendelkezésére állhattak, s ezek egyaránt szolgálták a tanítást és a tudományos kutatást is. A kollégiumnak azonban külön könyvtára is volt, mely az idők folyamán állandóan gyarapodott, s a XVIII. sz. végére Erdély egyik legjelentősebb tudományos gyűjteménye lett.

A Gyulafehérváron alapított kollégiumot egy gazdag korszak után 1658-ban el kellett menekíteni onnan a török-tatár dúlás miatt. Négy évig Apáczai Csere János igazgatásával a diákok Kolozsvárról folytathatták tanulmányaikat tanáraikkal együtt, majd 1662. október 6-án Apaffi Mihály rendelkezése alapján a kollégium Nagyenyedre került.

Az erdélyi tatárdúlást követő kolozsvári menekülés több évig elhúzódó időtartamában, valamint a Nagyenyedre történt átköltöztetés, újjászervezés idejében több évtizedig nem sikerült elérni a korábbi szintet, mert a kollégium nehezen illeszkedett be a város életébe, s kiváltságai – melyekkel még a fejedelmek ruházta fel iskoláját – viszályokat, ellenségeskedéseket szítottak. A külső viszályokat tetézték a tanári karban mutatkozó ellentétek is, melyek elsősorban személyes jellegűek voltak. Azonban Pápai Páriz Ferenc közel három évtizedes pedagógiai tevékenysége kiemeli a kollégiumot a hullámvölgyből, a szürkéségből, főiskolai szintre emeli az iskola oktatói-nevelői munkáját. Munkássága méltó módon képviseli Bethlen Gábor elképzeléseit; olyan polihisztor volt, aki nem tantárgyakat, hanem tudományágakat tanított, aki a tanári katedrán is tudós volt, de nem ő ereszkedett le a tanítványokhoz, hanem őket emelte magához.

Egy virágzó korszak után tehát a Rákóczi szabadságharc idején a kuruc-labanc harcok áldozatául esett a kollégium és Enyed városa is. Bár a végső pusztulástól megmenekült, de nagy árat fizetett érte. A polgárság nagy része hajléktalan-ná vált, sokan Torockóra menekültek, köztük a kollégium diákjai is. A hagyomány szerint a diákok egy ideig a Székelykő barlangjaiban húzódtak meg, s ott is tanultak. – A nagyenyedi két fűzfa (Jókai Mór) az 1704-es virágvasárnapi labanc támadásnak állít emléket, amikor is Pápai Páriz Ferenc szigori parancsa ellenére harminc tógás diák kiszökött a kollégiumból, a Maros partján levágott fűzfa-fütykösökbe jégcszegeket vertek, s a már égő városból így verték ki a fosztogató labancokat. Ebben a harcban huszonnyolc diák esett el, s a miriszlói patakon túl az oda beszúrt fűzfabotokból nőtt ki az a két fűzfa, amely emléket állít a hős diákoknak, a kollégiumnak és Enyed városának. – Az 1707-ben megismétlődött labanc-támadás utáni pusztítást és városdúlást, az elkövetkező nyomorúságot évtizedek alatt sem heverték ki; ekkor a könyvtár nagy része is elpusztult, szétszóródott. De az élet nem állhatott meg,

az enyediiek hozzáfogtak az építkezéshez, a kollégium helyrehozatalához. Pápai Páriz Ferenc Teleki Sándor kollégiumi gondnokkal együtt igyekezett az épületeket, a birtokokat rendbe hozatni, hogy tanítani lehessen. A kollégium jövője érdekében pedig Pápai Páriz Ferenc fiának közbenjárására szervezték meg Angliában 1716. márc. 23-án azt a gyűjtést, melynek eredménye lett az úgynevezett „angol pénz” melyből szinte két évszázadon át kapott segélyeket a kollégium, s ebből építkezett, bővített; 1885-ben pedig fölépítette az új főépületet.

Az építkezés, a bővítés tehát fokozatosan megindult, mely a lassú átalakulás korszaka volt, de közben védekezniük kellett az osztrák hatalom elnyomása, a kollégium ügyeibe való beleszólások, gyanúsítások ellen. Ez a harc megerősítette ragaszkodásukat az anyanyelvhez, s ezért a külföldi egyetemekre innen induló diákok elkerülték Bécsset, s a hollandiai, francia, svájci, vagy német protestáns egyetemeiket választották, s onnan hozták haza a felvilágosodás eszméit.

Az eltelt idő folyamán a kollégium megtartotta akadémiai jellegét: működött itt jogi fakultás, teológia és filozófiai kar is. 1856-tól Gáspár János irányításával helyet kapott az iskola falai között a tanítóképzés is. Sok kiváló tanár tanított a kollégiumban, s az itt tanult diákok jelentős része elismert ember lett, akik hírnevet szereztek az iskolának, s hazájának is. A kollégium jeles tanárai közül a mai említett Pápai P. F. mellett olyan neves személyiségek is tanítottak mint: Szilágyi Péter, Szigeti Gyula István, Járai István, Szász Károly, Áprily Lajos; sok tanulójaiból pedig művészek, írók, tudósok kerültek ki, mint pl.: Hermányi Dienes József, Tóthfalusi Kis Miklós, Aranka György, Barabás Miklós, Szabó T. Attila nyelvész, Pálffy Endre az ELTE BTK kárának román irodalom professzora, Vita Zsigmond író, szerkesztő és Sütő András író.

Az enyedi Bethlen kollégium közel négy évszázados fennállása óta sokáig tudományos központ volt, hatása széles körben kisugárzott, fellendítőleg hatott a politikai

és társadalmi mozgalmakra is. Nem elhanyagolható szempont tehát az innen induló tudósok, írók munkássága, a kötelesség, az akarat fejlesztése, a fáradhatatlan önálló munka, ragaszkodás a joghoz, s az erkölcsi tökéletesedés érlelődött meg Nagyenyeden Körösi Csoma Sándorban, mert ő is innen lépett a tudomány útjára, itt kristályosodott ki Áprily Lajos költésze, itt érlelődött Berde Mária írói munkássága, innen indult Szentirmai Jenő írói pályája ugyanúgy, mint ahogy a mai élő egyik legnagyobb írónk, Sütő András is a kollégium szelleméből táplálkozott, s kapott indítást írói munkásságához. A tudományos és irodalmi törekvések mellett nem hanyagolták el a műszaki értelmiség kinevelését a kollégiumban, s a zenei oktatást sem. 1846-ban itt ünnepelte a diákság Liszt Ferencet, 1891-ben pedig Reményi Ede hegedűművész hangversenyezett Enyeden.

A XIX. sz. végére azonban a régi kollégiumi hagyományok fokozatosan elhalványodtak, elszakadtak a gyakorlati élettől, s a gimnázium inkább már csak elméleti tudást nyújtott. Ezt felismerve sokan bírálták, s a haladó szellemű pedagógusok megpróbálkoztak az oktatás megújításával, de évekbe telt ennek gyakorlati megvalósítása. A kezdeményező Halmágyi Antal gimnáziumi rajztanár volt – 1908-ban – s támogatta őt munkájában a kollégium rektora, Lázár István is. Munkájuk nyomán megindult a sokoldalú gyakorlati nevelés, melyet sajnálatos módon az első világháború félbeszakított. Az adott körülmények okán a gyakorlati oktatás viszonylag szűk keretek között mozgott (könyvkötészet, asztalosmunka), de a tanítóképzőben ez hangsúlyosabban kapott helyet, ahol kezdettől fogva tanultak gazdaságtant, majd kézimunkát (pl. kosárfonást) is.

Visszatekintve egy pillanatra az elmúlt századra: 1872-ben a kolozsvári (későbbi) Ferenc József Tudományegyetem megépítésével a felsőfokú oktatás nagy részét áthelyezték; előbb a jogi fakultást, majd később a teológiát is. Így 1895-ben a kollégium felsőfokú jellege megszűnt, de a tanítóképzés szerencsére megmaradt.

Az 1918 után bekövetkezett történelmi események fordulatot hoztak az iskola életébe, mert a kollégium a magyar iskolaszervezetből beépült a román iskolastruktúrába.

A bécsi döntés után, 1941-ben ismét megnyílt a teológia, tehát megint főiskola lett a Bethlen kollégium. Ugyancsak 1941-ben kezdte meg működését a Bethlen Nyomda is. A kollégium könyvtárosa Vita Zsigmond lett, aki számos munkájában dolgozta fel a kollégium életét, sikereit, viharait.

1944 nyugtalan, keserves időszak volt az egész ország életében, így a kollégiuméban is. Átmeneti időszak következett ezután (a könyvtár falait befalaztatta a szov-

jet városparancsnok, s így megmenekült), majd államosították a kollégiumot, s a Bethlen Könyvtár a kollégiumtól különválasztva az enyedi néptanács hatáskörébe került.

1957-ben újra indult a tanítóképzés, s mellette az óvónőképzés is Enyeden. Kiváló tanárok tanítottak a kollégiumban, akik megpróbálták megőrizni – megőriztetni a hely szellemét. A 70-es években azonban román tannyelvű osztályokat is kapott az iskola, de az 1989-es események után a román diákok, tanárok önként távoztak a kollégiumból.

Ma körülbelül 1100 diák tanul a kollégiumban, különböző osztá-

lyokban: első osztálytól érettségiig elméleti gimnáziumban. Működnek a tanítóképző és óvónőképző tagozatok, vannak külön református elméleti-líceumi osztályok is. A tanszerellátottság sajnos nem a legjobb, s főleg nem elégséges. A Soros Alapítványtól kaptak számítógépeket, de ezek száma nem éri el a szükségleteket, nem férhet hozzájuk minden diák.

Az iskola épületeinek felújítása még ma is tart... Szerencsére néha kapnak segítséget is erre...

Szememben a kollégium fénye töretlen, s ha hív a csengő, akkor ismét elmegyek látására, s emlékezem...

Parászka Mária Szonja

TORDÁTÓL SZIBÉRIÁIG

Kényszermunkahelye: 201-es bánya, 7-es tárna

Az ótordai temető főbejáratánál október 29-én a II. világháború áldozatainak emlékére felállított emlékoszlop leleplezésekor pillantottam meg először a háború okozta szörnyűségeket alig tizenkilenc évesen átélő, immár idős Vass Károlyt. Ő csupán egyike az otthonukból kegyetlenül kiszakított, a hidegvérrel elhurcolt kétszázhet embernek, akiknek nevét mostanáig sikerült azonosítani. A feltételezések szerint ennél sokkal több az elhurcolt. Az ott-jártak hétszáz tordai deportáltra emlékeznek, más források viszont négyszázról szólnak.

Hogyan is élte át a Torda városának lakossága az eseményeket? – tette fel a kérdést Csetri Elek, a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja. *A történelem áldozatai* című, kopjafaavatáskor tartott előadásában. Miután a német hadvezetés meggyőződött, hogy a román hadsereg ellene fordult – mondotta Csetri Elek professzor – a Kárpátok védelmére gondolt. Így kezdte el a második magyar hadsereg 1944. szeptember 5-én hadműveleteit a Déli-Kárpátok irányában. Kolozsvárról kiindulva elfoglalta Tordát, majd Nagyenyed elé érkezett. A Maros vonalánál azonban a nagy erővel ellentámadó szovjet,

román erők rövidesen Tordáig nyomták vissza őket. Itt bontakozott ki a tordai csata, amelynek során a huszonötödik hadosztály szeptember 6. és október 6. között védelmezte a várost. Mindkét szemben álló fél hőiesen harcolt, és súlyos veszteségeket szenvedett. A harcok idején a lakosság pincékbe menekült, vízhiánnyal küszködött. Szétlőtték a sörgyárat, az ótordai református templom tornyát, az Aranyos hídját. Tankok dübörögtek az utcákon. A katonautók sebesülteket és holtakat szállítottak. 1944. október 6-án Torda gazdát cserélt. A lakosság fellelegzett, hogy a front elvonult. De a

város magyar népére a pokol igazából csak most szabadult rá. Megjelentek a „Maniu-gárdisták” és a rendőrség emberei, összeszedték a város és a környező falvak magyar férfi lakosságát. Egyeseket az utcán fogták el, másokat lakásukból emeltek ki, s vették őrizetbe a tizenhat és hatvan év közötti embereket. Vass Károlyt és édesapját a tatározás alatt álló háztetőről szőlítették sorba. Az etnikai alapon végrehajtott népiirtásnak esett áldozatul Torda, Egerbegy, Szentmihály, Aranyospolyán, Bágyon, Kövend, s több más aranyosszéki falu sok száz magyar ajkú lakosa. Egy részüket a törvényszék fogdájából egyenesen az állomásra vitték, és bevonaglózták. Más részüket Nagyenyedig kísérték gyalog, s ott zsúfolták őket marhavagonokba. Internálótáborok büntetőlágerrek gyomra nyelte el őket. Voltak azonban falvak, ahol terrorcselekmények történtek. Szentmihályon hat magyar férfit gyilkoltak meg. Az elhurcoltak ismeretlen, borzalmas világba kerültek.

– Letartóztatásunk után, 1944. október 15-én kivittek az állomás-

ra és bevagoníroztak. – idézte fel emlékeit Vass Károly. – A brassói gyűjtőlágerben találkoztunk azokkal, akiket október 7-8-án szedtek össze. Körülbelül hat nap múlva újra bevagoníroztak, és Focsaniba vittek. Predealon a vonat nagyon lassan haladt előre. Hiába tanácsoltam édesapámnak, hogy szökjünk el, mint ahogyan egyesek tették – útközben két vagon ürrült ki –, nem értett egyet velem. Abban bízott, hogy Ploiesti-ben iratokat kapunk, s hazajöhétünk. Ott valóban megálltunk, de aztán vittek is tovább, éjszaka érkezünk Focsaniba, majd 1944. október 25. körül útnak indítottak Csernovic, Kiev, Moszkva, Kujbisev és Cseljabinszk felé. A végállomás Magnitogorszk volt, ahova 1944. november 28-30-án érkezünk.

A lágerben barakkba mentünk melegedni. Amikor délután kimerészkedtünk, a konyhában éppen az ételt osztották. Aznap csak kenyeret adtak. A konyhából kifelé jövő öt ember keze a kenyéren volt, hogy nehogy valamelyik többet törjön belőle, ugyanis a kenyér nem volt felszeletelve. Láttam, hogy egy jól megtermett német többször is közéjük nyomul, s mikor levette róluk nagy mancsát, kezében mindig volt egy darab kenyér. Köpenye zsebe pedig egyre jobban duzzadt. Amikor újból kijött öt ember, én is közéjük bújtam, s kiloptam a német zsebéből a kenyeret. Ártatlan pófával meredtem a többiekre. Gyorsan felosontam a harmadik emeleti priccsre, s megkérdeztem édesapámtól, hogy éhes-e. Akkor elővettem a kenyeret, s felét édesapámnak adtam.

– Honnan szerezted fiam? – kérdezte csodálkozva.

– Vegye és egye! – suttoztam.

Magnitogorszkban még együtt voltunk édesapámmal. Őt március 15-én háromszáz beteggel keresztül hozták az Uralon, majd az ukrainai Nikolajevszkbe vitték őket. Amikor 1945 augusztusában hazakerkezett, csont és bőr volt.

Először az Ural folyó feletti híd kiszélesítésénél dolgoztam. Munka közben véletlenül kezemet átszúrta egy szeg. A fertőzéstől tiszta vörös lett a karom, a mirigyek pedig megduzzadtak. Amikor meggyógyultam az őrnagy arra kért, hogy legyek az ő csicskája, tisztí szolgája.

1944 december vége lehetett, s rettenetesen át voltunk fázva. Ezért minden éjjel háromszor is ki kellett menjünk a vécére. Egyszer észrevettem, hogy a konyha ablakán pára gomolyog ki. Benéztem, s mivel senkit sem láttam bemászni az ablakon. Az ott lévő hordókban a tiszteknek főzött árpakása volt. Gyorsan megtöltöttem zsebeimet, ingemet, nem számított, hogy összepiszkolom magam. Visszamentem a barakkba, ahol megtöltöttük a csajkákat, jól laktunk, de másnap már nem éreztem jól magam. Észrevették, hogy az arcom, szemem tiszta sárga. Az orvos szerint sárgaságos voltam. Néhány nap múlva viszont kiderült, hogy a megállapított diagnózis helytelen. Rádöbbsentem, hogy a rosszullétet az árpakása okozta. Két napig a kórházban semmit sem ettem. Az orvosi vizit után látták, hogy már „kigyógyultam” a sárgaságból, s nyomban kiküldtek munkára.

A legyengültek a barakkban lévő fapriccsen, heverőn feküdtek. Még az élelemért sem tudtak kimeni a konyhába, s a hideg miatt néhány nap után meghaltak. A háromszori étkezést csak a háború után engedélyezték azok számára, akik dolgoztak. Aki a téli hónapokat átélte szerencsés volt. Az emberek háromnegyed része meghalt. A nagy hideg, a rettentő gyenge koszt, korpa-, borsóleves, fekete kenyér elviselhetetlen volt számukra. Amikor hirtelen felmelegedett az idő, csalánt, lobodát vágunk össze, amit csajkába tettünk, s a konyhában levest töltöttük rá.

Az emberek főleg télen „hulltak”

1945 januárjában odatettek minket is hatalmas tömegsírokat ásni, eleinte csak gödröket, majd három méter széles, húsz méter hosszú sáncokat. Márciusban, amikor az idő kezdett felmelegedni a következő a nagy temetés.

1946 február végén hármunkat a sörgyárba vittek dolgozni, ahol a sörtől jól felerősödtünk. Megérkezésünk után, vasárnap délben az

igazgató megkért, hogy segítsünk lerakni a betonelem kerítéseket, ugyanis az a néhány orosz munkás, akikkel rendelkezett nem volt elegendő. Az igazgató előre figyelmeztetett minket arra, hogy csak sörral tud fizetni. A munkát elvállaltuk, s egy óra alatt a vagonból leraktuk a mi részünket, majd visszamentünk a sörgyárba. Hamarosan hozták szobánkba a sört. Annyit ihattunk, amennyit csak akartunk, de bőven elég volt egy veder.

A sörgyárban csak négy hónapot dolgozhattunk, mivel 1946. június 6. után bányába osztottak be. A sörgyár igazgatója „törte össze” magát, hogy ne vigyenek el minket. Sőt, hajlandó lett volna fizetni is értünk a lágernek, az államnak, mivel olyan jó munkaerők voltunk. Azonban minden próbálkozás ellenére Cseljabinszk és Szverlovsk közötti Kopejszk nevű bányavároskába vittek. A következő nap háromszáz rubel előleget kaptunk és a 201-es bányába osztottak be. Lapátot, légkalapácsot, lámpát kaptunk, s vittek le a bányába dolgozni. Az első félév borzasztó volt. Sokszor többet dolgoztunk mint az oroszok, akik a legtöbbször majdnem semmit nem csináltak. Havonta háromszáz rubelt is kaptam. Végig amíg itt tartózkodtunk gyümölcsöt egyáltalán nem láttunk, csak napraforgó magot ehettünk. A vitaminhiány következtében a megsejtett testrészek a sebek nem gyógyultak be, s ezért nem tudtam kimeni dolgozni. Alig másfél óra múlva viszont már kerestek.

– Miért nem ment ki dolgozni? – vontak kérdőre.

– Beteg vagyok. – mondtam ijedten.

Két napig az elkülönítőbe zártak

Miközben az őrnagy kivezetett az „ilemhelyre” megláttam a lágerparancsnokot. „Kísérőmet” megkértem, hogy legyen szíves, s engedje meg, hogy beszéljek vele. A parancsnoknak akkor szomorúan elpanaszoltam, hogy mi történt. Bementünk a barakkba, ahol levetkőztem, s megmutattam a testen lévő sebeket.

– Te így dolgoztál? – kérdezte csodálkozó szemekkel.

Azonnal orvoshoz vitt, aki alaposan megvizsgált. A nővérek alig tudtak néhány pár csepp vért kipréselni belőlem, annyira le voltam gyengülve. A lágerparancsnok ezt látva felmentett a munka alól.

1947 januárjában éjszakai váltásból jöttem ki, amikor az őr a lágerparancsnok irodájába cipelt.

– Mikor írt haza levelet? – fordult felém idegesen.

– Nem írtam. – válaszoltam meglepetten.

Akkor az NKDV-s tiszt felemelt mint egy „legyet”, s folytatták a vallatást.

– Honnan tudják, hogy itt van? – gyötört tovább.

– Nem tudom. Miért nem hagynak békén? Mondják már el mi történt – kértem merészen.

– Levél érkezett a Te nevedre. Kitől tudhatták meg címedet, ha nem tőled? – faggattak.

– Fogalmam sincs miről van szó. Olvassák el a levelet, s nézzék meg mit ír benne – tanácsoltam nekik.

A lágerparancsnok-helyettes a következőket olvasta: Drága Kari! Prokop bácsi felkeresett, s elmondta hogy élsz, dolgozol és jól érzed magad, így szereztem tudomást arról, hogy Prokop – a helyettes-lágerparancsnok, aki 1947 novemberében hazajött (Kolozsvárról civilként hurcolták el) – felkereste édesanyámat, s leadta pontos címemet.

1947 május végére elolvadt a hó, s felmelegedett az idő. Közülünk is az erősebbeket elvitték krumplit ültetni. Mivel a sütet, főzést nem engedélyezték a krumplit nyersen ettük. Hamarosan testemről minden seb eltűnt. 1947. június 10-én orvosi vizitet tartottak, s kértem, hogy engedjenek dolgozni. A 204-es tárna 4-es szakaszába kerültem. A fél hónap alatt keresett ezerötszáz rubelt csak élelemre költöttem. Nem egyszer négyezerötszáz rubelt is kerestem. Általában egy gyári munkás fizetése háromszáz rubel, a lágerparancsnoké pedig ötszáz volt. Minket nagyon jól megfizettek, mivel kétszer-háromszor több szemet termeltünk, mint a németek és az oroszok.

Csíkszentmihályi – A templom és lőréses kerítése keletről

A mosdó megtelt oroszokkal

– Vedd el a pufajkádát, hogy az én ruháimnak is legyen helye. – kérte Kőszegi M. barátom az egyik orosz.

– Ne nyúlj hozzá! – kiabált az orosz, majd felpofozta társamat.

Kőszegi M. barátom sem hagyta magát, ő is visszaütött. Mi is, úgy, ahogy voltunk, levetkőzve neki estünk az oroszoknak. Félmeztelenül rohantak el, mi pedig mintha mi sem történt volna, nyugodtan megfürödtünk. A konfliktus köztünk már régóta kiéleződött, mivel a magyar brigád tagjai – amely, már 1949. augusztus 17-én megalakult – kétszer több szemet termeltek mint az oroszok. Hamarosan jött is a bányagazgató, aki nek az oroszok jelentették az esetet. Ahelyett, hogy megbüntetett volna bennünket, határozottan s komolyan kijelentette.

– Csak akkor büntetem meg őket, ha ők fognak úgy dolgozni mint ti. Mert ezek az emberek, akiket elhurcoltak, semmijük sincs, családjuktól távol élnek becsületesen, keményen dolgoznak. Miért és kiért teszik ezt?

Ettől a pillanattól kezdve viszont csak csoportosan és fejszével mentünk, jöttünk a bányából.

Decemberben reggelente első dolgunk az volt, hogy megnéztük, kik nem mozdulnak. A halottakról gyorsan leszedtük a ruhákat, s magunkra vettük. A hideget lassacskán megszokja az ember. Mí-nusz ötven foknál már az arcunk

megfagyott, pedig a sapkát jól a fejünkbe húztuk. Az oroszok hóval dörzsölték be az arcunkat, orrunkat, próbáltak segíteni rajtunk. Akik nem voltak elég edzetek, nem bírták ki. Munkába menet és jövet tekintetem mindig a földhöz tapadt, hátha kapok valamit. Az eldobott cigarettacsikkkel mindig megtöltöttem zsebemet, mivel a mahorka valuta volt a lágerben. A szenvedélyes dohányzók egy darab kenyeret adtak öt csipetnyi mahorkáért.

Sokszor dolgoztunk az oroszoknak, ajtót, ablakot javítottunk, így sok orosz lakásban megfordulhattam. Seholy sem láttam egy rendes lakrészt, amelynek elfogadható berendezése lett volna. Nyáron a téli ruhákat, télen pedig a nyáriakat falba vert szegekre akasztották. Máskülönben nagyon barátságosak voltak, megbecsültek minket, sok orosz barátot szereztem magamnak.

A fogság ideje alatt sohasem vesztettem el a reményt. Mindig bíz-tam abban, hogy egyszer HAZA fogok térni.

1949. szeptember 30-án a tisztek felszólítottak, hogy másnap senki se menjen ki dolgozni, mivel gyűlést tartanak, amelyen tudomásunkra hozták, hogy készülünk fel, mert mehetünk haza. Majdnem öt-ezer rubelért Cseljabinszban vettem egy motorkerékpárt, amellyel Máramaroszigetről – ahova, 1949. október 22-23-án érkeztünk – utaztam Tordáig.

AZ ERDÉLYI ENSZ-PER*

A Trianon utáni 22 év elnyomása nagy lecke volt az erdélyi magyarság számára. Megtanult egységben gondolkozni. A természetesen felmerülő viták nem a párt-érdekek vonalán bontakoztak ki, hanem a közös célok minél tökéletesebb megvalósítása volt a tárgyuk. Jellemző az EMGE működése, mely eredetileg a nagybirtokosok szervezete volt, de 1935 után a kisbirtokos földművesek munkáját szervezte meg mintaszerűen, a Hangya szövetkezet, mely a magyar kereskedelmet falunként szervezte, nonprofit alapon, a marosvécsi Helikon írói közössége, ahol a főúr Bánffy gróf évente együtt konferenciázott Nagy Istvánnal, a szektás kommunista íróval és különbség nélkül a többiekkel. Apró kivételek voltak, pl. a Moszkvából fizetett kommunisták, de az ilyen próbálkozások a teljes közvélemény merev elutasításába ütköztek.

Az 1940-es bécsi döntés után az erdélyi magyarság ezzel a tapasztalattal kívánt szervesen beilleszkedni az egységes magyar társadalomba. Itt is az volt a jellemző, hogy a politikai elit nem sorakozott be a különböző magyarországi pártokba, hanem megalakította az egységes Erdélyi Pártot, mely képes volt az egész erdélyi társadalmat képviselni az országházban. A szociáldemokraták tudtak valamennyire külön szervezkedni, a néhány nyilas, kommunista, vagy más párt irányába hajló értelmiségi rossz néven vett csodabogárnak számított. A társadalom, a közvélemény, egységes, közérdekű politikát kívánt. És csodálatos volt az az eredmény, mely ezen az alapon a négy háborús év alatt meg tudott valósulni. Igen sok erdélyi magyar mondta el azután: „Írják fel a fejfámra: született 1910-ben, meghalt 1980-ban, élt négy évet.”

A Teleki Pál kormánya, az akkori Európában egyedül, ennek az egységtörekvésnek a jegyében adott teljes szabadságot a legkülönbözőbb elképzelések megnyilvánulásának. Ennek jellemző példája az

1943-as balatonszárszói konferencia, ahol a nyilasoktól a kommunistákig mindenki szabadon fejthette ki álláspontját. Az erdélyiek ott is teljes lendülettel vettek részt. Jellemző és nagyos sajnálatos, hogy ennek a konferenciának nemrég felállított szép nagy emlékoszlopán egyetlen jel sincs az erdélyiek részvételéről.

A négy év alatt az erdélyi közvélemény döntő iránya a népiség mozgalma lett. Szabó Dezső, Németh László, Kodály Zoltán, Veres Péter neve szinte prófétaként állt a fiatalok előtt, az idősebbek kis csodálkozással, de szintén elfogadták ezt az irányzatot.

Jött aztán a dicsőséges „felszabadulás”. Veres Péterék teljes lendülettel és lelkesedéssel fogadták, s döntő szerepük volt abban, hogy az összes többi vesztes állammal ellentétben egyedül Magyarországot nem képviselhették azok az államférfiak, akik a háború végéig, a német megszállásig eredményesen álltak ellen Hitler igényeinek és végül a németek fogták el vagy állították félre őket. Helyettük az oroszok bérencei, vagy legjobb esetben Auer Pál féle analfabéták képviselték Magyarországot. Akkor született meg a csonkamagyar ideológia: Egyedül a magyar nép a bűnös,

minden ellenségének tökéletesen igaza van, s aki a trianoni határon túl esett, örüljön, ha él és legyen hűséges rabtartóihoz. Veres Péter még azt is nagyon helyesnek tartotta, hogy Csehszlovákiának önként át kell adni három tiszta magyar falut Pozsonnyal szemben, a Duna jobb partján. (Személyes tapasztalatunk!) Attól kezdve mind a mai napig a csonkamagyar ideológia uralja a magyar politikát: aki túl maradt a határon, idegen, lökjünk neki egy kis alamizsnát és hagyjon minket békén. Még mindig magyarul beszél a gyermekeivel? Nahát! És még ma is mások számára elképzelhetetlen keserűséget okoznak nekünk, amikor végre, annyi álmodozás után kijutunk Magyarországra és ott románoknak neveznek bennünket olyanok, akiknek fogalma sincs róla, mit jelent magyarnak lenni.

A magyar nemzet 1945 után két kemény választáson mutatta meg, hogy nem kell neki a kommunizmus, de hiába. Kívül és belül egy akarattal eladták. Többé a maga hangját és akaratát nem hallathatta.

Ha ez volt a helyzet az anyaországban, képzelhetik, mi volt Erdélyben. Az oroszok azonnal megszervezték a Magyar Népi Szövetséget, mint a Kommunista Párt fiókszervezetét. Mivel a bevonuló románok könyörtelen népiértását az oroszok állították meg, ügyesen megmentőként léptek fel. Minden értelmes ember látta, hogy ez hazugság, de mivel a magyar kormány teljesen cserben hagyta Erdélyt, kénytelenek voltak ezt a hazugságot elfogadni és a Népi Szövetségben keresni a túlélés lehetőségét. De rövidesen kiderült, hogy a kommunistákkal nincs kompromisszum, aki ott valóban képviselni akarta a népet, rövidesen repült. Kúrkó Gyárfás féle analfabéták és Balogh Edgár féle sunyi képmutatók léptek fel nevünkben és ellenünk, az osztályharc nevében irtották és hallgattatták el vezetőinket és tettek elhallgattatott, szótlán rabszolgákká.

* Elhangzott 2000. október 21-én a „Megtorlás Erdélyben 56” című emlékülésen a Magyarok Házában Budapesten.

Azért az nem ment olyan simán. Megmaradt, még el nem űzött, be nem börtönzött vezetőink nem találkozhattak egymással, de üzenhettek. Így alakult ki az asszisztensek rendszere. Ügyes fiatalok jártak egymáshoz, vitték a híreket és a tekintélyesek utasításait. Bármilyen történt Szatmáron, egy hét után már minden hírzárlat ellenére közszájon forgott Háromszéken. Így folyt ez a szervezetlen, spontán, mindenki által támogatott ellenállás a legnehezebb időkben is 1956-ig.

1956 legnagyobb jelentősége az, hogy az elhallgattatott magyar nemzet, mely maga igazi akarát 1944 márciusa óta nem hallattathatta, azt végre kinyilvánította. Ez pedig a pártokon felüli egység, azon belül a szabad kezdeményezés és szervezkedés akarata volt. Engem tanulmányúton, Budapesten ért a forradalom. Ott voltam annak minden fontos eseményén. Minden párt megalakulásán az volt a fő követelmény, hogy alakuljanak meg a többi pártok is. A Kisgazda Párt gyűlésén kijelentették, hogy a kommunista pártnak egyenlő joggal kell részt vennie a választásokon, hadd lássék meg, mennyire nincs mellette senki. Mindszenty hercegprímás kijelentette, hogy az egyház nem kívánja vissza nagybirtokait, a kommunista Nagy Imre felszámolta a proletárdiktatúrát. És akivel beszéltem, mind a teljes magyar nemzet érdekében szólt, a csonka-magyar ideológia maszlaga nélkül. Azért lehetett '56 vízvázlatos minden magyar ember megítélésében. Bármilyen súlyon bűnöket követett el valaki '56 előtt, hivatkozhat jóhiszeműségére, s jóvá is tette, ha akkor beállt a sorba. De aki azután állt, vagy maradt '56 áldozatainak hóhérai mellett, az menthetetlenül tudatos áruló, mert tudta, hogy az egész magyar nép ellensége lett.

Annál szomorúbban vettük tudomásul a börtönből való kiszabadulásunk után, hogy bálványaink, a népi írók nem csak hogy nem vettek részt a forradalomban, hogy semmiféle szolidaritást nem vállaltak a megtorlás áldozataival, de pár hónappal később ők kérték (pl. Csoóri Sándor is – a Szerk.), hogy a magyar ügyet az ENSZ vegye le a napirendről és kézcsókkal fogadták

el a forradalmárok gyilkosainak kiűztetéseit és ajándékait. Akkor vált uralkodóvá az a csonkamagyar ideológia, mely ma is uralkodik a magyar közvélemény tekintélyes részében, melynek hatása alatt ma is idegennek, románnak, betolakodónak néznek bennünket Magyarországon, s természetesnek tartják, hogy Magyarországnak a trianoni határon túl nincs semmi joga, sem érdeke, sem keresnivalója. Aki azon túl került, az többé nem magyar.

Az erdélyi magyarság sem tudta elfogadni a teljes jogfosztottság állapotát. Megmaradt vezetői az asszisztensek útján keresték a megoldás lehetőségét. 1955-ben, amikor a Sztálin halála utáni enyhülésben úgy látszott, hogy valami változás készül, megbízták dr. Dobai Istvánt, hogy készítsen egy felmérést arról, ki hogyan látja megvalósíthatónak az erdélyi kérdés valamilyen megoldását. Dobai azelőtt Buza László, a nemzetközi jog nemzetközi tekintélyű professzorának volt tanársegédje és elismert utódjelöltje, '45-'48 között a nem-kommunista egyetemi ifjúságnak egyházi keretekben szerveződött vezéralakja. '48-ban Buza Lászlót a Ferenc József Tudományegyetemről Kolozsvárt maradt professzorokkal és tanársegédekkel együtt kitették az akkor már Bolyai nevet viselő magyar egyetemről. '55-ben Dobai István, mint kisajátított földbirtokos, egy kis kolozsvári üzemnek volt tisztviselője, de a háza mindvégig központja és találkozó helye volt minden Kolozsvári, vagy kolozsvárra jövő, komolyan gondolkozó magyarnak. Tisztelői tudták, hogy mint a nemzetközi és államjog egyetlen erdélyi doktora, a legalkalmasabb arra, hogy ezt a tanulmányt elkészítse.

Dobai, néhány társával, mint Komáromi József tanár, Kertész Gábor ügyvéd és jómagam, az egyetemről politikai okból kicsapott jogász, azelőtt Buza Lászlónak Dobai mellett gyakornoka, '55-ben már református lelkipásztor – megkezdte a vélemények titkos begyűjtését. Minden irányzatból kerestek és találtak megbízható vezető személyeket, akik szóban vagy írásban véleményt nyilvánítottak. Márton Áron katolikus püspök, László Dezső református esperes, Dobri János volt

cserkész parancsnok, teológiai tanár, Szabédi László költő, egyetemi tanár, Bereczky Zoltán közgazdász, Gazda Ferenc akadémiai kutató, Demény Dezső kommunista, Jordáky Lajos szociáldemokrata egyetemi tanár, Magyarországon Ravasz László püspök, Németh László, Kodolányi János, Tamási Áron írók, Jánosi Sándor volt cserkész vezető és még jó néhányan adták meg véleményüket.

Elméletben összesen négy megoldás volt lehetséges. 1. A trianoni határon belül magyar autonómia. 2. Egész Erdély visszacsatolása Magyarországhoz, a történelmi határokig, román autonómiával. 3. Független Erdély. 4. A trianoni Erdély arányos felosztása a két nemzet között, lakosságcserevel. Egyetlen megoldás nem került szóba, az, ami végül bekövetkezett, a teljes jogfosztottság.

A fő cél, a megoldás végső és egyetemes szempontja, a tartós, remélhetőleg évszázadokra szóló béke megteremtése a két egymásra utalt nemzet között. Megszüntetése a kétszáz év óta tartó, ebben az évszázadban mindkét fél energiájának kétharmadát felemészítő öldöklő „együttélési harcnak”. Egyetlen mondatot idézek ítéletünk hivatalos szövegéből: „Dobai vádlott arról beszél, hogy 'érjen véget az erők végzetes pazarlása mindkét részről, amit a megrontott együttélés okoz, és a múlt árnyainak felidézése helyett építsük valamennyien földi otthonunkat, vagyis a jövőt.” (Az ítélet hivatalos szövegét idézi a „Magyar '56” c. gyűjteményes kiadvány, Magyarok Világszövetsége 1956-os Bizottsága, Budapest, 1996, II. kötet, 135. lap.) Annyira megátalkodottak voltunk és vagyunk, hogy ezért a mondatért nem vagyunk képesek szégyellni magunkat.

Abban a tudatban éltünk, hogy ez Európának is életbevágó érdeke, mert míg ez meg nem oldódik, Kelet-Európában, tehát egész Európában tartós békét nem lehet teremteni, s mindkét nemzetet az hajtja uralma alá, aki akarja, a régi mese szerint: „Róka fogta csuka, csuka fogta róka, varga fogta mind a kettőt.” Azért reméltük, hogy annyi tragédia után a nemzetközi közvélemény is meg fogja ezt érteni és megadja a szükséges segítséget. Ma

ez naivságnak tűnik, de akkor, amikor az Egyesült Nemzetek Szervezete képes volt megvívni a koreai háborút, amikor a győztes hatalmak hóna alá nyúltak a legyőzött Németországnak, amikor a felelőtlen nyugati propaganda állandóan hirdette Kelet-Európának a szovjet alóli gyors felszabadítását és egy új, igazságos rend megteremtését, mindenki bízott valamilyen ésszerű megoldásban és szükségesnek látta, hogy ezt Erdély is megfelelő egységes elképzeléssel fogad hassa.

Az első megoldást, a magyar automómiát Románia keretében, mindenki lehetetlennek látta, tudva, hogy a magyar autonómiát a románok feneketlen balkáni gyűlölete sem elfogadni, sem betartani soha nem fogja.

A második megoldásról, a teljes Erdély visszaszerzéséről, bármilyen megoldhatatlannak, sőt a magyarság jövője szempontjából egyenesen károsnak látszott, többen nem voltak hajlandók elméletben sem lemondani. Ezek közé tartozott Márton Áron és Dobri János. – Ellenzői lehetetlennek tartották, hogy több millió erdélyi románt akarata ellenére idegen uralom alá lehessen kényszeríteni, Magyarország számára pedig tragédiát jelentene, hogy ugyanannyi szívbéli ellenség számára építse fel a tönkretett Erdélyt, akik a balkáni korrupciót Magyarországra is kiterjesztenék és még a tiszta magyar vidékekre is betelepülnének.

Az önálló Erdély hívei voltak a szociáldemokraták és – érdekesen – akik valamilyen formában szász eredetűek voltak. Eszményük a svájci kanton-rendszer volt. – Ellenzői azt hozták fel, hogy ennek az országnak nem lenne egyetlen öntudatos állampolgára sem, mert mindenki a szomszéd anyaországhoz ragaszkodna jobban. A trianoni Erdély nem Erdély, a Partium, Szatmár, Nagyvárád, Arad számára Erdély semmit nem jelent, ők mindig Nyugat felé tájékozódnak és nem kívánnak Erdélyhez tartozni. Erdély kétharmadában román nemzetiségű, tehát a demokrácia szabályai szerint bármikor újra Romániához szavazhatná magát, a nemzeti gyűlölködés pedig még jobban kiéleződne min-

den érdek és minden pozíció vonalán, a sorsa nem lehetne más, mit a hasonló típusú államok, Ceylon, Ciprus, Libanon, Bosznia sorsa. A vágyott svájci rendszer pedig megvalósíthatatlan, mert a vegyesség miatt lehetetlen kantonokat szervezni.

A döntő többség nem látott más megoldást, mint Erdély elosztását. Gyakorlatilag úgy, hogy nemzetközi határozattal és ellenőrzéssel megállapítani a két nemzet számarányát Erdélyben, ennek alapján elméletben megállapítani, mekkora terület jár a két félnek, meghúzni azt a határt, ami etnikai, földrajzi, gazdasági, ökológiai, valamint a jövőendő békesség és barátság szempontjából a legalkalmasabb, megint csak nemzetközi segítséggel és ellenőrzéssel önkéntes alapon átköltöztetni a másik területen maradó kisebbséget úgy, hogy minden csoportja egyben maradjon, – falut falu mellé, várost a falvak közepébe – tehát a vidéki közösségek és sajátosságok gyökeresen költözhessenek át új helyükre és mindenki kapja meg az őt megillető értékű ingatlanokat. Azután mindkét fél lemond bármiféle kisebbségi jogról és követelésről, aki marad, az minden további igény nélkül vállalja a beolvadást, és így többé nem lehet ok semmiféle viszályra a két nemzet között. Jó minta lett volna erre az, hogy amikor '40-ben a bolgárok is visszakapták Dobrudzsa tőlük is elvett részét, a lakosságot teljesen kicserélték, s így a háború végén semmi ürügy vagy vita nem lehetett arról, hogy azt tőlük újra elvegyék. Mellette szólt az is, hogy Kertész Gábor felfedezte Wesselényi Miklósnak egy 1846-ban írt levelét, melyben megjósolja, hogy a magyarság tragikusan fog feloldódni a nemzetiségek tengerében, ha tömören össze nem húzódik, feladva azokat a területeket, melyeket nem tud betölteni. Azért neveztük ezt a változatot Wesselényi tervnek. – Kb. 1-1.5 millió ember költöztetéséről lett volna szó. Azokban az időkben több tízmillió ember hagyta el otthonát s 1940-44 között Erdélyben majdnem annyian költöztek át délről északra és északról délre. – Ellenvetések: A költöztetés nehéz és költséges, és nem szabad lemondani arról, amit esetleg még

vissza lehet szerezni.

Dobai minden elképzelést azzal íratott meg, aki annak a híve volt. Már javában állt a munka, mikor kiütött a magyar forradalom, vérbefolytása után pedig az Egyesült Nemzetek Szövetsége kemény határozatokat hozott Magyarországra felszabadítására. A koreai háború sikere és néhány más jó megoldás után senki sem tudhatta, hogy az ENSZ sóhivatallá vált – tulajdonképpen éppen akkor vált azzá, a magyar ügyben hozott kemény határozatok nevétségbe fúló sikertelensége semmisítette meg tekintélyét. De az erdélyi vezetők úgy döntöttek, hogy gyorsan be kell fejezni a munkát és memorandum formájában eljuttatni a román és magyar kormány, valamint az ENSZ elé azzal a kéréssel, hogy Erdély kérdését csatolják a magyar kérdés megoldásához.

A szöveg végső formájában volt készen 1957 márciusában. Dobai éppen Márton Áronhoz vitte utolsó jóváhagyásra, mikor a vonaton letartóztatták. A fogdában az igazolta személyazonosságát, aki hónapokon át mellette ült a templomban.

Természetesen előre tudtuk, hogy a román kormány nem fogja lelkes dicséréttel fogadni ezt a memorandumot, de bízunk abban, hogy ha egyszer már az ENSZ elé jutott, az védelmet fog jelenteni. Mi négyen, Dobai, Komáromi, Kertész és én eleve úgy határoztunk, hogy ha idő előtt letartóztatnak, nem fogunk se védekezni, se egymást védeni, egyenesen vallunk és vállalunk mindent, hadd legyen szép nagy per belőle, úgy jusson a köz tudatba, csak arra vigyázunk, hogy négyünkön kívül mást ne keverjünk bele. Az első fele sikerült is, a nagy felhajtás. A második már csak részben. Bereczky András írásai miatt, Gazda Ferenc és Nagy József saját vigyázatlanságából került a perbe, László Dezső és Dobri János, bár ők a memorandumról semmit nem tudtak, pusztán baráti kapcsolataink miatt csaptak hozzá, mert – bevallottan – a közelgő püspökválasztás idejére el kellett őket távolítani az egyház éléről.

Más koncepciók perekben a családtagokat, barátokat, stb. a bűnösökkel együtt bezárták. Nálunk az

volt a szerencsájuk, hogy a vallások észrevették, hogy mi nagy nyilvánosságot akarunk, azért az egész, a kollaboránsaik segítségével a sajtóban és minden más úton úgy igyekeztek feltüntetni, hogy az egész ügy csak néhány kalandornak volt a különcködése. De azért megkaptuk, hazaárulás címen Dobaival ketten az életfogytiglani ítéletet, Komáromi és Kertész 25 évet, a többiek 15 és 3 év közötti ítéletet. Kettőt, Kertész Gábort és Nagy Józsefet gyalázatos körülmények között megölték. Mi többiek, az utolsó kettő kivételével leültünk hét évet és néhány hónapot, az 1964-es nagy amnesztiáig, amikor amerikai nyomásra minden politikai foglyot szabadon engedtek Romániában. De azután

is végig megmaradt a teljes diszkrimináció, figyelés, ellenőrzés, zaklatás.

Ma már más a nemzetközi helyzet. A nemzetközi közvélemény kétségbeesetten ellenez minden változást – ennek a gyümölcse lett a három jugoszláviai háború minden borzalmával, mert nem engedték meg egymást kibírni nem tudó népeinek, hogy békésen váljanak el egymástól – nekünk meg kell elégednünk azzal, ha a románok merev ellenállása ellenére el tudnánk érni valamennyi önálló emberi életlehetőséget, Magyarország részéről pedig annyit, hogy itt, az Anyaországban, ne tekintsenek jöttment idegeneknek, s fogadják végre el, hogy ha jogilag nem is, de erkölcsileg éppen annyi jogunk

van Anyaországunkhoz, mint akiket a történelem megkímélt az elszakítástól.

Csak azt ne hazudják se nekünk, se önmaguknak, hogy az Egyesült Európa s a határok elágiesítése megoldja majd a nemzetiségi kérdést. Magyarország számára ez annyit jelentene, hogy egy-két év alatt pár millió román és magyar költözne be az országba, boldogan menekülve a Romániában változhatatlan és kibírhatatlan korrupt adminisztráció elől, az ottmaradó magyarok számára pedig továbbra is megmaradna a spontán bizánci módszerekkel embertől emberig folyó megsemmisítő küzdelem, amit a Nagy Egyesülés nem csak megoldani, de még megérteni sem lesz soha képes.

Varga László
Marosvásárhely

Vallásosság gyakorlása '56 után

a romániai börtönviszonyok között

A börtönélet körülményei között hívó és hitetlen együtt kellett élnen. Az állami szintre emelkedett ateizmus következményeként sok ezer egyházi ember /főleg pap/ került börtönökbe. A börtönökre ítélt papság volt az, aki az elesettségben minden rászorulónak a lelki vigaszt adta, vállalva az ezzel járó kockázatot. Vallási gyakorlat vonatkozásában – amint azt a visszaemlékezések tanúsítják – a börtönök nem voltak azonosak. Voltaképpen minden börtönben tiltották a vallásos tevékenységet, de pl. Szamosújváron az örök tekintetben elnézőbbek voltak.

Szabadabb vallásos élet a rabtelepeken lehetett, ahol – vasárnaponként – a telep területén, minden feltűnés nélkül az azonos vallásúak összegyűltek s papjuk vezetésével Istentiszteletet tartottak. Sajnos, nem gyűlt be olyan emlék, amely arról tájékoztatna: milyen volt a vallásos élete a nem keresztényeknek?

Figyelemre méltó az is, hogy azonos vallású pap hiányában, a rabok fenntartás nélkül elfogadták más vallású papok szolgálatait.

Az alábbiakban arra a kérdésre adott válaszokat idézem, hogy mi-

lyen volt a vallásos élet a börtönvilág körülményei között.

1. (András G.) „Gradinan, ahol szinte a teljes időt letöltöttem mint elítélt, egyáltalán nem volt vallási élet. Engedélyezték, hogy elbeszél-gessünk egymással és csoportokba verődve hallgassuk egymásnak az előadását egy-egy témáról. Később, egy olyan másfél évi ott tartózkodás után megnyitották a könyvtárat, de a könyvtárból csak ők engedélyezték kihozni a könyveket. Pl. volt a könyvtárban egy könyv, a szerzőjét úgy hívják, hogy Leon Taxil, ez egy francia kommunista,

„Szórakoztató Biblia” a könyv címe.

Ezt a könyvet Szilágyi Sándor barátom, testvérem rendszeresen kivette és magánál tartotta olyan formán, hogy mikor azt mondták, hogy na lejárt az idő, add vissza, akkor megmondta, hogy vegye ki X, mégpedig azért, mert ez a Leon Taxil állandóan hivatkozik a szentírásnak különböző részeire. És ezeknek alapján szinte minden alkalmat kihasználva, vasárnaponként prédikációkat, illetve ige magyarázatokat tartottunk. Így lehetett kihasználni a „javításunkra” szolgáló ártalmas könyveket, mint hasznos forrásokat.”

2. (Bajkó M.) „Bákóban találkoztam két ortodox pópával és ezek minden vasárnap, miután mindenki a kevés kenyérből egy kicsit levágott, csendben, hogy az örök ne vegyék észre, ortodox misét celebráltak és megáldoztattak mindenkit azzal a kicsi darab kenyérrel. Később Giurgeniben vasárnap délutánként egy barakk mögé húzódtunk meg, magyarok, ott meg mindig Csiha Kálmán jelenlegi püs-

pök prédikált nekünk. ...magyar nyelven persze.”

3. Bakó F. „Hát igen. Vallásos élet olyan szempontból volt, hogy ott voltak a papok, és a papok ilyen szempontból messzemenően tartották a lelket az emberben. Én személy szerint nagyon hálásan emlékszem Kosza Jóskára, amikor ketten voltunk, akkor elég mélyponton voltam, utána pedig, mikor hastífusszal megbetegedtünk, s elvittek Galațira a kórházba, itt Csiha Kálmánnal voltam együtt, egy szomszédos ágyban feküdt és ő is messzemenően lelkileg is erősítette a rabokat, s fenntartotta a jóérzést, egyházi tanítást és a bizodalmat, a jövőbe vetett hitet.

G.B.I.: Román részről is, tehát mondjuk az ortodox papság is így viselkedett?

V.: Ortodox pappal nem találkoztam, eggyel se. Viszont görög katolikusokkal igen, azokkal találkoztam.

Én most nem tudom, hogy mindenik, de voltak, olyan görög katolikus papok is, akik a hitéletre gondot fordítottak és erősítették a rabokat.

G.B.I.: És nyilván való, a román rabok között,...

Hát rengetegen, ragyogóan beszéltek magyarul, mivel Erdélyből voltak inkább.”

4. (Barabás I.) „Felekezetenként, és vasárnaponként, amennyiben lehetett, mert vasárnap nem vittek ki munkára, összeültünk egy sarokba, vagy valakinek az ágyán. Közöttünk mindig voltak lelkészek. Én unitárius lévén az unitárius papokkal együtt imádkoztunk és tartottunk istentiszteletet magunk között.

G.B.I.: Emlékszik vagy egy papra?

Igen. Az egyik teológiai professzor, Lőrincz Mihály, Kelemen Imre, Nyitrai Mózes és teológus fiúk voltak, mint Kelemen Csongor, Nyitrai Levente, unitáriusok. Azonkívül az evangélikus gyerekek közül 5 fiú”

5. (Biczó János) „Jehovistákkal is voltunk, szombatistákkal is, azokat is megkínózták, mert szombaton nem dolgoztak, s a kezüket hozzákötötték a cseberhez, s elvitték

a Dunaparra, s ott megmerítették a csebet vízzel, s hozták oda a többi raboknak, de kézzel nem fogták meg, mert hozzá volt kötve a kezük a cseberhez, s kellett emeljék, s lökték ott a puskatussal, ütötték s verték.

Mikor mentünk ki munkába példának okáért, ötösével voltunk felállva sorba, össze kellett a karunkat fogjuk. Én is mondtam a rózsafüzért, mert én katolikus vagyok, s a többiek feleltek rá, az Üdvözlégy Máriát mondták.”

6. (Csatlós E.) „Voltak prédikátorok is bezárva, vallási meggyőződésük miatt és beszélgettünk, tárgyaltunk vallásos dolgokról is, mindenki elmondta a saját véleményét is, milyen vallású, miben hisz, miben nem, hasznos eszmecserék voltak ezek és sokat segítettek az átvészelésben. Lelkileg erőt adott, mert bizony volt olyan idő, amikor egy kicsit megtörtünk, gondolva arra, hogy a társaink kint folytathatják a tanulást, ugye minden fiatalnak van és voltak nekünk is terveink, hogy ezt érjük el, azt érjük el, tanuljunk, ez megszakadt. Akkor nagyon nagy szükség volt erre, a vallásról való beszélgetésekre, lelkileg kicsit felfrissültünk, karácsonykor, újév alkalmából még dudorásztunk is.”

7. G.B.I.: Tehát azért, hogy valami előnye legyen a többiekkel szemben, volt-e esetleg olyan rabtársa, aki az öröknek be-be mondott valamit, hogy pl. ezek ott vallásos ceremóniát tartanak, vagy úrvacsorát vesznek?

(Gáspár D.) „Mi nagyon sok vallásos szertartást tartottunk, de soha nem történt ilyen, hogy kihívtak volna, vagy felelősségre vontak volna papot, hogy mért tartsa, ez nem került tudomásunkra soha. Lehet, hogy olyan környezetben voltunk, hogy vagy nem akarták tudni, vagy nem tudták. Mi úgy gondoltuk, hogy nem tudják. Mi örökké összegyűltünk, de soha közülünk senkinek kellemetlensége nem volt, nem hallottam, hogy valakit megbüntettek volna, az én életemben ilyen nem volt. . . rengeteg pap volt, ott volt Jakab Antal, a püspök, ott kitisztáztuk, hogy rokonok vagyunk, gyóntunk rende-

sen, mise volt, Ferencz Béla, Kovács Béla, Kelemen Imre bácsi, Kelemen Csongornak az édesapja, Ő is tartott előadásokat, vallásismertetet, rendesen gyóntunk, az ostya helyett összegyúrt kenyérrel áldoztunk, tehát a vallási életet folytattuk ott is.”

8. Kimpián Gy.) V.: „Volt vallásos élet, ezt határozottan merem állítani. Nem is annyira a börtön épületben, mert ott minden lépésünket figyelték. Már kint a Deltában, a lágerben, ott már volt vallásos élet. Pl. Húsvétkor, Karácsonykor, a románság részéről, magyarság részéről is mindenki igyekezett megtartani a maga szerint

G.B.I. K: A börtönben hogy lehet imádkozni?

Ha nem volt katolikus pap a szobában, volt ortodox pap, vagy volt egy unitárius, egy református lelkész.

G.B.I. Vallástól függetlenül irányította az egész ceremóniát?

– Vallástól függetlenül. Mindenkit felkért, hogy ma ez az ünnep van, és akkor mondjunk el egy Miatyánkot vagy egy Üdvözlégyet. Hallgattunk, nem számított, hogy az ortodox pópa volt, letérdeltünk és imádkoztunk. Aztán kint a lágerekben, a munkatelepeken a Deltában már egész más volt mert ott nem szobánként voltunk bezárva, hanem barakkokként, nem is barakkokként, hanem este 10-kor zárták be a barakk ajtót. Tehát reggel 6 órától este 10-ig az egész láger területén oda mentem, ahova akartam. Tehát szabad mozgásterületem volt a szögesdróton belül, a karámon belül szabad mozgásterületem volt.

Ott már az egy vallásúak találkozhattak.

Mehettünk, igen, egyik barakkból a másikba, ott összegyűltünk katolikusok, összegyűltünk reformátusok, unitáriusok, ortodoxok. Ugye ők csinálták ott, kolindáltak, minden.

K: Az őrseg ezt hogy tűrte?

Nem szólt bele az őrseg.”

9. (Komáromi J.) „Voltam olyan cellában, Pitești-en, pincében, ahol görög katolikus püspökök is voltak, és vasárnap Istentisztelet volt. Egy pince terem volt, mondták; hogy

„slujba” (szertartás) s akkor elcsendesedett a társaság és kezdték a teljes liturgiát.

Ott volt Gutiu is akkor, de mindig csak ministrált, neki az jutott csak akkor.”

10. (Varga L.): „... hogy én gyakorolhattam a hivatásomat ott bennt is, a legnagyobb szükség volt rá, és rendszeresen prédikáltam, hacsak egy magyar volt, akkor magyarul tartottunk Istentiszteletet, ha több volt, mindegy hogy milyen vallású akkor is, volt, hogy nagyobb csoportba voltam. Ha nem volt a cellában román pap, akkor románul is tartottam az Istentiszteletet vasárnaponként. De, egy alkalommal fordult elő heteken keresztül, hogy megkövetelték tőlem, hogy reggel és este tartsak áhítatot, vasárnap rendes Istentiszteletet magyarul és románul. Tehát ugye, ilyen szempontból aktív életet jelentett”

11. (Zsók L.) „Igen, különösen a vallásos ünnepek, azok sosem maradtak nyomtalanul, úgy felekezettek szerint is, vagy nemzetiségek szerint is, a magyarok, románok, ortodoxok, mindig, ha szerényebb keretek között is, megtartották. Húsvétkor is minden rab azzal jött ki, hogy „Hristos a inviat” (Krisztus feltámadt), „Adevarat ca a inviat” (Igaz, hogy feltámadt). Főleg a szent ünnepek alkalmával, megünnepeltük az ünnepeket. Persze, a vallásos érzelmű emberek, azok naponta is, mert hát papjainkkal voltunk, most én nem akarom azt mondani, hogy kimondott vallásos életet éltem, mert nem, azért csak... persze hogy szimpatizáltunk is papjainkkal és együtt voltunk és ezeket a nagyobb ünnepeket méltattuk és méltatták.”

12. (Kelemen Cs.) „Minden vasárnap a lelkészeink akár katolikus, akár református, akár unitárius lelkészeink felváltva meg-meg tartották az istentiszteleteiket, azokhoz a körülményekhez mérten, amelyekben voltunk. Ha cellában voltunk, csendesén a cellában, ha künt voltunk az udvaron, akkor félrehúzódtunk egy csendesebb sarokba. Engedni nem engedték ezeket a dolgokat, de nem is tiltották annyira, hogy mondjuk, ha az em-

ber az udvarra, vasárnap nem dolgoztunk, leült körbe valahova a földre, nem zavarták fel. Szépen, csendesén, a lelki gondozást nem hanyagolták el. Ünnepnapiokon persze, akkor már közösen, akkor már mindenféle nyelven bekapcsolódtak, nem engedték, de nem tudták megfékezni, hogy Karácsonykor a karácsonyi énekeket ne énekeljük. Olyankor valóban csodálatos dolog történt, mert mindenki a saját nyelvén, és ugye rengeteg jó fülű, meg jóhangú ember is volt bent, értelmiségiek, akik mondjuk a tercet, a kvintet, s a többit ismerték, úgyhogy nem csak annyiféle nyelven, hanem nagyon sok szólamban is folyt az éneklés. Ezek valóban nagyon szép, nagyon kedves dolgok voltak. Úrvacsora osztást is tartottunk, amikor már nem lehetett mással, félretettük a kenyérkenet, egy-egy darabkát mindenki odatett, a lekvár porciónkból összegyűjtöttünk, összekevertük vízzel, az volt a bor, és Úrvacsora osztás is volt. Ez nagyon segített a borzalmak átvészelésében.”

G.B.I. Azt kérdezném meg, hogy ezek a kis vallásos előadások, mondjuk így prédikációk, magyar nyelven zajlottak a magyar csoportok előtt, és az őrség ezeket eltűrt-e?

13. (Szabó Z.) „Magyar nyelven folyt ez. Amikor szabadon voltunk kint az udvaron, borzasztó nagy terület be volt kerítve, ott nem tudtak mindenkit ellenőrizni. A szekciós egy „sergent” volt, legtöbbször az irodájában volt, ők csak akkor őrködtek nagyon, amikor 9 órakor vagy 10 órakor záróra volt, s akkor követelték, hogy mindenki bent legyen, és bezártak. Így napközben nem tették. Viszont a katonaság, aki vigyázott, ők mindig a messzelátókon ott voltak.”

14. Török M. „...kinyitották az ajtót, sétálhattunk az udvaron. Ilyenkor, vasárnap hol itt gyülekeztünk egy páran, hol a másik oldalon, a reformátusok, katolikusok (egyik helyen), a románok a másik helyen, tehát ilyen istentiszteletek voltak, s ezek így meg voltak szervezve, hogy nem mindig ugyanaz a pap tartotta, mert nyomorukra, na-

gyon sok pap volt a munkatáborban. Tehát létezett egy ilyen élet, nem szervezett, hanem spontán módon, mi azt tudtuk, hogy egy fél óra múlva bent az ágyak sarkánál pl. Csiha Kálmán fog beszélni.

G.B.I.: Feltételezem, hogy ugyanazt a csoportosulást, ilyen spontán csoportosulást megcsinálták a románok is pl. vagy ha éppenséggel törökök voltak, vagy a szászok is.

Ezek különböző szinten mentek. Ne menjünk tovább, a jehovisták, azok egyszerűen szombatot, ha félig agyonverték is, azok annyi verést kaptak, hogy az már nem volt emberi, az Úristennek nem mentek ki, csak ezekre vigyáztak talán a legjobban szombatot, mikor ők bent maradtak a táborban, mert nem akartak kimenni, vagy bezárták, vagy külön zárták, vagy máshova vitték, hogy ne legyen alkalom... Nálunk a nagy tömegnél ez nem látszott annyira, mert mi szét voltunk szóródva, s az a kicsi 10-15-ös csoport úgy összeült oda a 3-4 ágyra, hogy... Ilyenkor persze, ha jött valamelyik őrmester abban a pillanatban már figyelmeztettek, hogy vigyázzunk”

15. (Harai Pál) „A vallásosak egyénileg rendszeresen imádkoztak. Közösen reggel és délután, amikor ötös sorokban egymás mellett a munkahely felé haladva, illetve onnan haza felé tartva mondták a rózsafüzért. 1959 Karácsonyán – a munkatelepen összegyűjtött vesszőkből amelyeket be kellett csempészní a szállásra – kis betlehemi istállót, kis jászolt raktak össze, abba elhelyezték József, Mária és a kis Jézus előre elkészített alakját. Karácsony estéjén az „építmenyt” „elhelyezték az egyik ágyon. A meglepetés óriási volt! Többen sírtak a meghatódottságtól. Puliszkából és marmaládéból (vegyesíz) előre elkészített „torta”, is került egy tiszta törülkövel terített ágyra, amivel a társakat megkínálták. Minyájan elénekelték a Mennyből az angyal-t. Másnap a karácsonyi ünnepség kellékeit kicsempészték a szálláshelyről. Örökké emlékezetes marad 1959 Karácsonya Harai Pál számára.”

Bisztray Gyula: ÍRÓK AZ ÚNIOÉRT (4)

Az úniót a két testvérhaza írói és költői akik a nagy esemény előkészítésében a politikusokkal együtt küzdöttek – túlradó örömmel ünnepelték.

Erdély poétái egymással versenyezve költötték az únió-dalokat. Gyulai Pál, már idézett versen kívül új ódát költött ugyancsak Petőfi hatására: „Talpra Erdély! ébredjünk fel! A bilincset tépjük széjjel. Megesküszünk élet és halálra: Szabad s nagy lesz a magyar hazája!” Szilágyi Sándor, azon melegében megírta naplóját a kolozsvári márciusi eseményekről, s „Bécs-Pest-Kolozsvári Forradalom” cím alatt nyomban ki is adta ezzel a mottóval: „L’union c’est la force: Egyesülés teszi az erőt.” Íróársuk, Urhazy György terjedelmes kiadvánnyal aknázza ki a kedvező hangulatot. Zsebkönyvnek kissé túlvaszkos „Únió-zsebkönyvét” „Kelet népe” c. verse nyitja meg, melyben az únió-váró versek frazeológiáját és metafora-készletét mintegy somázza a nagy beteljesülés alkalmából. A vegyes összetételű kötet többek között gróf Teleki Domokos „Únió” c. tanulmányának és az ismertettem únió-daloknak egy részét tartalmazza; ezenkívül Jókai, Gyulai s néhány erdélyi dilettáns író beszélyét, továbbá számos verset Petőfitől és főleg az erdélyiektől, akiknek sorában Szász Károly, Mentovich Ferenc, Medgyes Lajos és Dózsa Dániel mellett báró Kemény Zsigmond is helyet foglal a romantika minden túlzását magánhordó két baladájával.

Magyarországon a fiatal nemzedék két legnagyobb költője, Petőfi és Arany örököltette meg versben a testvérhazák egyesítésének ünnepét. Petőfi megkezdte az akkor oly forrón izzó latin szó, az „únió” magyar mását s gyönyörű verset írt e címen: „Két ország ölelése”. Ő, aki két évvel előbb oly megkapó hangon fejezte ki a nemzeti közvéleményt és akit a régi Partium-beli Szatmárból való felesége révén már szoros érzelmi szálak fűztek Erdélyhez, annál bensőségesebb örömmel suttooghatta el szép szavait: „És az idő eljött, bár nem hamar, De nem is későn még, midőn A szent imádság meghallgatva lőn, Midőn eggyé lett mind a két magyar!...” Az egyesülés ereje lel-

kesíti, a Wesselényitől felismert közösségi erő tudata: „Együtt vagyunk, és együtt maradunk! Jöhetsz, most már jöhetsz, vihar, Nem rettegünk már haragod! Két ország eggyé olvadt, Kétélű kard lett a magyar, Mely jobbra is vág, balra is vág, És jobbra-balra majd érzik csapását!” – Arany János, aki később oly nehézkesen reagált friss impressziókra, egyidejűleg szintén megírta „Egyesülés” című alkalmi versét: „Az, mi a költő lelkének Alomképgyanánt Lengett a távol jövőndő Tündér fátyolán; Az, miért epedt a honfi Soká, hasztalan, De nem hitte, csak mutatta, Hogy reménye van: Az többé nem álom, nem kétség homálya: Ismét egy a magyar ketté vált hazája!”

Az öröm illanó borát nála is bizonyos keserű íz váltja fel, aggódó sejtelem, hogy vajjon „mi áll írva a végzet könyvében: élet vagy halál?” – de rögtön-el, is hessegeti a sötét gondokat: „Nem, nem! – Élni fog a nemzet; Amely összetart: Kit önvétke meg nem hódít, Nem hódítja kard...”

A fenyegető veszély, amelynek Wesselényitől és a nemzet legjobbjaitól annyiszor megsejtett előérzete sürgette az egyesülést, a fenyegető veszély csakhamar bekövetkezett. Az alkotmányos intézkedéseit visszavonó udvar és a felbujtott nemzetiségek lázadása szabadságának fegyveres védelmére kényszerítette a magyarságot.

A szabadságharc elveszett.

A megpróbáltatások súlyos hónapjai és évei szakadtak az Erdéllyel egyesült magyar hazára... A megpróbáltatás a nemzeti önismeret legjobb iskolája. A nyomasztó csend, a gyötrelmes évek ismét visszavezetik Erdélyt régi hagyományaihoz. Magunkba mélyedni, magunkban keresni a bajok okát, a mulasztások, tévedések és bűnök gyökerét; számot vetni az eltékozolt mult, az elherdált örökség fölött... Erdély mindig saját fiaival szemben tudott legkegyetlenebb lenni. Ezt a kíméletlen, önmarcangoló vizsgálódást most fiai sajátmaguk ejtik meg. Olvassuk el Pálffy János csak nemrég kiadott Emlékezeit (ő, mennyi történeti becsű följegyzés, napló és családi emlékkönyv kallódik s veszett is el azóta!) – s látni fogjuk: milyen hideg, metsző éllel bon-

colja ő is az eseményeket, s milyen elfogulatlan, tárgyilagos szemléletre tör a népszerűség és talmi csillogású korszerűség ellenében... Ebben a légkörben tisztul meg Erdély és ezeken a hagyományokon emelkedik föl a reális szemlélet magaslatára, ahová olyan kiváló fiai segítettek, mint báró Kemény Zsigmond, gróf Mikó Imre és Gyulai Pál.

Báró Kemény Zsigmond regényírói tollával és esszéíró művészetével egyaránt Erdély multját idézi. „Erdély közléte 1791–1848” c. tanulmánya 1851-ből: a lelkiismeretvizsgálat egyik legszebb példája. Minden szépítés nélkül tárja fel a két testvérország mulasztásait egymással és önmagukkal szemben. „Kellemetlen e tények felhordása” – írja, de azért éppen úgy nincs szándékában mentegetni a tényeket, mint azok cselekvő részeseit. „Körrajzainknak főcélja leend ujjal mutatni az időkre, melyek közt magasbult vagy csökkent Magyarország részvéte Erdély iránt”: ennél tárgyilagosabb szempontot kortárs nem tűzhet maga elé. E súlyos években, midőn a jelent bírálni veszélyes, a jövőt firtatni meddő dolog volt, a mult a fölemelkedésre erőt, reményt és vigasztalást nyújtott. Ezért fordult Kemény Zsigmond a multba, a zord idők tanulságaihoz. Ezt tette többi pályatársa is: a Drezdában élő Jósika Miklós és az itthoni fiatalok, a kisebb írók is, mint pl. a szorgalmas P. Szathmáry Károly.

Irodalmi és tudományos élet talán sohasem állt oly közel egymáshoz, mint ebben a korban. Erdély a természet- és történettudományok klasszikus földje. „Azok az erdélyiek nagyon szeretik az antiquitást”, írta a század elején az öreg Virág Benedek Kazinczynak. Ezt hangsúlyozta Kazinczy is, ezt példázta Erdély egész szellemtörténete. Nos, ez az ősi hagyomány most – az elnyomatás idején – dús lombokat hajt megint. Az egyetemétől II. József által megfosztott Erdély egyetem nélkül is kiváló tudósokat, természetvizsgálókat és historikusokat nevelt a kolozsvári lyceum, valamint a nagyenyedi, kolozsvári és marosvásárhelyi református és unitárius kollégiumok. A szigorú szakkritika ma már kifo-

gásolhatja e korszak erdélyi történet-íróinak módszerbeli fogyatkozásait és szempontjaik szűk körét, de az anyaggyűjtés és kallódó értékek megmentése terén egy gróf Kemény József, Jakab Elek, Kővári László és Deák Farkas munkássága maradandó becslés a Magyar Tudományos Akadémia egyiküket sem méltatlanul tüntette ki tagságával. A kor egyik legterjedelmesebb történeti művét, a Hunyadiakról szóló hatalmas monográfiát Erdély utolsó gubernátora, az Akadémia első elnöke, gróf Teleki József alkotta. E történész nemzedék sorába tartozik Szilágyi Sándor és Salamon Ferenc is, ez utóbbi a török hódoltság korának legkiválóbb ismerője, egyben Gyulai Pál mellett a legnagyobb magyar kritikus.

A felsorolt írók és tudósok kisebb-nagyobb mértékben mind részesei a reformkor eseményeinek és a szabadságharc mozgalmainak. Naplók, följegyzések és egyéb műveik egymást kiegészítő fejezeteikkel a reform- és az únió-kornak nemcsak eseménytörténetét beszélik el, hanem a régi Erdély társadalmi és műveltségi viszonyait, mindenkifölött pedig szellemét is megvilágítják. Íróink Világos után is ugyanolyan határozott hivatástudattal szolgálták az únió ügyét, a Maros-Szamos-Olt és Duna-Tisza-Dráva-Száva örök egységének eszméjét, mint a megelőző félszázadban Kazinczy óta.

Az elnyomatás nehéz éveiben Erdély egyedül szellemi téren fejthette ki némileg erőit. Az ily irányú törekvéseket egyik legnagyobb fia, gróf Mikó Imre, „Erdély Széchenyije” fogta össze. A „Kolozsvári Közlöny” mellékleteként megjelenő „Erdélyi Múzeum” 1856. évfolyamában írt program-értekezése Erdély művelődéstörténetében korszakalkotó jelentőségű. Gróf Mikó Imre kitűnő szervezőképessége és áldozatkészsége váltotta valóra a sokszázéves tervet: az erdélyi tudós társaságnak, az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek létrejöttét. A legsúlyosabb időkben ez a szervezet tartotta fenn az erdélyi tudományosságot múzeumával, könyvtárával, levéltárával, folyóiratával, könyvkiadványaival és vándorgyűléseivel.

Gróf Mikó Imre az 1860-as években sokat tett az únió érdekében is. Midőn 1867-ben a kiegyezés megtörtént, gróf Andrassy Gyula a közlekedésügyi tárcát Mikónak ajánlotta fel. Néhány nappal a kormány kinevezése után, 1867. február 17-én királyi kézirat jelent meg, amely Erdélynek Magyarországgal való egyesülését véglegesen megerősítette; ezzel egyidejűleg az uralkodó megszüntette az erdélyi udvari kancelláriát és az erdélyi kormányzék el-

nökét állásától felmentette. Erdély Magyarországgal való úniójának végleges megerősítésére és végrehajtására hozta a pesti országgyűlés az 1868-i XLIII. törvénycikket, amelyet I. Ferenc József 1868. december 6-án szentesített. Az említett két intézkedéssel Erdély politikailag beleolvadt Magyarországba. Mindaz, ami Erdélyben 1867-től 1918 végéig történt, a magyar állam történetébe tartozik.

Alig egy emberöltő telt el Wesselényi fellépésétől s az „anyahonnal” oly nehezen egyesült Erdély népe már büszkén és féltékenyen őrizte drága vívmányát: az úniót. Tolnai Lajos jegyezte fel, hogy amikor a kiegyezés utáni években „Erdély” címmel szépirodalmi lapot indított Marosvásárhelyt, sorban megtámadták érte: mit akar a szeparatizmussal? Únió van! Választotta volna inkább a szép „Únió” címet. „Lehet, hogy ha ezt választom: egy negyedévi pályafutás után nem bukik meg a lap – írja. Így megbukott „Tolnai emlékezésének” a mélabús akkordja világosan jelzi a korábbi élénk transzilvánizmus nagyfokú elhomályosodását és a lelkekben végbement változást.

Más kérdés viszont, hogy ugyanekkor a kiegyezés verőfényében sütkérező liberális Magyarország átértézte-e valójában Erdély jelentőségét? Vajon Wesselényi, Kölcsey, Eötvös, Petőfi, Arany szózata a nemzetiségi bajokról nem maradt-e pusztába kiáltó szó? Az únió megtörtént, mi baj lehet még?! A reformkor aggódó, éber nemzedékét tágabb lelkiismeretű kor váltotta fel. A bajok előtt legkényelmesebb volt szemmet hűnyini.

Íróink helyt álltak. Őket nem illetheti gáncs. Ami a reformkor nagyszemű évtizedeiben történt, jórészt ők készítették elő. Tehetnek róla, ha a politikusok és a nemzet nem követték továbbra is aggódó szavukat? A történeti igazságnak tartoztunk azzal, hogy feltártuk szerepüket abban a munkában, mely a megpróbáltatások leg súlyosabb idején biztosította a magyar lelkek egységét a határok felett...

A történelem néha megismétli önmagát és próbára teszi a nemzetek emlékezőtehetségét.

Erdély földje, könnyel és vérral áztatott drága fekete földje, kemény sziklaival és szelíd lankáival, félszázad mulva új tragédia színhelye lett. Azok a nemzetiségi törekvések, amelyek már az únió nemzedékeiben kiváltották a védekezés mozdulatát, most hirtelen fordulattal, egy diplomáciai grandguignol következtében teljesebbé mentek. A román népi terjeszkedés, a nemzetiségi elkülönülés gondolata, mely azóta mint dákorumán tö-

rekvés már történetelméleti konstrukciót is koholt magának, több meghíúsult kísérlet után, szívós kitartással, ugrásra kész lesbenállásával elérte célját. 1918 fekete karácsonyán Erdély földjét elárasztották a rongyos és rendetlen, nem a hódítás büszkeségétől, hanem csak a vakszerencsétől elkaptott regáti csapatok. Ilyen a törökvilág óta még nem volt! A Balkán határai a Maroson túl a Királyhágóig terjeszkedtek, az európai Erdély belehullt a balkáni tarka, lármás zürzavarba. Az ezeréves fának elvagták gyökereit és elrekesztették a magyar lélek közös forrásait, éppoly esztelenül, mint ahogy minden értelem nélkül, minden értelem ellenére szakadtak meg utak, sínek, pályák, tervek és jövők... Voltak hónapok, amikor Erdély magyarsága úgyszólván teljesen el volt zárva testvéreitől és voltak a kétségbeesésnek sötét napjai, amikor a remény már-már elmerült. Az egyesülés hite, az újabb únió gondolata ösztönösen mégis tovább élt az emberekben. Írók és költők táplálták ezt is.

A huszonkét év keserves rabsága új iskolát járatott ki Erdély magyarjaival. Aki felül volt, alul került, aki tollal és karddal vítezkedett, napszámos sorba süllyedt, a másik oldalon viszont ugyanennyi rációval került a bocsor az asztalra. Kemény iskola volt, de nem volt haszontalan. Nálunk még kevesen tudják, sokan nem is akarják tudni, amit Erdélyben mindenki tud, hogy ez a huszonkét esztendő gyökeresen felforgatta a társadalmat, megváltoztatta az embereket, emberebbé és testvérebbé tette őket. Vallaniok és vállalniok kellett sorsukat! Vastörvények, paragrafus nélküli láthatatlan törvények parancsa szerint dolgoztak, szervezkedtek, kapaszkodtak az erdélyi földbe, a lábuk alól kihulló ősi földbe: „Ahogy lehet!”

Észak-Erdély felszabadulásának ünnepe még csak tegnap volt. Vérben és vasban, a küzdelmes mában is érezzük még, s érezzük sokáig annak szívet facsaró, kielégítetlenségében is forró örömét. Egy második úniót értünk meg, fájdalommasabbat és boldogabbat, mint az első volt, de tanulságosabbat is. A hazatértek örömmel együtt elhozták a kisebbségi sors keserű leckéjét. Erdély bércei és emberóriásai fennszóval hirdették az elmúlt századokban, őket a legutóbbi évtizedek még külön is megtanították arra, hogy aki egész életet akar, túl a máj sötét napokon, boldogabb jövőt és szebb holnapot, aki Erdély hegyeit és völgyeit meg akarja tartani: tudjon felemelkedni magosra, csücsokra, tetőkre – s messzire nézzen!

(Vége)

SZÁSZ ISTVÁN T.

Egy erdélyi ezredvégi triptichonja

Októberi fohász

Mindenható, te legfőbb Hadúr,
 Ki mindég is tudál magyarul,
 És megtartottad ezt a nyelvet,
 Magad is lelted benne kedved,
 A fényes trónról nézz le ránk ma,
 Hová taszítottak, a sárba,
 Hogy ítélkezzél jóról, rosszról,
 Elmúltakról és várhatókról,
 Véget vetni a ránk kimértnek,
 Mit szenvedünk mint elítéltek,
 Régi bűnért mit elköveltünk,
 Bár annyiszor már megkövettünk,
 Meg újért mit a testvér ellen,
 Követtetett el sötét szellem,
 A század istentelen réme,
 Új bűn lett a réginek bére,
 Mert így halmozzuk ezred éve,
 Nemzedékről új nemzedékre,
 Hajdan volt erőnk közben hígul,
 Az is fogy ki a bűntől pirul,
 Már nem ismerünk önmagunkra,
 És formálódunk fokról fokra,
 Olyanná mit a megrontó vár,
 Kinek romlásunk siker, nem kár,
 Ne hagyd hát, hogy beteljen vágya,
 Ne hagyj a gonosz prédájára,
 Emelj fel ingyen kegyelemből,
 Ne sodorjál le tenyeredről,
 Minket ki nyelved egykor bírtuk,
 És a sok vesztett harcot vívtuk,
 S kik a rosszat annyit túrtuk,
 Hogy a jövőt is megbűnhödtük,
 Nézz alá ránk most sine ira,
 A vértanúink sírjaira,
 Október van, ez itt a gyászé,
 Soha nem is lehet már másé,
 Te kinek a szeme mindent lát,
 Tekints le e sötét felhőn át,
 Hogy lássa mind kit csüggeszt bús vég,
 A magyarok Istene él még.

Leányfalu 2000. október 23.

November elseje

Kincses városom lakói, ki egyszer voltatok,
 vonultok velem, lassú léptekkel,
 emlékezetem novemberi domboldalán.
 Araszolva haladunk, zokszó nélkül
 a kegyeleltől megszépült estében.
 Százezernyi gyertya fényétől otthonos,
 eleink ősi nyugvóhelye
 a Házsongárd.
 Körülöttünk a történelem,
 körülöttünk a tegnap és a ma,
 s ott toporog megilletődve a kézenfogott jövő.
 Halk üdvözlések, bólintás, kalapemelés,
 egy-egy rokoni csók.
 Élők és holtak,
 élők és élők
 találkozója.
 S mintha bölcs, derűs, ünnepi hangulatban,
 velünk lenne mind, ki elköltözött.
 Őszi virágok, gyertyák, sátorosok édességének illata,
 és egy különös, egyedülálló visszafogott zsongás.
 Az az illat, az a zsongás,
 gyermekkorom, ifjúságom örök emléke marad.

A hegyoldalban a sok gyertya,
 Meghiitt fényével ünnepel,
 A Házsongárd csodás illata,
 Reánkterül mint egy lepel.
 Benne egyesül minden mi majdan,
 Kegyelet lesz s emlékezet,
 Idézi azt ki köztünk volt hajdan,
 S kinek ideje elérkezett.

Hoznak krizantémot s gyertyát akik hisznek,
 Közöttük halk suttogássá szelidül a szó,
 Mézestésztát, törökmézét, gyermekkezek visznek,
 Halottaink ünneplése életet adó.
 Enyészetnek szolgálója,
 Pihen a halál,
 Int, hogy vegyed fontolóra,
 Ki vagy s ki valál.
 Így szolgálja mind ki elment,
 Most az életet,
 Figyelmeztet avagy felment,
 Mérlegelheted.
 Alánéznek nagyjaink
 A gyertyafüstön át,
 Zarándokló tömeg velük Méreti magát.

Egy közösség a homályban
Csendben tüntetett,
Létével e kézfogásban
Számot vethetett.
Telt az idő s eszmék káros
Vad vihara dúlt,
A halk tömeg s az a város
Már maga a múlt.

Még van aki felmegy a domboldalon,
Még vannak gyertyagyújtogatók,
de van, aki már idegenben idézi a múltat
és van, akinek már gyertyát gyújtanak.
Fogynak Ők is – halottaink!
Először nevük tűnik el,
Aztán öröknek hitt nyughelyükön
idegen gyertyák tüze lobban
új, büszke, hódító halottakért.
S hova kerítés szögesdrótjának árnyéka vetül,
csontjaik temetőárok lágerében,
korhadó fejfák, fonnyadt koszorúk,
hervadt virágok barakkjában.
Hanttalanul. Hontalanul.
Várják az ígért feltámadást!

Pápakovácsi 1986. október 31.

Kincses gyermekkorom decemberei

Nekünk a december mást jelentett,
De nekik nem azt mint nekünk,
Mi csizmás Mikulást reméltünk,
És angyal vártunk, gyantaszagban,
Míg azok előzőnlötték a várost,
S a behozott balkáni piszokban,
Táncoltak.
Felmásztak az Igazságos mellé,
Bronz ménjét hágták,
S lenn zengett a hóra,
Míg Mátyás keményen nézett fel,
A keletre vezető kaptatóra.
Emlékszem:
Amint fejével mozdulatlan arra int,
Honnan – a talapzatra rótt sorok szerint,
Vérei – századokon át,
Jöttek hívatlanul és settenkedve,
S majd rongyokban,
S alig fegyverezve,
Hogy, utóbb a púderes had nyugatról,
Bő zsákmánnyal térve meg,
Állig fegyverzetten már nem remeg.
A hullarablást hősi tettnek kiáltja ki,
S minket hazátlannak,

Hogy megvethessen,
És mindent mit akar megtehessen,
Várva a döntést,
Mely szentesíti a beözlést.
A döntést, mely nem készt,
Keményen jött mint az mi kőbevésett.
S azóta ünnepelnek ők,
Mást és másként mint mi,
Mint tettük búsan csendesesen,
Míg a Fő-téren szólt a részeg hóra,
S a szemét hullt a fehér hóra,
Mint gyermeki fehér emlékezetem,
Egykor volt csodálkozó szemeire,
Az ünnep látványa, idegen,
Érezem kis lódenkabátomon át,
A decemberi szél fúj hidegen.
Úl Mátyás, látom lován az Igazságost
S a bronzba öntött igazság most
Valahol, ki tudja hol?
Az arany kereszt alatt megszólal a harang
De most a hórée a tér,
Már nem zúgása, zengése a rang.
Lengenek a trikolórok, Árad a harag,
S a város népének akkor még java,
Kit nem vonz már mint egykor,
December hónap első szép hava,
Elhúzódik a szél járta utcákról,
Sehol nem hallatszik szava,
Megbújik, hogy mint régen, hát most is
– Vértó sebe ekkor még oly friss –
A decembert visszaadja
Mikulásoknak és angyaloknak,
Reményeknek, karácsonyi daloknak,
Hogy áldozzon a szép emlékeknek,
Jövőt álmodjon gyermekeknek.

A főtér közben ismét sötét,
Mátyás tán siratja jobbik felét?

Leányfalu 2000. október 29.

Bikafalva – A templom és a várfal délkelet felől

Aki saját hazájában is próféta

L Á S Z L Ó G Y U L A E M L É K E Z E T E

Az Erdélyi Magyarság tavaszi számában (2000. április, május, június) hírül adtam a világnak, hogy két iskola is felvette László Gyula nevét („Ifjú szívekben él”). Azok számára, akik tán nem olvasták: a felgyői Általános Iskola és a budapesti kavicsos utcai oktatási intézmény (gimnázium, általános iskola és óvoda) tavasz óta László Gyula nevét viseli. Felgyőn egy mellszobor, a Kavicsos utcában pedig egy emléktábla is emlékeztet Erdély nagy szülőttére.

Sokszor panaszkodunk önmagunkra, hogy nem becsüljük meg azokat a fiainkat, akik sokat tettek múltunk megismeréséért vagy növelték jóhírünket a világban. Esterházy János, a felvidéki (csehszlovákiai) magyarok mártírhaltát halt vezetője írta 1939-ben Szlovákia fővárosában, Pozsonyban: „Csak az a nemzet érdemes jobb sorsra és örök életre, amely meg tudja becsülni nagyjait, és amelynek mindig szeme előtt lebeg azok példát adó munkássága.” Úgy látszik Esterházy felszólítása nem maradt pusztába kiáltott szó!

Ha csak a bevezetőben említett két iskoláról beszélhetnénk, akkor sem lenne okunk panaszra, hiszen alig két éve, hogy itt hagyott századunk egyik legnagyobb tudósa. Örömmel egészíthetjük ki a sort azzal, hogy megemlítjük: a Püski kiadó már 1999-ben kezünkbe adott két vaskos László Gyula-kötetet („Múltunkról utódainknak I-II.”). A több mint ezer oldalon olyan régóta ismert, de ugyancsak régóta nem kapható művek kerültek újra az olvasó kezébe – hogy csak néhányat említsek –, mint az „Östörténetünk. egy régész gondolatai néppé válásunkról”. „A »ketős honfoglalás«” és az „Árpád népe”.

Összel újabb örömhírt hallottunk: egy erdélyi iskola, a homoród-

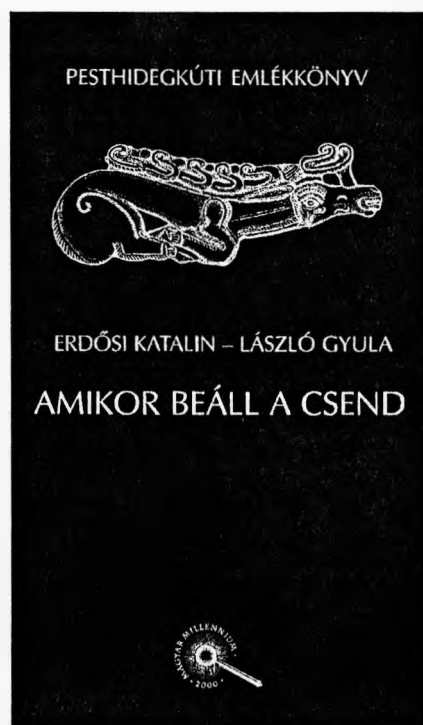
szentpáli is az ő emlékét fogja őrizni és hirdetni ezután nevével. Íme, László Gyula óta nem igaz az sem, hogy senki sem próféta saját hazájában. Otthon, Erdélyben is számon tartják, de itthon is, Budapesten. Október 19-én avatták fel lakóházán, az Alkotmány utca 20. sz. házon emléktábláját. S hogy ez nemcsak az V. kerület ügye volt, azt a nagyszámú közönség mellett az is jelezte, hogy az avatóbeszédet Dávid Ibolya igazságügyminiszter tartotta,

tudományos munkásságát pedig Bakay Kornél régész méltatta.

Nagy örömmel szólok a Pesthidegkuti Alapítvány szépséges kötetéről, a *Pesthidegkuti Emlékkönyvről*. E könyv legnagyobb értéke az, hogy bárki kézbe veheti, elviheti otthonába, s bármikor gyönyörködhet benne, tanulhat belőle: szóval személyes kapcsolatba kerülhet általa László Gyulával, az emberrel, a művésszel és a tudóssal. Az emlékkönyvben a kiváló tudósnak nemcsak írásai olvashatók, de megtalálhatók benne képeinek, rajzainak színes reprodukciói is. Eddig is megcsodálhatta a közönség László Gyula alkotásait a kiállításokon vagy az olyan könyveiben, mint az „50 rajz a honfoglalásról” vagy az „Arckép és kézírás” című sorozatában. Ebben az emlékkönyvben látható először a pápának ajándékozott monumentális linómetszet-sorozata, „Az ács fiának evangéliuma” s hatvan festményének reprodukciói. Az 1987-ből való látomásos „Önarckép”-en (akár 1997-ben is festhette volna) a művész tekintete a végtelenbe réved: messze néz és mindent lát! Igaz Schéner Mihály megállapítása, hogy László Gyula megvalósította a harmóniát, az érzések és a tudás harmóniáját. Ez tette lehetővé, hogy a tudás határainak kitágításában a művész segítette a tudóst, művészi teljesítményének pedig a tudós ismeretei adtak tartalmat.

Sok szép emlékezés és gazdag (színes) fényképanyag szolgálja a *Pesthidegkuti Emlékkönyv* célját: a kiváló tudós és művész kedves alakjának megörökítését. A kötet létrehozásában részt vevők felsorolására nincs mód, de meg kell említeni Erdősiné Nagy Katalint, aki nélkül nem születhetett volna meg e László Gyulához méltó kötet.

Török Bálint

EGY JEGYZETFÜZET OLDALAIRÓL

Gondolatok keserű láncreakciója egy hír kapcsán

Mai napság jól gondolja meg magát az aki hírt, híradót hallgatni, látni készül, vagy pláne újságot vesz kezébe. Az egyre kevésbé gyanútlan polgár tűrőképességét záporzó ártalmas ingerek teszik próbára. Csak elhangzik egy mondat, csupán felvillan egy kép vagy elolvasunk egy bekezdést. És indul is a keserű gondolatok láncreakciója.

Nagy gyakorlatunk van a honi híreken bosszankodni. Ezúttal azonban az engem érő inger a Lajtán túlról érkezett, amint azt mondani szokták a Lajtán innen.

Népszavazás Burgenlandban, szólta a cím. Népszavazást kezdeményez az Európai Unió keleti bővítéséről a burgenlandi Szabadságpárt – erről döntött rendkívüli ülésén a párt helyi szervezete. A kezdeményezést máris üdvözölte Susanne Riess-Passer alkancellár.

És indul a gondolat sor, száguld határokon és korokon át.

Először – mint mindenkor – azon töpreng el, hogy ez a „jobb megoldás nincs” európai ácsingózás kell-e nekünk. Már százszor meggyőztek róla, hogy mást nem tehetünk s mégis újra meg újra visszatér az óvatosságra intő kényszerképzet. Más kisországok is ódzkodtak s ódzkodnak az egész belépéstől vagy annak egyes részleteitől. A dánok most voksoltak példás önállósággal. Csakhogy őket Európa nem taszította egy Trianonba. Olyan valamibe amellyel kapcsolatban le kellene végre már írni egy gondolatot: *A politika Trianonig lehetett szakma, annak minden gyarlóságával együtt, de mégis tanítható tudomány. Azóta ez a szó csak hazugságot jelenthet. Az ott született hazugság ördögi köre önmaga gátolja meg a feloldozó katarzis létrejöttét.* Ez a szörnyszülött nem egyszerűen lakosság és területek elcsatolását jelentette a világtörténelemben páratlan arányokban, de – és erről kevesebb szó esik – egy folyamatot indított el és egy örökös visszás, keserve sen paradox helyzetet hozott létre annak minden, nem csupán kényelmetlen vagy kellemetlen, de konkrét veszélyeket rejtő következményével. Mert mi itt a túlnyerés pszichózisát

kiheverni még sokáig képtelen, területükön túsul ejtett testvéreinket szorongató szomszédok szorításában élünk. Olyanok szorításában akiknek a maradék Magyarország, legyen az bármennyire is alázatos és kíméletes velük és úgynevezett „érzékenységeikkel” szemben, úgy jelenik meg mint örök ellenség és amelyek mindent elkövetnének azért, hogy ez az ország eltűnjön a Kárpát-medence közepéről. Olyanok szorításában élünk, akik ma vívják az általuk tévesen élet-halál harcnak képzelt csatát a határainkon kívül maradt és mély gyökereivel kétségbeesetten kapaszkodó magyar kultúra ellen, az anyanyelvű egyházak és az anyanyelvi oktatás megbénításának megkísérlése útján. Vajon kért-e rangos és nemzetközileg erre feljogosított kívülálló magyarizációt arra, hogy miért nem lehet valahol magyar egyetem, vagy miért nem kaphatják vissza ingatlanaikat a magyar egyházak?

Ez a helyzet tehát arra kényszerít, hogy elfogadjuk A NATO és EURÓPA szükségességét. Az az Európa kell befogadjon minket amelyik kiteszített nyolcvan évvel ezelőtt s melyen egyáltalán nem múlt, hogy a minden szempontból életképtelenné tett ország mégis megmaradt. Mert a várakozások ezzel ellentétesek voltak.

Induljunk ki hát a rideg valóságból. Tetszik-nemtetszik be kell lépünk az Unióba. Úgy látszik, hogy a berzenkedők is el kell fogadják, hogy tetszik-nemtetszik ez nekik, előbb vagy utóbb beléptetnek. Mert ez a döntés nem népszavazásokon múlik, azok legfennebb az időpontot befolyásolhatják, a döntés az politikai döntés és már úgy vehetjük, hogy megszületett.

S mégis.

Felhorgad az emberben a keserűség. Már megint a sógorok. Még a sógorok is. Az egyetlen valódi nyugati szomszéd évezredek együttélés után ezt teszi.

És most frissítsünk fel néhány adatot néhány tényről.

A svájci Habichtsburgból elindult és innen Habsburg nevet viselő család első igazán szerencsés sarja Rudolf szövetséget köt IV. László magyar királlyal a csehek akkor igen hatalmas Ottokárja ellen az osztrák (Ostmark) hercegség területének birtoklása ügyében. Ottokár utóbb jobb ajánlatot tesz a magyaroknak, de azok a megkötött szövetséget nem árulják el. És segítségükkel a morvamezei ütközetben Rudolf legyőzi Ottokárt, aki maga is ott hagyja a fogát. Itt veszi kezdetét a Habsburg-dinasztia. Ez a csata tette elérhetővé a Habsburgok dinasztikus álmait.

Aztán telnek az évszázadok. Az erős magyar királyságra hiába vásik a foguk. Sőt következik Mátyás, kinek bús hadát egyáltalán nem nyögte Bécsnek büszke vára. Megrakott szekerekkel ment be a kiéhezett városba és amíg az ármány vele is nem végzett, csak adott s nem hasonlított a rabló hódítókhoz.

De utána ideér a török veszedelem. És eljő Mohács. Mária, Lajos felesége is „cselekszik”. Még él Lajos, még nem ölték meg (mert nem valószínű, hogy idióta volt aki teljes páncélzattal a megáradt vízbe rohan), s pláne nem találták meg meg a csel patakjában, amikor hites felesége Mária királyné, minden magyar kincset és – Oláh Miklós néven ismerős – tanácsosát (Nicolaus Olahus, kit a románok nagy tiszteletben tartanak mint a román kultúra nagyját) gályákra rakva megindul a Dunán Európa biztonságosabb belsejébe. A három részre szakadt ország egyharmadát s az egésze formált jogot pedig Ferdinánd veszi kézbe. A helyzetet hosszú időre stabilizálja Buda 1541-ben történt ármányos elfoglalása. Szigetvár, Drégely, Kőszeg csak adalék, akár csak Eger magyar dicsősége és szégyenteljes cserbenhagyatása.

Az újabb időjatekba belefér Thököly és Rákóczi meg sok más. Feletünk a tárogató sír. Ausztria gyarap-

szik. Végvárainkat békeidőben robantják fel. Kidolgozzák módszereiket a „forradalomra és nyugtalanságra hajló” magyar lakosság „mérséklésére”.

„Vitam et sanguinem! Moriamur pro rege nostro Maria Theresia!”* kiált a pozsonyi országgyűlés a könnyes szemekkel, feketében és fején a Szentkoronával előttük álló királynőnek. Az pedig hálából a török után elnéptelenedett magyar területek leggazdagabb földjeire nem enged magyar telepest csak más nációbélit.

Majd reformkor ébred és beköszönt az európai forradalmak ideje. Nevetséges lenne 1848-ról és a Bach korszakról írni. Annyit persze jó nem elfeledni, hogy a kiegyezést sem jókedvükben kötik.

És megöregszik Ferenc Jóska is. Tisza intelmei ellenére belemennek a ki tudja kik által előkészített első világháborúba s belerántják a társállamot is. Mindenki Tiszát szidja és még ma sem egyértelmű a megítélése. A következmény – jelentős hozzájárulással – Trianon.

S ekkor a saját hibájukból bekövetkezett birodalom veszteséért hullarablással kárpótolják magukat. Az elsza- kított vármegyerészekből jön létre a

viták után és éppen ebből eredően Burgenlandnak nevezett tartomány.

Néhány év és Hitlert lelkesen üdvözlő Ausztria. Mégis rövid és részleges orosz megszállás után Európa ismét magához öleli őket. De az eltiport Magyarországon a hitleri megszállás következményeit számonkérlik.

1956-ban – mi mást tehettek volna – nem küldik vissza a magyar menekülteket. Azóta hálánk üldözi őket. Önkiszolgálással jutalmazták meg magukat saját jócselekedetükért. A puha diktatúra Magyarországról naponta tonnaszám vitték át az olcsó, dotált élelmet s vették igénybe az olcsó szolgáltatásokat. Az adósság ezután is a mi számláinkon gyűlt. Ma is fizetjük.

Aztán a rozsdásodó drótsövény túloldalán gomba módra nőttek a magyar pénzen hízó vállalkozások. Mi pedig elvittük összekuporgatott kis valutánkat nekik Gorenjék ellenében. Ők segítettek felkötni azt a Trabant tetejére és undorral nézték amint a parkoló mögötti ligetben hagyjuk hulladékainkat. A Balkán Hegyeshalomnál kezdődik, mondogatták.

Ekkor kezdődött el a Balkán, vagyis a dunántúli magyar földek felvásárlása. Olcsó földek, olcsó zsebszer-

ződések, hozzá olcsó munkaerő. Nem volna rossz ennek konzerválása sem, gondolhatják.

Mint ismeretes a történelem és a politika nem szalonképes. Tudjuk, hogy ott nincs becsület, nincs hála, nincs adott szó. Ott csak a nyers érdekek kellő pillanatban való felismerését díjazzák. Mi még ebben is megpróbáltunk rendhagyó módon viselkedni, többször is a morva mezei csata előzményei óta.

Az eredményt nap-mint nap tapasztaljuk.

A válasz ott van egy rövid hírben. Burgenland ki akar szavazni minket jogainkból. A tőlünk elbitorolt területeken 80 év alatt beolvasztott egykori magyarok szavazatait is igénybe véve akarnak kirekeszteni Európából. Bizony mondom gusztustalan dolog ez.

Leányfalu 2000. október 28.

Dr. Szász István T.

* „Életünket és vérünket! Meghalunk királynőnkért, Mária Teréziáért”

MAGYARVALKÓ

Magyarvalkó Kalotaszeg Bánffyhunad környéki magyarlakta részének legdélebbi magyar többségű faluja (Felszeg). Megközelíteni Nagykalota felől északnyugatról lehet, ez a jobbik út. A másik út Gyerőmonostor felől éri el a községet. Ez a szebbik út, de meglehetősen rossz. Szeptemberben lila virágok borította gyönyörű dombok között jutunk el a faluig, innen már felkéklik nyugatról a Vlegyásza hegység.

A helységnév tábla után (Váleni) kb. száz méterre jobbról meglátjuk a település fölé magasodó templomot, amely szinte uralkodik a községen. A falu közepén lévő nagy árok után visz fel az út az alsó templomkapuig. A két cinteremkertes (kőfallal körülvett) erődísz-

rú templom meredek dombon áll és tornyából már látható a Vlegyásza hegység fenséges csúcsa, a Vigyázó (Vlegyásza). A felső cinteremkertben egy fatemplomszerű építmény is található, itt lakott és alkotott egy ideig e tájról szebbnél szebb verseket írva Áprily Lajos. Az alsó

cinteremkertben a falu halottjait, a felsőben a tiszteleteseit temették.

A templom református, négyfiatornyos és csúcsíves. Tornyát a XVIII. században Várad eleste után védelmi céllal építették. Fatorony sisakja az 1770-es évekből való. A nyugati kapubástya XVIII. századi, a déli XIX. századi. A torony és a nyugati kapubástya árkádjá kosáríves kiképzésű, az erkélyek deszka mellvédje csipkézett. Az építmény Kalotaszeg legszebb templomainak egyike. A kőkerítéssel (cinteremkert) körbevett fundamentumot a XIII. században emelték, majd 1452-ben csúcsíves stílusban alakították át. Kazettás mennyezetét és a padokat Umling Lőrinc és fia festette a XVIII. században. A templomot a legtipikusabb harmonikus építménynek tartják, amelynek a

már kétszáz évvel ezelőtt kihalt Valkai család volt a patrónusa. Egyik szentélykő tábláján az 1452-s évszám a szentély építésének korát jelzi. A gyönyörű kő szószerék a XVIII. század első feléből való, mely valószínűleg Kidei Sípos Dávid műve. A templomot még egy XV. századi szentségfülke is díszíti.

Mivel Magyarvalkó jellegzetesen felszege falu (Bánffyhunad-Kolozsvári úttól délre fekvő), úgy jól illenek rá Kós Károly elsősorban a felszege magyarokról szóló 1911-ben írott szavai:

„A kalotaszegi magyar közép-termetű, de inkább magas, csontos és szikár, élesen mintázott és kissé tatáros jellegű koponyával és arcával. Tartása egyenes, sőt délceg, járása tudatosan ruganyos. Általában – és viszonylag – módos, de nem gazdag és ha fehér holló is közöttük az igazán nagygazda, viszont koldusa sincs. Kicsi földjét jól műveli, de nagyrésztük nemigen élhet meg belőle emberségesen. Tehát: kupeckedik, kofálkodik (állattal, gabonával, borral, pálinkával, gyümölcssel és mindennel), háziiparos (készít favillát, gereblyét, szalmakalapot, festet parasztbútort, faragott-fényezett használati- és dísz tárgyakat, varrottast, kályhacsempeket) és munkát vállal a közeli és távolabbi környéken, mint ács, kőműves, kőfaragó, vasúti pályamunkás, stb.

Műveltsége átlagon felüli. Nem hiszem, hogy ötven évesnél fiatalabb kalotaszegi magyar közül egy is ne tudjon írni-olvasni, de sokuknak van elemi iskolai végzettségén kívül néhány középiskolai osztályos végzettsége, vagy valamilyen szakiskolai, inasiskolai képzettsége.

Kálvinista vallásához és egyházához hűséges, bár nem kegyes természetű, nem bigott, józan, reális, számító, spekuláló, tanulékony. Optimista, szíjas és makacson kitartó. Jelszavaknak nem ugrik, csak meggyőzéssel, józan észéhez való apellálással győzhető meg.”

Az itt élő emberek jellemzése után néhány szó Magyarvalkó demográfiai adatairól.

A statisztikai adatok szerint Magyarvalkó magyar népessége 1850-től 1930-ig folyamatosan növekszik (lásd 1850, 1880, 1910,

Magyarvalkó – A református templom

1930-i népszámlálások) 1941-re azonban a növekedés megáll, sőt fogyni kezd. Az 1941-es csökkenés minden bizonnyal azért következett be, mert a falu az 1940-es hátrásváltoztatásnál (II. Bécsi döntés) Romániánál maradt.

Ekkor a hadköteles férfiak többsége és néhány család átszöktek Magyarországra, ill. Észak-Erdélybe. Így a falu a világtól szinte elzárta vált. Élelemért szekéren Tordára, vagy Topánfalvára jártak. Az ottmaradt hadköteles férfiakat hadgyakorlatra (instructia), valamint kötelezően ortodox misére viték.

A románok számbéli növekedésének (1930-1941) oka, hogy még 1930-ban Magyarvalkóhoz csatolták Văleni-Sat (Dealu-Negru) cca. háromszáz fős lakosságát. Az összehasonlásnak semmi értelme nincs, hiszen Dealu-Negru község Magyarvalkótól jó néhány kilométerre délre helyezkedik el. A cél nyilvánvalóan a magyarok arányának csökkentése a statisztikákban adminisztrációs eszközökkel.

Ahhoz, hogy Magyarvalkó valós magyar lakosságát megkapjuk, mind 1930-ban, mind 1941-ben le kell számítanunk a statisztikákban megadott népességből (1930: 647 fő, 1941:807 fő) Dealu-Negru (Văleni-Sat) 330 fős román lakosságát. Tehát Magyarvalkó valós román népesség-száma 1930-ban: 317 fő, 1941-ben:477 fő. Az 1941-beni 477 fős magas románság száma oka az lehet, hogy az elmenekült magyarok helyére a faluba ideiglenesen havasi románok költöztek.

A fentiek szerint (Dealu-Negru nélkül) 1930-ban 69,4, 1941-ben 56,6% volt Magyarvalkón a magyarság aránya az 1940 utáni menekülések ellenére is.

Ezután 1992-re drasztikusan lecsökkent a valkói magyarok létszáma. A románokhoz képesti arányszáma viszont 1850 óta a legmagasabb:73,6%. Ennek oka, hogy a románok létszáma 1941 óta arányai-ban még a magyarokénál is erőteljesebben csökkent.

Többek között ezt szemlélteti az alábbi táblázat.

Sebesy Tamás

Anyanyelv	Népszámlálás éve					
	1850	1880	1910	1930	1941	1992
magyarok létszáma	403	595	706	743	622	455
románok létszáma	200	287	421	317	477	335
magyarok aránya	66,4%	65,2%	61,5%	69,4%	58,6%	73,6%

Nemzedéki sírató II.

● (SALAMON ANIKÓ EMLÉKERE. 1945–1981) ●

Közel húsz esztendő telt el azóta, hogy legjobb barátomra, fegyvertársamra és jobbik felemre emlékezve – Istenben megboldogult Száraz György jóvoltából a Kortárs lapjain – „minden sor mögül én tolakodtam elő.” Akkor még azok fogytakoztak körülöttünk, akik „előttünk jártak” Kivéve Téged. Ma rajtunk a sor. Soroljam? Sunci – Héjja Sándor, Szabó T. Ádám, Bartha Gábor... Kasánszky Zsombor sem élte meg a rendszerváltást. Hogy csak a mi térfelünkön játszókat említsem. Persze sokan csináltak karriert.

Akkor, aki finyás volt, és nem kért az egyetlen pártból maradhatott peremértelmiségi. S ma? Ami a pártokat illeti – van választék. Mert rendszerváltás nem, csak többpártrendszer, amiről beszélhetünk. De kitetszik: ma sem mehet másképp. Beléptél valame-lyik pártba? Mindegy, hogy kor-mánypárti vagy ellenzéki – más-képp kiváltképpen, ha a nemzeti, népnemzeti, netán radikális, konzervatív, jobboldali vagy jobbközép, értékeket vallasz, különösen ha nyilvánosan – politikai-társadalmi értelemben halott vagy.

Akkor, te hazamentél. Veszted-re. Nem vigyáztak otthon Rád elég-gé. (Akkor is, ma is, mindenki a másokra mutogat.) És itt? Itt egy-másra nem vigyáztunk. 55. születésnapod alkalmából megszólaltat-va néhány, az anyaországba sza-kadt hazánk fiát, ennek jártam utá-na, hogy mi lett velünk erdélyiek-vel itt, a Csonkaházában... Akinek műfaja nemzetközi – zene, képző-művészet – vagy ő maga nemzetkö-zi (internacionalista-kozmopolita) az jól érzi magát – feltéve ha befutott! –, ahogyan bárhol máshol, leg-feljebb neki mucsaiai vagyunk. A többiek: kallódó emberek... Azaz a teljes baráti kör, mert egy-egy meg-tépázott, de még mindig szálegye-nes fához hasonló költőn, írók kívül mindenki itt van – ismét csak kor-osztályunkra, a Nagy Generációra

gondolok, s nem akik előttünk jár-tak, akik nagy ellenállóként azért biztos ami biztos, gyermekeik kö-zül legalább egyet ide háziasítottak ki –, színészek, akik 45-50 éves ko-rukra nyugdíjasként tengődnek, tanárok, akiket az anyaországiak kinéznek maguk közül és kérdez-getik: mikor mész végre haza?, al-kohollal kelő és fekvő íróink. Sok haragost szerzek minden bi-zonnyal, azzal is, hogy ezeket a nyilvánossággal megosztottam, az-zal is, hogy nem vettem sorra min-denkinek a mentségét. Ez azonban nem az én dolgom. Szűkítve mégis a kört: szakma bélieket vallattam ki, olyanokat, akiknek életútja mo-dell-szerű volt. Meg fogod látni: hozzánk hasonlóan Te sem éreznéd jól magad itt, ma a bőrödben!

1.

... Én voltam az életben az örök második, a helyettes diri bácsi...

1946 őszén menekülnünk kellett Erdélyből. Apám harmadik házasságából születtem – minden felesége húsz évvel volt fiatalabb az előzőnél – ki lehet számítani: ő akkor hatvan volt, a felesége húsz. Azon a szeptemberben tehát, ami-kor minden elvégeztetett, én másodéves egyetemi hallgató voltam. Pátrășcanuék úgy ügyeskedtek, hogy a több évszázados kolozsvári

egyetem jogfolytonosságát megsza-kítsák. A régi magyar egyetem el-esett a háborúban – így ők –, min-dene hadizsákmány lett, mármint a románok hadizsákmánya... Mi újat kaptunk, a Bolyai egyetemet de az – ismét szerintük –, nem volt jogutódja az előbbinek.

Egy kellemetlen véletlen miatt kellett távoznunk. Apám, aki életé-ben egyszer volt gazdag ember Máramarosszigeten egy kefegyár társtulajdonosaként, a későbbi No-bel-díjas Elli Wiesel rokonával együtt – mindenét elvitte a gazda-sági világválság a 30-as években –, a téglagyárba – ott állították fel a kolozsvári gettót – naponta vitte a szalámit, a kenyeret, szomszédja fel is jelentette a városi német pa-rancsnokságon. Kolozsvár környé-ki vidéki portáján 11 ismerőst búj-tatott a deportálások elől. Egyikü-ket sajnos nem sikerül megmente-ni. Az illető apámra bízta egy ki-sebb üzeme gondját. Amikor 1944 október 11-én bevonultak a szovje-tek, sok minden kár esett. Megse-misült az EMGE irattára, az illető üzemet leszerelték, a berendezést, amit nem lehetett elmozdítani összetörték. A tulajdonos hazatér-ve a koncentrációs táborból, apámat tette felelőssé, miért nem vigyázott jobban, és különben is a vörös had-sereg nem tehetett ilyesmit. Mint ahogyan Edgár bátyánk felesége, Rebi néni is elvitatta, hogy nőket erőszakoltak volna meg. A népbíró-ságok javában működtek, még oda is kerühetett volna az ügy. El lehet képzelni egy 80 éves öregember nem vállalhatta ezt.

Úgy szöktünk át a magyar-ro-mán határon, mindenüket otthagya-va. Kárpótlás persze ezért nem jár. Az éjszaka után, amit a kukoricás-ban eltöltöttünk, apám súlyos vese-bajt kapott, aminek következtében bénán, élete teljében hunyt el. Én, szépreményű ifjú, folytattam tanul-mányaim. A nagy tervekből: Szekfű Gyula, Teleki Pál utódjának lenni,

nem lett semmi. Az utolsó év az egyetemen arra az időre esett, amikor az ifjú titánok, az osztályharc jegyében kiutasították a régi nagy-hírű professzori gárdát. Belőlük, ÁVH-s összekötőkből, népi káderek-ből, egykori illegalistákból lettek a jövő tudósai, akik addig ültek az akadémiai bársonyszékekben, amíg meg nem haltak. Hiába próbáltam betörni a tudományos életbe. Hol azzal utasítottak el, hogy „az elvtárs politikailag nem eléggé érett”, hol azzal, hogy „a témaválasztása nem aktuális”. Hallom, a fiamtól, aki szintén történész, hogy fiatalabb kortársaim írásait, a 70-80-as években, annak is a végén hasonló szöveggel adták vissza... Én elfáradtam, s mostanában egyre többet gondolok szülővárosomra, Kolozsvárra. Olyannak látom, mintha az elmúlt 50-55 év nem is történt volna meg, s már csak azt szeretném elrendezni magam körül, hogy a Házsongárdi temetőben temessenek el... Annyit még megjegyeznék: a fiam, szeretett volna kikerülni Kolozsvárra, a magyar konzulátusra. Tud románul, a román-magyar kapcsolatokkal foglalkozik. Mondanom sem kell, hogy nem a régmúltban, a közelmúltban hagyták válasz nélkül a jelentkezését. Pedig ő már nevet szerzett a szakmában...

2.

...Apámtól átvéve a szót, ő nem, de én jól emlékszem, Kosáry Domokos nagydoktoriját is többször elvág-ták. Mindehhez tudni kell, hogy az 50-es évektől a tudományos fokokat a bizalom jelének tekintette a párt, és a hűséges alattvalóknak – elvtársaknak – tudományos dolgozat, jelentősebb életmű nélkül is „megelőlegezték” a kandidátusi, doktori, akadémikusi címetek. Persze, hogy lázadoztam. De jót tett a bolsevik párt történetének tanulmányozása. Abban minden meg van írva, csak tudni kell kiolvasni belőle, hogy a „tisztogatás”, a csisztocska, purificare, a párt esz-koze, célja, éltetője.

Nem is kíséreltem meg a lázadást. Oly korban, amikor a társadalmi, természeti törvényeket természetesen változtatja egy csoport,

Csíkszentgyörgy – a templom délkelet felől

egy párt, a túlélésre kell berendezkedni. Hajdú Tibor írt az 1945 utáni társadalmi mozgásokról, értékekről. E szerint a kiegyenlítődés úgy valósult meg, hogy a szintet állították alacsonyra, nagyon alacsonyra. Az eredményt – ha körülnézel, bárki láthatja. A történelem vámszedőinek, az akadémikus uraknak a felelőssége nem kétséges. A MIÉP néhány éve felvetette a sztálini típusú akadémiai rendszer demokratizálását. Nos, Isten segítségével enélkül is eldől, ki bizonyult érdemesnek a „megelőlegezett” bizalomra.

1992 januárjában az egyik nemzeti intézményhez kerültem. Az új koncepció szerint: a felállítandó munkacsoportban vegyék szakemberek kezükbe a dolgokat: nemzeti jogászok, környezetvédők, bankszakemberek, történészek, társadalomtudósok. A koncepció befuccsolt, én maradtam, az elvárások is maradtak, és hivatalosan félhivatalosan – s csak úgy mellékesen is –, hogy csináljam meg egymagam a rendszerváltást. T.F. barátom mesélte – ő nagyváradi – a Vasgárda legjobb magyar ismerője, hogy azt a szerencsétlen magyar fiút, aki beállt a vasgárdistákhoz – Ignác Rózsa írta meg a történetét – a börtönben az elítéltek minden nap megruházták: „kellett neked Vasgárda!” – mondták a

román vasgárdista főmuftik. Ezt mondtam el én is minden nap: kellett neked rendszerváltást csinálni, ott ahol a pártállamban a majdnem teljes struktúrát szinte már dinasztikus örökléssel a legszigorúbb ellenőrzés után alkalmazták, majd ugyan őket 40-50 vezető kivételével átvették a következő kormányok. Nagyon naiv az, aki azt hiszi: azok az emberek, akiket a párt szigorúan megrostaált – két megbízható régi elvtárs kellett egy ilyen intézménybe való bekerüléshez, annak köszönhetően viszonylag biztos, esetenként kiváltságos életüket –, azok hüen tudnak most egy másik urat, de ami még fontosabb: egy másik ideológiát szolgálni. Zsákbamacska nélkül: az internacionalizmust kiszolgálóktól nem lehet várni, hogy a nemzeti érdekeket kövessék.

Nem tudok mást mondani: aki ismerte a kommunista mozgalom történetét Lenintől idáig, az vagy karrierista volt, vagy gazember, ha be tudott lépni ebbe a legkevesebb amivel jellemezni lehet: tömeggyilkos pártba. Én nemrégiben elhunyt Szabó Miklós barátom jóvoltából sajnos, jól ismertem. Amit 1992 óta megtapasztaltam, vagy úgy fogom fel, mint egy kalandot, s akkor Moldova tollára való, vagy mint egy katasztrófát, s akkor dühöngeni és sírni kell. Mert mindenki úgy visel-

kedik itt immár 10 esztendeje, mintha Magyarországot kiragadták volna az adott földrajzi-történeti környezetből és Új-Zélandra helyezték vona át...

Hogyan is érzékeltessem? Mert az lehetett nevetséges, hogy a szocialista kormány idején kinevezett (VIP-listás) vadászgatók, utazgatók, építkezési vezetők, na nem jártak lefüggönyözött kocsikkal, de ha liftben közlekedtek, akkor senki sem szállhatott be, és az irodáik előtti folyosón sem járhatott senki. Sőt! Még az üvegajtóra is átláthatatlan szallagot ragasztattak – nem kis pénzért. Még hangtalanul, még lábujhegyen sem.

Most bizonyosodott be: mit jelent a történelmi tapasztalat. Sajnos, ezeket a fiatal gyerekeket – a kormányra gondolok – belső argóval: „megvezették”. Fogalmuk sincs mi folyik az ország stratégiai pontjain, s annak is a legfontosabbikában. Ezt még el kell mondjam. Ez év februárjában váltólázbán égetek a munkatársak. Jön a miniszter! Egy csütörtöki napon sor is került erre. Filosz korom óra életem javát a világ különböző könyvtárában és levéltárában töltöttem el – itt is napi penzumként olvasok egy-két órát a könyvtárban – eléggé el nem ítélni módon. Itt sem voltam hajlandó felhagyni a szokásommal, ami sokak szerint alkalom a lógásra, a munkaidő nem teljes kihasználására. Nagy kérdés foglalkoztatta az illetékeseket: ha a miniszter meglátogatja könyvtárat, legyen ott olvasó, sőt olvasók hada, lássa milyen lázas tevékenység folyik. Avagy ne legyen. Mindenesetre a könyveket tollseprével lesöpörték, gerincüket egy kihúzott szalaghoz igazították – álljanak haptákban! –, hogy látva lássák: itt még a könyvek sem lógnak ki a sorból! A könyvtárosok a kiglancolt könyvtárban vigyázállásban, a tevékenységét bemutató vezető napokig gyakorolta: hol mi található – lett légyen számára ez egy nagy lehetőség a kiugrásra – majd a miniszter szeme megakad rajta, kiemeli, felemeli –, szóval óriási volt az izgalom. Én, mivel nem tudtam: miként döntöttek: legyen-e a könyvtárban olvasó vagy sem – maradtam. Vesztemre. Hírnök lihegve jön – az említett vezető – Jön a minisz-

ter! Mindenki hagyja el a termet! Így én távoztam, a miniszter a sleppjével belépett, és bizonyára csodálkozott a kihalt termen – ej, de szeretném megkérdezni tőle, bár megvált e tisztségétől: ugyan mit gondolt látogatása ezen kicsiny epizódjáról? Mert amit én gondoltam.... hát azon csak dühöngeni lehet vagy sírni...

Személyes kudarcként életem, életem át ami e fedél alatt történik. Meggyőződése: az ember jelenlétével sem legalizálhatja azt, tehát megyek. Hogy hová? Valahol csak kell lenni számunkra is egy hazának! Könnyű apám genrációjának, aki azt vallja: a Házsongárdban, igen, ott elmondhatjuk, hogy végre megérkeztünk, hazaértünk...

3.

...1964-ig, tizennyolc éves koromig minden játék volt. Jó vicc. A komlóból készült házi sörök robbanásszerű nyitogatása a Törökvágásnál, jó tréfa volt, amikor nagymama elküldött, szedjünk valami zöldet, lapit, legyen levesre és töltikére való, mert a kamra üres volt, s csak egy kis liszt maradt eresztéknek. Összenevettünk a szomszéd szakik háta mögött, amikor siránkoztak: 1945-ben, hogy „javuljon a nemzetiségi arány” – valami Goldberger Miklóst idéztek – kitisztogattak a pártból sokukat, persze a románok javára, s nem ismerve el az illegálitását éveit, persze ott mást jelentett párttagnak lenni. Azt hitték a bolondok, hogy a lenini önrendelkezés elvét Erdélyre és Bánátra is kiterjeszti a párt, holott csak Besszarábiára és Bukoyinára. Azon végképp majd felfordultunk a röhögéstől amikor hallotunk 1963-ban, hogy valami Kurkó Gyárfás ül a Sétatérén egy padon, abban a ruhában, amelyben 1949-ben elvitték – hogy kik, hová, miért sejtelmünk sem volt, csak valami háborzongató és misztikus volt a titokban –, s a Dermata munkásai csináltattak neki ruhát, hogy legyen mibe hazamenni Brassóba a családjához... Szabad voltam, mint a madár, még egy fészken is volt a platánfán, ugyanott a Törökvágásnál ahol lakunk. Oda vonultam vissza olvasni.

Ősz volt. Előző héten még fűrdtünk a Szamosban, megettünk egy fazék vínét – tífélék padlizsánnak nevezik –, megittunk egy üveg habzóbort „ai zece bani, si eu am cinci” – tizenöt lejbe került akkor még ugyanis.

A Brassáiban, az egykori unitárius kollégiumban már megkezdődött a tanítás, s az egyetemisták valami termelési gyakorlaton vettek részt. Nem tudom pontosan, betakarítás volt, kukorica vagy cukorrépa. Teherautóval szállították a diákokat a Babes-Bolyairól a kooperatívba. Azon amin a bátyám volt, ketten voltak magyarok. Ő meg a barátja, aki a menyasszonyának volt a testvére.

Az események később rekonstruálhatatlanok voltak. Az egy-két cujka hevítette-e a fiúkat?

Azután elhangzott a szokásos bozgor és bangina és egyéb utalás nemzeti hovatarozásukra. Nem tudható, ki ütött előbb, csak azt, hogy a két magyart kidobták a robogó teherautóból. Persze hivatalosan kiestek a teherkocsiból. A bátyámról nézve halálos volt a baleset. Ma már nem akarom tudni ki tette. De akkor, ha velem szembe jött egy évfolyamtársa, vagy egy hasonló korú, nem tudtam másra gondolni. Vándor Györgyi Bécsben megjelenő emlékiratában olvastam, hogy ezért érzett késztetést, hogy mindenképp el kell hagynia Magyarországot, mert nem volt hajlandó a gyilkosokkal és a smasszerekkel egy városban élni, egy járművön utazni. Hasonlót éreztem én is.

Azt hittük, Magyarország valószínűleg anyaországunk lesz, úgy élünk mint egy család tagjai. Tévedtünk. Én állásba úgy jutottam – rövid de szép tudományos előélettel, s két kötettel magam mögött, hogy megunva a több mint egy éves vállonveregetést „Jé, Te erdélyi vagy. Hogy örülünk neked. Majd ha lesz számodra valami megfelelő állás” – Illyés Gyula segítségét kértük. Azóta itt vagyok a kisebbségi magyar értelmiség menedékhelyén, az Országos Széchenyi Könyvtárban. Az egyetemi katedrának, ha nehéz szívvel is, de búcsút mondtam. Azt azonban nem mondhatom, hogy nem rázott meg, amikor A-t szó szerint lesöpörték, a pályáról. Ilyen a művészeti élet. Korniss

Mihály is inkább színműíró lett, amikor felismerte: a színházi maffiával szemben nem áll semmi eszköz a rendelkezésére.

Hányszor gondoltam, mondtam: miért is kellett otthonról eljőünk, elhagyjuk Erdélyt. Mi kényszerpályán, de a gyerekeket nem hagyom. Zs. szeptemberben felvételizett Párizsban a Zenekonzervatóriumba. Harminckét jelentkező körül öt veték fel egyedül. Megint egy „etranger”-et – mondhatták a franciák. Ösztöndíj kellene, azért szaladgálunk egy hónapja. Még a Soros Ösztöndíjbizottsághoz is elmentünk, bár megfogadtam valaha, hogy onnan nem kérünk semmit. Az év megkezdődött, minden megy hitelbe, a metrójegy, a kották. Két havi bruttó fizetésemre lenne szüksége kint a gyereknek egy hónapra. Még reménykedünk. De hát csak ennyit ér az ember, itt Magyarországon is, ha magyar. A noteszomban egyébként utolsó címként a kolozsvári temető van feljegyezve. Morbid ötletnek találod?

4

...Valaki, aki jelen volt a jó Andrásfalvy Bertalan művelődési miniszter első nemzetközi sajtóértekezletén, elszörnyedve mesélte, hogy nem a kérdésekre válaszolt, lámpalázasan össze-vissza beszélt arról, hogy csökken a nemzet és egyéb morbus hungaricusokról, hogy mi nem kaptunk ösztöndíjakat s nem beszélünk nyelveket. De hiszen ez mind igaz. Mi valóban nem kaptunk nyugati ösztöndíjakat, mi valóban áldozatai voltunk – és vagyunk – a kontraszelekciónak. És erről mi valóban csak szemérmesen dadogni tudunk, merünk. ma is, most is... Vagy jobb lenne – ideje lenne – ha kiabálnánk.

Nekem, középosztálybéli származással nem voltak illuzióim. Nagypám volt az első, akit a két világháború között a királyi Romániában kitisztogattak mindenkől, osztályából, apám volt a második, már itt, aki az 50-es években jogi diplomával raktáros volt, meg tyukász, meg még minden... Ami engem illet azonban, s ezt érdemes feljegyezni – a tisztogatásra csak a közelmúltban, a rendszerváltás

után került sor. Kezdjük az elején. Diploma után a kontraszelekció javában működött. Kádergyerekeket szerkesztőségi állás várta, tanársegédi az egyetemen, a rádió, televízió, esteleg rövid átképzés a jogon, a közgázon vagy az sem és irány a diplomáciai élet.

Persze engem is megkísértettek. Meg is lettem volna sértődve ha nem így történik, hogy ti. lépjek be a pártba nem tudom én milyen arányt javítandó. Nem kell részletezzem, hogy ez belépőt biztosított volna a lehetőségek birodalmába. Tudományos konferenciák, hosszabb tanulmányutak, tudományos bizottsági és kuratóriumi tagságok. Fő állás, mellékállások. Siker és pénz. Ahogy elő van írva. Az ember azonban akkor méltó önmagához – szabadon idézve Magyarai Lajos Körösi Csoma poémájából – ha az összes választási lehetőségei közül a legnehezebbet választja...

Szerencsém volt a szegény jó B.D.-vel, aki jó kapitalista és okos ember volt. A magyar társadalom minden rétegéből vett egyet maga köré mutatóba, és ideológiai szempontból is vigyázott a sokszínűsége. A 60-as évek közepétől intézete az ellenzék menedékhelye volt. Néhányunkat – a titkos, de

mondhatni gyáva ellenzékieteket – bár nem támogatott, de nem is tiltott. Pontosabban: hagyott élni és dolgozni. Mint egykor üldözött, pontosan tudta, mit jelent más miféle okból üldözöttnek lenni. Még saját pozíciója veszélyeztetettsége sem izgatta.

Az utolsó években pedig megtanultuk egymást becsülni, nemcsak én őt, hanem ő is engem.

Utódjáról mit mondhatnék. Nálunk a tanúkat nem lelövik, hanem eltávolítják, ne legyen szem előtt aki ismeri az átfestett, átírt önéletrajzokat.

Napjainkban egy rendkívül ravasz tisztogatás folyik. Nem a híveket persze, hanem a jóindulatú útitársakat tisztogatják ki, sértik meg, szereznek haragosokat egy fiatal demokráciának... jobban mondván demokratáknak. Ravasz, nagyon ravasz...

Hogy mi jöhet még, a 2000. esztendő végén? Valószínűleg megkérem azt a sokat emlegetett kívándorló útlevelet, s hazamegyek Erdélybe, szüleim és nagyszüleim szülőföldjére, hadd legyek végre **hivatalosan is kisebbségi és másodrendű állampolgár...**

feljegyezte Lipcsey Ildikó

Kézdizsentlélek – Kaputorony az udvar felől

Magyar hadifogoly sors Romániában: 1945

Az alábbi dokumentumok 55 éve keletkeztek. Egyik, másik soruk ma már olvashatatlan. Tartalmuk azonban ma is drámai erővel hat az olvasóra: hadifogoly sorsról, magyar sorsról árulkodnak. Az Erdélyi Magyarország ezért vállalta közlésüket.

Magyar Honvédelmi Miniszter

41.748. szám
eln. hfog.-1945.

Romániában járt magyar bizottság
részletes jelentése

Magyar Külügyminiszter Urnak

Budapest, 1945, évi november hó 20-án.

Csatoltan van szerencsém tájékoztatni Miniszter Urat az általam Romániába folyó évi szeptember hó 7-től október 9-ig kiküldött Csiszár Sándor ezredes, dr. Horváth Miklós orvos őrnagy és a Vöröskereszt részéről delegált Wulff-Apor Dimitriné vöröskeresztes nővér tagokból álló bizottság munkájának eredményéről.

A csatolt összefoglaló táblázat kimutatása szerint különböző romániai táborokból 1.950 főt sikerült hazaszállíttatni. A bizottság jelentése szerint ezekután Romániában több hadifoglyunk nem maradt vissza. Az elbocsátott hadifoglyok kiválogatását egy hármass bizottság végezte, mely egy orosz, egy román és egy magyar bizottsági tagból állott. A kiválogatás legnehezebb problémája a trianoni határon kívül levő magyar nemzetiségű hadifoglyok irányítása volt. A romániai szövetséges ellenőrző bizottság javaslatára a magyar bizottság közvetlen tárgyalásokba bocsátkozott október 22-én a csehszlovák és jugoszláv követekkel, melyek azonban a területükön illetékes magyar nemzetiségű hadifoglyokat nem voltak hajlandók átvenni és ezekre nézve a Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal történt megállapodás után a bizottság úgy döntött, hogy őket a jelenlegi Magyarország területére szállítják.

A szállítmányok élelmiszerral való ellátására a magyar bizottság kérelmére a román hadügyminisztérium önköltségi áron bocsátott rendelkezésre fejenként 4 drb. husosbab konzervet, 4 adag cukros tea konzervet 2-2 csomag dohányt, a betegek részére ezenkívül gyümölcsöt.

A bizottság vezetője Constanzában felkereste a szovjet hadsereg parancsnokság hadifogoly osztályának vezetőjét a Szovjet-Oroszországban levő magyar hadifoglyok hazaszállításának érdekében. Ígéretet kapott körülbelül 700.000 magyar légénységi hadifogolynak november hó végéig történő hazaszállítására, mely azonban a közlekedési nehézségek következtében nem igen kerülhet végrehajtásra.

A háború befejezése előtt önként jelentkezett, majd Szovjet-Oroszországban külön táborokban elhelyezett magyar hadifogoly tisztek és légény-

ség fogvatartásának okáról érdeklődve, a bizottság azt a feleletet kapta, hogy a szovjet hadifogoly osztály vezetőjének tudomása szerint ezeket elsősorban szállítják haza, mindenesetre célszerű volna a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál e célból lépéseket tenni. E kérdéssel kapcsolatban tisztelettel kérem Miniszter Urat a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál teendő szíves közbenjárásra és a tisztek hazaszállításának meggyorsítása érdekében azt kérni, hogy ezek közül legalább azt az értelmiséget engedjék haza /építész, mérnök, technikusok stb./ kik az ország újjáépítésénél oly nagy mértékben szükségesek. Ugyancsak kérem Miniszter Urat, hogy a szovjetországi fogolytáborokban elhunyt magyar hadifoglyokról egy névjegyzék beszerzését szorgalmazni méltóztatassék.

A bizottság az alkalmat felhasználva érdeklődött az állami tisztségviselők Észak-Erdélyben levő ingóságai visszaszállításának lehetőségéről. Erre nézve szintén úgy nyilatkoztak, hogy e kérdéssel forduljunk a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz elvi hozzájárulás végett. román részről ezt támogatni fogják, a szállító eszközöket a szovjet hatóságok közreműködésével biztosítani fogják.

A bizottságunkat Bukarestben felkereste az ott működő ú.n. „Madam” /Deportáltak ügyét intéző/ egyesület vezetője. /Lukács/. Előadta, hogy ők a deportáltak ügyét magánsegélyezésből intézik és már több magyar hadifoglyot is sikerült hazaszállítani. Amennyiben működésük eredménye tényleg megállapítható, a bizottság javasolja őket némi támogatásban részesíteni. Közlésük szerint az ottani svéd követ is támogatja a foglyokat, a Joint csak a zsidókat támogatja, ellátva őket ruhával és 135.000 lei hazautazási segéllyel.

A hadifoglyok egészségi helyzete általában kielégitő volt, kiemelkedő, hogy a román, de sok helyen német szakorvosok is odaadó munkát végeztek a betegek kezelése körül. Sajnálatos módon a tbc-sek zöme magyarok közül kerül ki.

A hadifoglyok zöme barakktáborokban, többnyire szalmazsák és szalma nélkül, csak deszkapadlón voltak elhelyezve.

A bizottság feladatának teljesítésében, úgy román, mint szovjet részről teljes támogatásban részesült, a hadifoglyok körében pedig igen jó hatást váltott ki, hogy nemcsak hazaszállításukról történik gondoskodás, hanem anyagi támogatásban is részesülnek.

1 drb. melléklet.

A miniszter rendeletéből:
Visy Lajos ezredes

Másolat a 41.748./eln.hfogl.-1945. száma H.M. ügyirat

Másolat a 41.748./eln.hfogl.-1945. száma H.M. ügyirat

10. Üszefoglaló táblázat a hazaszállítottakról.

N é v l e g y e z é k .

a Tordén 1945. január 1-21 között meghalt magyarokról.

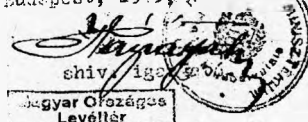
<u>Titu</u>	143. csonkmező területi.
<u>Brensd-Veldvár</u>	684. anyoruzási 18. csonkmező területi 90. erdőnyi 16. kárpát-íjás 2. jugoszláv területi 1. langyel
<u>Hunyad</u> /:Crisana/	164. anyoruzási 4. csonkmező területi 36. erdőnyi 4. jugoszláv területi 2. dűl. részéről hozzáfutott
<u>Genoa</u>	118. anyoruzási 22. csonkmező területi 9. erdőnyi 4. kárpát-íjás
<u>Terme-Guella</u>	130. anyoruzási
<u>Fokadri</u>	450. külshűző területi
<u>Tordén</u>	14. külshűző területi
Csonkmező:	1.950

F.sz.	N é v :	Hozzá tartozója:
1.	Bezenhoffer Endre	Bezenhoffer Kálmán Andorfa, Vas megye
2.	Fehér György	Fehér Györgyné Eger, Szederkényi u.38.sz.
3.	Pisov János	Pisov György Pertórákos, Sopron m.
4.	Tóth István	Tóth Istvánné Jászladány, Szolnok m.
5.	Kiss Sándor	Kiss Sándor Szentes, Kistóke tanya 253.
6.	Bihari Antal	Bihari Józsefné Tanyos, Szatmár m.
7.	Virág István	Észv. Virág Jánosné Balmazújváros, Hajdu

A másolat hitelével:
Budapest, 1945. évi november hó 24-én. P.H.

Kováts sk. ezredes

A másolat másolatának hitelével:
Budapest, 1945. évi november hó 27-én.

Magyar Országos
Levéltár

XIX-3-1-k-32981/1945. (34.d)

Román XIX-3-1-k-32981/1945. (34.d)

N é v l e g y e z é k .

A Romániában meghalt magyar hadifoglyokról.

Sz.	N é v :	Rendfok.	Csonkmező	születési hely idő	halál helye ideje oka	Megjegyzés:
1.	Bodajky Győző	ht.kap.	8/III.zlj.	Szfvár. 1922.	8.km. Borsodlont. 1944. X.1. szívroham	Azonossági jegy betétlap záradék nélkül.
2.	Fekete János	honv.	47.bev.közp.	Bihar-főlegyháza 1907.	Corbani község 1945. III.21. vérhas	Záradékolt azonosági jegy betétlapok, csatolva.
3.	Lőrinc József	honv.	5/I. zlj.	Gör 1921.	Corbani község 1945. III.31. vérhas	az eredeti névjegyzékhez
4.	Miklós Bertalan	honv.	20.Gy.azd. Csátal-III.zlj.	ja 1908.	- 1945. III.26 szívroham	-

Üszefoglaló: Budapest, 1945. évi november 24.

Egyeztetve: Kováts ezredes sk.

Dr. Fürjes alezredes sk.

A másolat hitelével:

Budapest, 1945. évi XI.24.

P.H.

Kováts ezredes sk.

A másolat másolatának hitelével:

Budapest, 1945. évi november 27-én.

Magyar Országos
Levéltár

elnöki kldó vezető

XIX-3-1-k-32981/1945. (34.d)

Í é v j e s y z é k .

A feldolgozó-~~2~~ 2-ik szűzű hadifogoly-kórházban meghalt Szász
magyar hadifogolyokról.

X 1x-17-1-K-32084/1945. (34:d)

XIX-7-1-K-12981/1945. 734.0

L o v t a	ozređen sk.	P.H.
-----------	-------------	------

Handwritten signature: *Harjo*
 Printed text: elnöki kérelme
 Circular stamp: HUNGARIA, 1910, HATÁR-ÉRTÉKELŐ

1148
Udskolst n 41.745/alm.-1945. næstnu H.N. Geyirathog.

a Titu-i 602. számú hadifogoly-tábor körházában megölt magyar hadifogolyokról.

F. nr.	N. C. v. i.	Útadatási hely és idő	holélt napja és oka	Utólagos helyhely	Áll.
1.	Szer József honv.	1911. I. 16. Buda- pest ko.	1945. V. 20. túlát tbo.	Útadatási hely	3
2.	Székely János honv.	1922. IV. 16. Budapest	1945. V. 22. túlát tbo.	Székely	4
3.	Székely János honv.	1922. VII. 16. Buda- pest székelyi helyen	1945. VI. 4. túlát tbo.	Buda- pest székelyi helyen	5
4.	Székely János honv.	1911. III. 23. Chiodoloni	1945. VI. 11. túlát tbo.	Chiodoloni	6
5.	Székely János honv.	1920. IV. 23. Buda- pest	1945. VI. 14. túlát tbo.	Buda- pest	7
6.	Székely János honv.	1927. V. 7. Buda- pest	1945. VI. 10. túlát tbo.	Buda- pest	8
7.	Székely János honv.	1919. XII. 25. Buda- pest	1945. VI. 20. túlát tbo.	Buda- pest	9
8.	Székely János honv.	1920. I. 22. Buda- pest	1945. VI. 23. túlát tbo.	Buda- pest	10
9.	Székely János honv.	1906. Buda- pest	1945. VII. 2. túlát tbo.	Buda- pest	11
10.	Székely János honv.	1927. VII. 1. Buda- pest	1945. VIII. 1. túlát tbo.	Buda- pest	12
11.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	13
12.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	14
13.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	15
14.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	16
15.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	17
16.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	18
17.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	19
18.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	20
19.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	21
20.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	22
21.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	23
22.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	24
23.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	25
24.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	26
25.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	27
26.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	28
27.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	29
28.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	30
29.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	31
30.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	32
31.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	33
32.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	34
33.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	35
34.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	36
35.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	37
36.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	38
37.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	39
38.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	40
39.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	41
40.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	42
41.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	43
42.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	44
43.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	45
44.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	46
45.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	47
46.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	48
47.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	49
48.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	50
49.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	51
50.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	52
51.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	53
52.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	54
53.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	55
54.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	56
55.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	57
56.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	58
57.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	59
58.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	60
59.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	61
60.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	62
61.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	63
62.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	64
63.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	65
64.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	66
65.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	67
66.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	68
67.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	69
68.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	70
69.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	71
70.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	72
71.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	73
72.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	74
73.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	75
74.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	76
75.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	77
76.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	78
77.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	79
78.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	80
79.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	81
80.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	82
81.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	83
82.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	84
83.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	85
84.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	86
85.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	87
86.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	88
87.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	89
88.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	90
89.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	91
90.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	92
91.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	93
92.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	94
93.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	95
94.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	96
95.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	97
96.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	98
97.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	99
98.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	100
99.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	101
100.	Székely János honv.	1928. III. 1. Buda- pest	1945. VIII. 3. túlát tbo.	Buda- pest	102

Másolat a 41748/eln.hfogl-1945. számú H.N. egyirrethoz.

Román hadügyminisztérium.

Gencsu-1 7-es sz. tábor.

Hadífogoly osztály.

N é v j e g y z ó k .

különböző korházakban meghalt személyekről

P. sz.	N é v :	Rendfok:	1944 évi:			1. halál helye:
			év	hó	nap	
1.	Tóth István	honv.	1944.	XII.	24	Kézválti polg.kórházban, Szeán Vada utcén
2.	Szabó István	honv.	1944.	V.	6	Z.I. 351.sz.kórház

4. résolat hitelöl:

Budapest, 1945. évi XI. 2

Kováts ezredes

A vizsgolat másolatának hitelteljes
Budapest, 1945. szeptember 12.

10/14/44

azokról a Magyarországon lakó magyarokról, akik a Csanád-í 800 sz. hadi

P.sz.	N é v :	Honfok:	Éspttest:	Hol és mikor esett hadifogságba?	A fohháza érkezés napja
1.	Schulz Géza	honv.	16.Éy.e.		1944.XII.2.
2.	Turi Balázs	örvezető	1.Éy.e.	Monok 1944. XI.26.	1944. XII. 28.
3.	Ursz János	civil	./.	Tiszalök 1944.XI.17.	1944.XII.28.
4.	Bálint Kálmán	katona honv.	23.Éy.e.		1944.X.28.
5.	Zakar Gábor	katona honv.	6.vonati oszt.	Halmád 1944.XII.12.	1945.I.21.
6.	Pébián Alajos	örvezető	31.tüzér oszt.	Sótoraljcsoujhely 1944.XII.4.	1945.I.21.
7.	Kiss István	örvezető	20.tüzér oszt.	Leh. 1944.XII.11.	1945.I.21.
8.	Koch Sándor	katona honv.	25.Éy.e.	Fejérd. 1944. X.12.	1945.I.16.
9.	Heres Vazul Heres László	civil		Vilna 1944.XII.14.	1945.I.27.
10.	Kiss Sándor	katona honv.	68.határva dász zlj.	1944.XII.9. Halva:J	1945.I.21.
11.	Sikora József	örvezető	24.Éy.e.	Rozsnyó 1945.I.18.	1945.II.21.
12.	Balassa Lajos	katona honv.	6.Éy.e.	Cinkota 1944. XII.29.	1945. IV.8.
13.	Hugyecz Mihály	honvéd	9.hegyi vadász zlj.	Monok 1944. XII.3. 1944. I.18.	1945. IV. 8.
14.	Tóth Sándor	szkv.	13.hegyi vadász zlj.	Vérhosszuhid	1945.II.9
15.	Biros Mátyás	katona honvéd	20.hegyi vadász zlj.	Halva:J 1944. XII.11.	1945. VI.2
16.	Fellegi Tivadar	civil		Piliszsántó 1944.XII.28.	1945.v.7.
17.	Bartha Mihály	civil		Székesfehérvár 1945.I.3.	1945.I.3.
18.	Józsa István	katona honv.	1.hegyi dász zlj.	Ing 1944.XII.12.	1945.IV. 8

fogolytábor kórházban meghaltak /Nagydisznód:/

Halál ideje:	Korjelzés haláluk:	Lakhely: megye:	Sírhely sz.	Szüll. helye: és ideje:
1944. XII.6.	comb amputálás	Győrszabadi	16.	Győrszabadi 1913.VII. 2.
1945. I.4.	Insuf, cord Pneumo- nia, Tüdőgyulladás és vérrög.	Dé. ványa	26.	Dé. ványa 1922.XII.6.
1945. I.5.	Tüdőgyulladás szív- gyengeség	Simontelke		Simontelke, 1920.VI.15.
1945. I.27.	amputáció és vérmér- gezés	Bibba	26.	Bibba 1911. XI.6.
1945. II.6.	kiütéses typhus	Ruszt. tenyő	41.	Törökszentmiklós 1895.III.10.
1945. II.10.	urania vesegyulladás	Pyrbálkány	40.	Párkány 1921. XII.8.
1945. II.14.	2 és 3. fokú fagyás	Gyula	46	Gyula. 1921.I.6.
1945. II.15.	vérmérgezés	Budapest	51.	Budapest, 1923. XI.10.
1945. III.13.	tüdővész	Prókia		Prókia 1921. VIII.15.
1945. IV.2.	tüdővész	Szentes	33.	Szentes 1920. XII.20.
1945. IV.5.	szepszis insuf. cord.	Kassa	48.	1919.I.6. Budapest, 1920.
1945. IV.19.	tüdőgyulladás.	Szentmihály- hegy	55.	Szentmihályhegy-Ortilma 1922.VII.15
1945. V.24.	tüdővész	Szűgy	85.	Szűgy 1922. VI.9.
1945. VI.9.	gennyes mellhártya gyul.vérmérgezés.	Büdszentmihály	86.	Büdszentmihály 1919. X.10.
1945. VI.11.	tüdővész	Békéscsaba	80	Békéscsaba 1911.II.2.
1945. VI.12.	hashártya gyull.tü- dővész	Budapest.	81.	Budapest. 1925.X.8.
1945. VI.13.	tüdővész	Tec	82.	Nagybörzsöny 1898. VIII.17
1945. VI.14.	tüdővész	Kunhegyes	83.	Kunhegyes 1922.II.23.

PILLÉREINK

Az ÁTALVETŐ ünnepi kommentárja

Jelen sorok írásakor két nappal vagyunk túl a romániai parlamenti választásokon, de ismeretlen még az elnökválasztás és a koalíciós tárgyalások kimenetele. Úgyszintén napokkal vagyunk az MVSZ újabb küldöttgyűlése és közel három héttel a MAERT decemberi ülése előtt. Megannyi sorsfordító eseménye a magyarságnak, vészjósló és reményt keltő távlatok, melyek erőterében szédülten téblábol, kapaszkodót keres, jövőt kémsel magának és családjának az erdélyi magyar.

Aki ilyen helyzetben írásra szánja magát, annak kötelezően rendelkeznie kell néhány biztos pillérrel napjaink hullámverésében, különben erőlködése szánalmassá, mondandója üres szócsépléssé, napok alatt túlhaladottá válik. A kommentár-író abban a hitben van, hogy rendelkezik néhány ilyen támponttal, melyeket megpróbál az olvasó ítéletének alávetni.

Az első pillér egy olyan, évek óta építgetett, bizonyossággá érlelt szemlélet, ami a romániai politikai események magyarázatát tudja adni.

A média, az elemzők a romániai választásokról szólva sokkhatásról, dermesztő átrendeződésről, rémálomról, Európától való leszakadásról beszélnek. Olyan is van, aki némi távolságtartással és a varietas delectat szemléletével- a politikai változatosságot emeli ki ezen eseményekben, nem kis iróniával szembeállítva a mozgalmas Romániát az unalmas Svájjal. (Ilyet persze csak az engedhet meg magának, aki nyakig benne van a buliban). Nos, ki merem mondani: sokkhatás csak az ábrándozókat, a struccpolitikussokat ért, átrendeződés csak a felületen történt, a rémálom immár 80 éve tart és leszakadni csak arról lehet, amihez már hozzá voltunk kötve. Ez utóbbi nem Románia esete.

Saját pilléremet a romániai helyzet megítélésében Trianonnak nevezik. Sokadmagammal együtt tudom, hogy a románságot halálra sebezte a trianoni döntés. A legnagyobb vesztesnek tudott magyarság számára az irtózatossá válás egyben a megtisztító katarzist, legalább is ennek valós lehetőségét nyújtotta. (Más lapra tartozik, hogy közbejött a 35 éves kádárizmus, ami az 56-ban ismételtlen felemelkedett magyar lelket a posványba taszította). A

románságnak semmi ilyen megtisztító élménye nem volt. A románok, mint Isten egyéni teremtményei, tudnak jók, nagylelkűek, horribile dictu magyarszeretőek lenni, Románia viszont önző, lusta és kapzsi, xenofób, telhetetlen és kárörvendő, gögös és megbízhatatlan, gyáva, ezért agresszív, magába, hazug mítoszaihoz zárkózó, ezért tájékozatlan és manipulálható. Trianon, a hazug gonoszság hozta őket létre, ezért hazugok és gonoszak lettek. Hazug és gonosz nép hazug és gonosz országává. Gonoszságuk betegség eredménye, a betegség oka Trianon. Betegségük nyomorultakká, szegényekké teszi őket, anyagiakban és lelkiekben egyaránt, hiába hányják magukra a keresztet gombamód szaporodó templomaikban. Minél alávalóbbak és szegényebbek, annál betegesebbek lesznek, és ezzel az ördögi kör bezárul. Rendkívüli csupán a négy éves interregnum volt, amikor főleg az elején volt némi remény. Megalapozatlanul, hiszen a valódi változásoknak semmilyen előfeltétele nem létezett. A felszín négy évig hazudott, most ismét az igazat mutatja. Csupán ennyi történt. Eddig. Aztán, hogy meddig terjed a gonoszság hatalma, és hogy a nagyvilág mit szól majd hozzá, az ezután fog kiderülni.

A prédál nekik odavetett magyarság a 80 éves szenvedés aurájával maga körül lényegében még tisztán áll, ma is hordozza évszázados toleráns, emberszerető lelkületét (a ráirányuló engesztelhetetlen gyűlöletnek talán ez az egyik néplélektani oka). Így van ez még akkor is, ha politikai-szellemi elitjének meghatározó része már rég megfertőződött, hacsak nem volt eleve fertőzött és a kisebb-nagyobb elvtelenségek, esetenkénti árulások sorozatát produkálja. Ezért elfogadhatatlan az eddig hangoztatott markói hitvallás:

az RMDSZ-nek be kell illeszkednie a romániai politikai életbe. Ez, az ismert körülmények közepette aligha lehetséges teljes politikai asszimiláció nélkül, ami a fentiek fényében (árnyékában) tisztaságunk feladását, egészségesnek maradt nemzetrésünk megfertőzését jelentené. Hiszen bebizonyosodott, hogy pártját minden keserű csalódás, árulással felérő téves döntések dacára sajátjának tekinti és mindannyiszor visszazavazza a román politika bugyrába az erdélyi magyarság. (Némi cinizmussal azt is mondhatnám: ezzel bünteti őket).

Talán elmondhatjuk, hogy a végleges fertőzés még nem következett be. Constantinescuék támogatása csupán érdemtelenül és botorul megadott passzust jelentett, pillanatnyilag pedig a koalícóra lépésnek nincs semmilyen előjele. (Ettől még persze el tudunk képzelni egy olyan érvelést, miszerint Iliescuék kvázi európai szinten és a fasiszta erők távol tartása érdekében bármi áron értsd ingyen- frigyre kell lépünk a PDSR-vel).

Akárhogy is lesz, szomorúan kell látnunk, hogy e látszatdemokráciában, a fair play teljes hiányában és a hatásvos cselekvés eszközeitől megfosztva jószerint csak árnyékbókolásra futja erőnkől, a látszat kedvéért az egyik kéz által odavetett csip-csup eredményekkel, melyeket a másik azonnal visszavesz, miközben a levantei róka elégedetten dörzsöli össze mancsait.

Mindent egybevetve, sajnos tényleg itt és ezekkel kell együtt élnünk, ahogy lehet, saját politikusaink ténykedésére ezért továbbra is szükség lesz. Az új körülmények meg előbb-utóbb talán kikényszerítenek némi tisztulási folyamatot az RMDSZ-ben és ezzel egy hatékonyabb, igazi érdekképviselő lehet az erdélyi magyarságnak.

Mindeközben a leszakítottak milliói reménykedő szemüket mindinkább az anyaországra vetik, ami a második pillért jelenthetné, nem csupán a tisztánlátáshoz mint az első, hanem támasztékot a jövőhöz fűzött reménységhez, amiért érdemes magyarnak megmaradni. Sajnos azonban ez a láthatár sem felhőtlen. Nem csak a Tőkés László által a minap idézett Kovács Lászlóféle nyilatkozatra gondolok, miszerint senki nem várhatja el, hogy tízmillió

magyar érdekét feláldozzuk 2-3 millió határon túli magyar érdekéért (az idézet önmagát minősíti, nem szükséges itt kommentálni), hanem egész 10 éves külpolitikai irányvezetésünkre, beleértve a jelenlegit is, amelyik, az előzőekhez hasonlóan és minden ellenkező nyilatkozatok dacára, továbbra is alárendeli a magyar kisebbségvédelmet integrációs érdekeinknek, vakon és süketen azon megállapítások iránt, melyek kimutatják, hogy a kettő t.k. összefügg és kölcsönösen feltételezi, elősegíti egymást. Mi mással lehetne magyarázni azt a kényszeredettségét, amivel a külhoni állampolgárság gondolatát fogadják és még azt is gondosan kerülük hivatalosaink, hogy e kifejezést nyilvánosan szájukra vegyék?! (Még azt is meg merem kockáztatni, hogy az MVSZ elnöke elleni hadjárat mögött is többek között ilyen motivumok munkálkodhatnak.). Újabban immár csupán kedvezménytörvényt emlegetnek, mintha bizony alamizsnaért könyörögnének leszakított-jaink és nem egyenlő (kényszerűségből korlátozott jogkörű) jogállást kérnének, az egy nemzethez tartozás jussán! Pedig egy olyan helyzetet kívánunk létrehozni, amely miként Patrubány Miklós erre mindannyiszor rámutat ugyancsak jelentős anyagi és szellemi, erkölcsi gyarapodást jelentene az anyaországnak is, a globalizáció körülményei közepette meg különösen nagy szükségünk lenne a magyar integrációra. Tökés László szavaival pedig az európai integráció akkor lesz eredményes Magyarország számára, ha egységes nemzeti mivoltunkban valósul meg a csatlakozás.

Az út tehát itt áll kijelölve, csupán végig kell mennünk rajta. Sajnos azonban a jelek szerint nagy a tehetetlenség és rengeteg a rossz, régi beidegződés, megalkuvás, gyávaság. Mindez csak erősödhet annak nyomán, hogy Románia részéről számítani lehet a fenyegető hangok felerősödésére a külhoni állampolgárságot igénylők, de akár az ezt megadni szándékozó Magyarország irányába is. Erősödhet tehát a kényszerítés is, hogy az Európának oly kedves (számunkra síri) csend érdekében fűjjünk takarodót.

Mit tehetünk mi? A fentiekől eltérő szemlélet birtokában és az elérendő céljaink érdekében folytatott munka vállalásának szándékával fel kell sorakoznunk zászlóvivőink, az MVSZ új vezetése, a honi és Erdélyi politikai elit őket támogató része mögé! A konkrét cselekvési módokatokról szólnak közreadott felhívásaink, erre buzdítjuk, mozgósítjuk a magyar társadalom számunkra elérhető szeletét. Íme, másodikk pillérünk.

Végezetül a harmadik. A legfontosabb. Amire e kegyelmi év vége felé, Megváltónk születésének ünnepére készülődve leginkább támaszkodhatunk: hitünk a Magyarok Nagyasszonyában, neki felajánlott hazánkban és nemzetünkben, ennek elhivatottságában, önmagunkban és egymásban, de mindenek fölött Őbenne, Aki ura a nosznak, Aki meggyógyítja a beteg

embereket és népeket. Higgyünk abban, hogy nemzetünk szolgálata egybeesik az Ő szolgálatával, hiszen részei vagyunk kegyelmének.

Boldog ünnepeket.

Kövesdy Pál
Az EKOSZ elnöke

Fenti cikket testvérlelapunkból,
az ÁTALVETŐ-ből vettük át.

A nemzeti oldal elősködői

A nemzeti oldal nyílt ellenfeleit ugyan nem kedvelem, de nem is gyűlölöm: ők elkötelezett hívei a magyar nép folyamatos megalázásának, gyengítésének és felszámolásának évek, évtizedek, évszázadok óta. Többnyire beszivárgott idegenek és alacsony iskolázottságú, félrevezetett magyarok. Ilyen törmelék-emberek minden nemzetben megtalálhatók, néhol maga a nemzet is ilyen hagyomány és öntudat nélküli emberekből tevődött össze, nem is sikertelenül. A nagy birodalmak afféle génbankként is működtek, működnek ma is: nemcsak kincset raboltak, de gondolatot, fajt, vallást, Rómától Amerikáig, Hellásztól a Szovjetunióig... s tovább.

Olvasóim észrevehették már, igyekszem kerülni a személyeskedést, nemcsak azért, mert úriembernek tartom magam, hanem azért is, mert nem kívánok ellenfeleim szellemi színvonalára kerülni. Most már több mint tíz év telt el a „rendszerváltozás” óta, s némi keserűséggel megállapíthatjuk, hogy a nemzeti oldal árulásai, gyöngeségei többet ártottak a magyarság érdekeinek, mint a nemzeti oldal nyílt és tudatos ellenfelei. Elég a Magyarok Világszövetsége körül dúló értelmetlen, megalázó és izléstelen háborúskodásra utalni...

A nemzeti pártok, mozgalmak eddigi története azt mutatja, hogy szétverésükre, lejáratusukra már jóelőre elhelyezték a szociálliberális ügynököket és provokátorokat, s nemcsak a történelmi pártokban, hanem szinte mindenütt, ahol a magyar és keresztény gondolat cselekvéssé válhat – sajnos, még az egyházakban is. A folyamatosan alakot, szerepet, programot és pártot váltó politikai kaméleonok, a megélhetési politikusok szemrebbenés nélkül állítják mindannak ellenkezőjét, amit tegnap mondtak, s ha a Magyar Püposok Pártja kerülne hatalomra, habozás nélkül átigazolnának.

Tragikomikus, ahogyan a csendben és áldozatosan munkálkodó hazafiak közé befurakodtak az „álmagyarok”, akik kiválóan élnek hazafiságukból, szociálliberális megbízásból bírálják és boronganak, belerévílve a bús magyar múltba és saját, pidesztálra emelt tehetségtelenségükbe. Ezek

ugyan-olyan szent tehenek (levághatatlanok), mint a nemzetietlen világpolgárok, akik hallatlan, világraszóló tehetségét külföldről azonnal visszaigazolják. Az átlagember itt középtájt pedig zavarban van, s már-már azt hiszi, nyilván benne van a hiba, ha egyformán restellne abból élni, hogy magyar... vagy nem magyar.

Szabó Dezső mindezt már az első világháború után felismerte, s azóta szinte semmi sem változott, keserű, látnoki szavai ma is igazak. 1925-ben írta: „Nekem nem az a magyar, aki élvez, aki kizsákmányol, aki elősködik. Nekem az a magyar, aki dolgozik. Aki hivatalban, iskolában, gyárban, műhelyben s künn a széles mezők barázdáinál csíholja az emberek kenyerét. Nekem a tízezer boldog nem magyar. Nekem magyar: az élet nyolcmillió verejtékes szomorú gladiátora. Kaput döntő jog, jogot követelő munka, emberi nagy igazságátétel az én magyarságom.” (Segítségt!)

Jómagam egész eddigi életemben a nemzeti oldal összefogásán próbáltam munkálkodni, s mivel elég sok barátom van mindenféle nemzeti pártban, óvakodtam más pártokat bírálni. Most is csak annyit állapítok meg óvatosan, hogy mára (sajnos) teljesen nyilvánvaló, hogy a Magyar Igazság és Élet Pártja az egyetlen következetes nemzeti párt, ezért is oly megtisztelő az

MSZP és az SZDSZ sűrűn hangoztatott véleménye, hogy a MIÉP-en kívül bármely parlamenti párttal el tudnak képzelni koalíciót. Mi is így gondoljuk, és büszkék vagyunk erre.

Azon munkálkodunk, hogy a magyarság végre kezébe vehesse saját sorsának irányítását, s ne magyarnak álcázott kaméleonpolitikusok provokálják s, tegyék nevetségessé a legszentebb magyar célokat. 2002 előtt világosan kell látnunk, kikre bizzuk szavazatunkat és jövőnket, s le kell lepleznünk a nemzeti oldal elősködőit, mert makacs ellenségeinkkel magunk is elbánunk, de tolatkodó barátainktól mentsen meg az Isten.

Szentmihályi Szabó Péter

Meddig kell várni a „román csodára?”

Szemlélve a román sajtót, gyakran lehet tapasztalni a felháborodás, sértődöttség megnyilvánulásait minden olyan esetben, amikor nemzetközi szervezetek Romániát akár a legcsekélyebb mértékben is elmarasztalni merészelik. Így van ez, legyen szó akár a kisebbségi jogok korlátozásának megemlékezéséről („Romániában messze az európai mérték fölötti jogokat élveznek a kisebbségek”), akár a doppingoló sportolóknak az olimpiai játékokról történő kizárásáról.

Ezt a sértődött, vagdalkozó magatartást tapasztalhattuk a közelmúltban is, az EU országjelentés nyilvánosságra hozatala után. A román sajtó zöme, de a hatalmából távozott, „européer”-nek tartott miniszterelnök, Mugur Isarescu is (az előretört „nagyromániasokról” nem is beszélve) mélyen igazságtalannak, méltánytalanak minősítette Románia besorolását a tagjelölt országok sorrendjében az utolsó helyre.

Ezzel merőben ellentétes a kis balti állam, Észtország magatartása és nemzetközi megítélése. Pedig az észtek később szabadultak meg a kommunista diktatúrától, amit ráadásul az is tetézt, hogy a szovjet éra idején még nemzeti függetlenségük maradványát is elvesztették. Az önálló államiság visszanyerése után, Észtországban is éles nemzetiségi ellentétek alakultak ki. Mint ismeretes, a szovjet elnyomás éveiben tömegesen telepítettek be oroszajkú lakosságot – természetesen kolonizációs céllal. Észtországban még a szovjet viszonyok között is, a szovjet átlagnál lényegesen magasabb volt az életszínvonal. Az orosz betelepültek részaránya megközelítette az összlakosság felét. Észtország függetlenségének visszaszerzése után, a betelepült oroszok elvesztették „felsőbbrendűségüket” és nemzeti kisebbséggé váltak. Ez érthető lelki traumát okozott nekik, bár közöttük is sokan voltak, akinek „elegük volt a Szovjetunióból”. Az Európai Unió részéről a függetlenné váló Észtországot számos bíráló érte, amiért korábbi elnyomóiknak, a betelepült oroszoknak, vonakodott megadni az ésszerű állampolgárságot. Diákkoromban, hosszabb időt töltöttem Észtországban, ottani barátaim meghívására. Akkor tapasztalhattam, hogy az észtek saját hazájukban szinte csak suttogva mertek anyanyelvükön megszólalni. Az élet számos területén pedig hivatalosan is tiltott volt az ésszel nyelv használata. Különösen a vasútnál volt ez így... Ezért – amint azt egykori barátom, Heino Merpuu bizalmasan megígérte – az észtek maguk között az

orosz nyelvet „vasutas nyelvnek” nevezték.

Mindez annak kapcsán jutott eszembe, hogy nemrég Magyarországon járt annak az Észtországnak a miniszterelnöke, amely ország nyolc év leforgása alatt, egykori szovjet köztársaságból az EU-tagságra aspirálók között az egyik legérettebb országgá vált. Sokan észtek csodáról beszélnek. Nem csak Magyarország, de Észtország is jól példázza, hogy minél fiatalabb az országot vezető politikai elit, annál hatékonyabb az uniós felzárkózás. Egy erdélyi magyar számára különös rezonanciája van Mart Laar miniszterelnök következő mondatainak: *„Amikor gyerekként voltam, mindig óriási csatározások voltak az észtek és az oroszok között. Utáltuk egymást. Ezek a gyűlölködő észtek az utóbbi időben azonban eltűntek, ezért úgy gondolom, hogy ez is Észtország csodáinak egyike. Az én gyermekeimnek már fogalmuk sincs arról, mi az: utálni egy másik nemzetet – ők már egy teljesen más társadalomban nőttek fel.”*

Egyébként az észtországi oroszoknak – korábbi sértődöttségüket feladva – eszük ágában sincs visszatelepülni az anyaországba, pedig az igazán karnyújtásnyira van. Többre tartják a jogegyenlőség által biztosított kisebbségi létet, a magasabb életszínvonalat, az európai civilizációt, vagy akár a nemrég még lenézett ésszel nyelv megtanulását is, mint a nagyhatalmi becsvagyát, szuperhatalmi státusát elvesztő, sebeit nyaldosó, belső nehézségeivel nehezen megbirkózó anyaországba való visszatelepülést. Őket már nem lehetne félrevezetni egy „Har-Kov” szindróma maszlajával, mert jobban bíznak az Észtország által választott európai útban, mint egy bármikor kijátszható, tetszés szerint értelmezhető alapszerződésben.

Apropó alapszerződés. Nemrég volt négy éve, hogy Temesváron Horn Gyula és Ion Iliescu aláírták a sokat vitatott román-magyar alapszerződést. Ennek az évfordulónak alig volt visszhangja a magyar médiában. „Talán

nem véletlenül”. Sajnos bebizonyosodott, hogy az alapszerződés bírálóinak lett igaza, hiszen az erdélyi magyarság annak ellenére sem érte el alapvető célkitűzéseit (Állami magyar egyetem, a magyar nyelvnek a közéletben való használata, az elkobzott javak visszaszolgáltatása, a Cserehát-ügy, stb.), hogy politikai szervezete tagja volt az 1996-2000 között regnáló kormánykoalíciónak. Autonómiát említeni pedig ma már főbenjáró bűnnek számít. Magyarom jól emlékszem, amikor Kovács László, akkori külügyminiszter, majd az ellenzékbe vonulás után MSZP (most újraválasztott) elnök, orrára csúsztatott szemüveggel, professzoros modorával magyarázta az alapszerződés „áldásos” előnyeit. Kovács úr, elmentmondást nem tűrő „kinyilatkozása” szerint, az „alapszerződés legnagyobb erénye, hogy alapot teremt a számonkérhetőségre”. Ezt az okfejtést, akár Kovács-doktrínának is nevezhetnénk. (Mellesleg, az egykori szovjet pártfőtitkárról is neveztek már el doktrínát...). Nem emlékszem, hogy az alapszerződés temesvári aláírása óta eltelt több mint négy év alatt, történt volna az alapszerződésre hivatkozó számonkérés. Ezt a „doktrínát” eddig még kitalálója sem kísérelte meg alkalmazni, annak ellenére (vagy talán éppen azért), hogy az RMDSZ tagja volt egy olyan koalíciónak, amely képtelen volt ígéreteit teljesíteni és elvesztette korábbi választóinak bizalmát. Ennek a koalíciónak a kormányzása idején, az EU-tagság felé vezető úton Észtország az élre tört, Romániát pedig megelőzte már Bulgária is...

A választási eredmények ismeretében kétséges, hogy Romániában van-e egyáltalán olyan politikai erő, amely képes lenne a gazdaságilag és erkölcsileg mélypontra csúszott országot kivezetni a kátyúból. Az eddigi koalíció vezető ereje, a Demokratikus Konvenció 2000 be sem került a parlamentbe, Vadim Tudorék várákázson felül előretörték, Iliescut és pártját pedig „visszaválasztották”. Ebben az új politikai helyzetben a „román csoda” továbbra is csak egy elvesztett illúzió marad. Ezért nem csoda, ha egyelőre nem lesz „csoda”.

Az ésszel csoda titka sem csupán a sikeresen végrehajtott gazdasági reformban, hanem a kisebbségek igényeit kielégítő, széleskörű jogok biztosításában is rejlik.

Ezt Romániában is figyelembe kellene venni végre.

Szűcs Lóránd

Népek eltűnése és fennmaradása

AVAGY TÖRTÉNELMÜNK CÍMSZAVAKBAN SVÉDORSZGÁBÓL NÉZVE

Megszoktuk, hogy nemzetállamokban gondolkodunk, és adottnak vesszük, hogy az államok létrejötte az a természetes módja, amikor egy nyelvi, kulturális, gazdasági és vallási közösséget alkotó nép önálló államot alapít. Régebben általában a vallás volt az államalapítás legfontosabb eleme.

A soknemzetiségű Bizáncban a görög ortodox egyház az összetartó erő és az államvalás szerepét játszotta. XII. Károly orosz fogságba került harcosai áttértek a pravoszláv hitre (így csinálhattak karriert az orosz államigazgatásban) és állítólag „orosszá” váltak. Svédországban a vallásszabadságot csak 1860-ban vezették be.

A történelem folyamán sokáig különböző soknemzetiségű birodalmak (Római Birodalom, Német-Római Császárság, Oszmán Birodalom, Oroszország) vagy megosztott kisállamok uralkodtak (ókori Görögország, angol királyságok). A nemzetállamok Nyugat-Európában a XVI. század folyamán alakultak ki. Sokan úgy hiszik, hogy a svéd nemzetállamot Vasa Gusztáv hozta létre – nem így történt. Svédország csupán a birodalom keleti felének elvesztésével, 1809-ben vált nemzetállammá. Európában sok ún. nemzetállam csak a legutóbbi századfordulón és a XX. század első két évtizedében alakult ki, pl. a Balkán-félszigeten, Közép-Európában és a Baltikumban.

Kevés ún. nemzetállamot lehet azonban valódi nemzetállamnak nevezni; Franciaországot, Spanyolországot vagy Nagy-Britanniát pl. nem, hogy Belgiumról vagy Oroszországról ne is beszéljünk. Afrikában pedig nincs is olyan országhatár, amely követné valamely nyelv vagy törzs területének határait. A nemzetek igazi olvasztótégelye az Egyesült Államok volt. Az USA-val szemben, az Európai Uniónak kifejezett politikája a kis nyelvek és kultúrák támogatása, amelyek így egy multinacionális európai együttműködésnek köszönhetően lehetőséget kapnak a fennmaradásra.

Az óriási birodalmak feltűntek, majd megsemmisültek. Bizonyos esetekben az uralkodó nép egész egyszerűen gyakorlatilag eltűnt (asszimilálódott?). Közép-Európa soknemzetiségű, kevert lakossága és a sok kisebbségi probléma ezt jól példázza. A Kárpát-medencében több birodalom, háború és népvándorlás útjai keresztezték egymást a történelem folyamán. Ennek eredménye jól kirajzolódik a térség mai demográfiai „vegyes felvágott” képében.

A rómaiak időszámításunk előtt nem sokkal elfoglalták a Dunától délre és keletre lévő területeket, Pannónia provinciát (Dunántúl), melynek központja Aquincum (Óbuda a mai Budapesten) volt. Egy rövid időszakban (106-271) Dacia (Erdély) is a Római Birodalom részét képezte. Ebben az időben kelta, illír és dák törzsek éltek ezen a területen. A IV. század végétől a népvándorlás hullámaival különböző germán népek keltek át a Kárpát-medencén.

A 420-as években Pannóniát meghódították a hunok, akik első ízben egyesítették politikai hatalmuk alatt a Kárpát-medencét. A rettegett hun vezér, Attila a Tisza mellett rendezte be birodalmának központját és a legenda szerint a folyó medrében temették el, a sírgödör megásásáig ideiglenesen elterelve a vizet. Attila 453-ban bekövetkezett halálát követően az egész óriási Hun Birodalom összeomlott, a hunok pedig eltűntek a történelem süllyesztőjében – egyes források szerint a dél-orosz sztyeppékre vezérelte őket a sors, míg mások úgy gondolják, a Kárpátok legkeletibb ívén élő, magyar nyelvet beszélő székelyek lehetnek a leszármazottaik.

A hunok után különféle germán törzsek – keleti gótok, gepidák, longobárdok – érkeztek a Kárpát-medencébe, majd leginkább dél felé folytatták útjukat. 567-től kezdve az avarok, egy ázsiai, a hunokkal talán rokonságban élő nép hódította meg a Kárpát-medencét, és csaknem 250 évig az uralma alatt tartotta. A hegyes határvidékeken nekik behódoló szláv törzsek telepedtek meg. 796-ban Nagy Károly frank uralkodó bevette az avarok megerősített táborát a Duna és a Tisza összefolyásánál, s néhány év múlva az Avar Birodalom megszűnt. A hunokhoz hasonlóan az avarok is nyom nélkül tűntek el a történelem porondjáról.

A IX. század nagyobbik részében a Kárpát-medence nyugati területeit a Frank Birodalom tartotta uralma alatt, a keleti területeket pedig a bolgárok. A medence északi vidékein létrejött a Nagy-Morva Fejedelemség. A középen elterülő síkságon, a pusztán nemigen élt megtelepedett lakosság.

A IX. század vége felé a népvándorlás utolsó hullámaként egy újabb lovas nép érkezett a dél-orosz sztyeppék felől a Kárpát-medencébe. Ezek voltak a magyarok, akik vezérük, Árpád irányításával valószínűleg 895 őszén kezdték beszállítani a Kárpátok hágyóin át. Becslések szerint a honfoglalók száma 4-500 000 lehetett. A magyarok a bolgárokkal, bajorokkal és morvakkal vívott kb. öt-éves harc eredményeként az egész Kárpát-medencét meghódították. Több mint ezer éven át a Kárpát-medence és az azt övező hegyláncok alkották Magyarország történelmi határait.

A honfoglalást követő évtizedekben a magyarok gyors, kalandozó hadjáratokat indítottak a Kárpát-medencéből Európába, ahol raboltak és fosztogattak. Az Észak-Európából jövő vikingek ugyanebben az időszakban okoztak hasonló főfájást a keresztény Európának. A magyar hadjáratoknak az Ottó császártól 955-ben a Lech-mezőn elszenvedett vereség vetett véget. A magyarok békés letelepedési szándékainak bi-

zonyságául Géza fejedelem térítőket hívott az országba. Magyarország nyugati kultúrkörhöz való tartozása szempontjából nagy jelentőségű a tény, hogy a nyugati kereszténységhez, a katolikus egyházhoz csatlakozott.

1000-ben Géza fiát, Istvánt Magyarország első királyává koronázták a római pápa által küldött koronával, amelyhez az apostoli uralkodói címet is megkapta az egyházfőtől. 2000-ben Magyarország ezért ünnepi a keresztény magyar állam megalakulásának ezeréves évfordulóját. Szent István országának lakói nagyobb részben magyarok voltak, éltek azonban ott más, kisebb népcsoportok is. Szent István, fiához intézett Intelmeiben így írt: „az egy nyelvű és egyszokású ország törekény és gyenge.” 1102-ben Magyarország és Horvátország egyesült, így az állam az Adriai tengerre nyíló kijáratot szerzett.

1241-ben a Kárpát-medencét új invázió érte a kelet felől betóduló mongol tatárok behatolásának következtében. Egy évig raboltak és fosztogattak Magyarországon, majd visszavonultak. A pusztulás, amit okoztak, óriási volt. Egyes számítások szerint az ország kb. egy millió lakójának fele áldozatul esett a tatár támadásoknak, a Magyarországot ért első nagyobb traumának. Hogy országát a romokból újjáépítse, IV. Béla telepéseket, elsősorban németeket hívott az országba, akik virágzó városi kultúrát teremtettek. Az első németek, a szászok, már a XII. században megtelepedtek a Kárpátok legkeletibb részein. Rutének (szlávok) és vlachok (románok) is érkeztek az elnéptelenedett területekre.

Magyarország 150 éven át ellenállt a terjeszkedő Oszmán Birodalomnak, de 1526-ban a magyarok súlyos vereséget szenvedtek a törököktől Mohácsnál. A törökök 1541-ben Budát is elfoglalták, s az ország három részre szakadt, ami csaknem 150 évig tartott. A nyugati és az északi részek Habsburg uralom alá kerültek, a középső területek török fennhatóság alatt álltak, keleten pedig az Erdélyi Fejedelemség a török vazallusaként létezett. A mohácsi csatavesztés és az ország 150 évig tartó három részre szabdaltsága jelentette a második nagy traumát Magyarország történelmében. Vezető magyarok komolyan aggódtak a nemzet fennmaradásáért.

A törökök fölött Bécsnél 1683-ban aratott győzelem után hosszú háború kezdődött Magyarországon a császár és a törökök között. A karlócai békével aztán 1699-ben egész Magyarország a Habsburg császár fennhatósága alá került. Rákóczi fejedelem szabadságharca sem hozott eredményt, s a XVIII. század első felében még további török elleni háborúkra került sor.

Magyarországot a sok háború ismét lerombolta. Mohács előtt a lakosság száma már megközelítette a 4 milliót, amelynek kb. 85%-át magyarok tették ki. A török háborúk következtében a szám 1 millióval csökkent (miközben Európában ugyanezen időszakban megduplázódott a népességszám). Az ország több része, különösen a határvidékek, csaknem teljesen elnéptelenedtek. A Habsburg uralkodók ezért ösztönözték a németek (svábok) és a török uralom alatt lévő Balkán keresztény népeinek (szerbek, románok stb.) betelepődését. A XVIII. századi kolonizációs politika eredményeként Magyarország lakóinak száma 8 millióra nőtt, a magyarság azonban már csak a népesség felét alkotta.

Az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc alatt (és miután a latin megszűnt a közigazgatás hivatalos nyelve lenni) erősödtek a magyarok és a számos kisebbség közötti ellentétek. Az Osztrák-Magyar Monarchia létrejötte 1867-ben a birodalom magyar felében a magyarokat tette uralkodóvá. Az I. világháborúból a Monarchia a vesztesek oldalán került ki, ami végső csapást jelentett a

történelmi Magyarországra nézve. Az 1920-as trianoni békében – az ország harmadik nagy történelmi traumájában – Magyarország területének 71 %-át, lakosságának pedig 62%-át elveszítette. Románia egymaga nagyobb magyar területre tett szert, mint ami az anyaországnak megmaradt! Csaknem 4 millió magyar, a nemzet egyharmada kisebbségi sorba került a szomszéd államokban. Ezek az országok azonban nem váltak nemzetállamokká, miként Wilson elnök elképzeléseiben ez megfogalmazódott; Csehszlovákia hét, Jugoszlávia pedig több mint tíz különböző népcsoport országa lett.

Ezek a mesterségesen kreált államok csak az utóbbi évtizedben estek szét természetes alkotóelemeikre, a nemzeti kisebbségek problémája Közép-Európában azonban változatlanul létezik. A magyarok túlélték az ország felnégyelését a trianoni békében, s a mai Románia, Szlovákia, Szerbia és Ukrajna területén változatlanul népes magyar kisebbség él.

A hunokkal, gepidákkal és avarokkal ellentétben, a magyaroknak sikerült több mint 1100 éven át fennmaradniuk a Kárpát-medencében, noha a mongolok, törökök, Habsburgok, németek és oroszok uralmát egyaránt el kellett szenvedniük.

Fordította Makkay Lilla

Az írás Nicolaus Rockberger: *Mitt i Europa – Central-europeisk historia och politik* (Európa közepén – Közép-európai történelem és politika) című könyvéből való. SNS Förlag, Stockholm, 1999.

Kézdiszentlélek – A vártemplom kelet felől

A Lillafüredi diákkonferencia

1943. MÁJUSÁBAN HAZÁNK JÖVŐJÉRŐL

A lillafüredi diákkonferencia még élő, egyik koronatanúja vagyok. Tudomásom szerint se a sajtó, se a történészek nem írtak erről a történelmi eseményről. Életem alkonyán kötelességemnek érzem, hogy élményeimet az utókor számára leírjam.

A doni katasztrófánk után Kállay Miklós hazánk miniszterelnökének legfőbb célja volt Magyarország kivezetése a tengelyhatalmak szövetségéből. Ennek egyik eleme volt az egyetemi ifjúság véleményének, várható magatartásának megismerése, 1943. május 21-23-ára mindegyik egyetem ifjúságának delegátusait meghívta Lillafüredre a Palotaszállóba.

Hat évtized távlatából a résztvevők létszámára pontosan már nem emlékszem, mert Kállay Miklóssal készített csoportképet 1956. november 4-én, a szovjet agresszió napját, a várható házkutatás miatt, elégettem. Örökké fogom ezt sajnálni, de akkor a józan ész ezt kívánta. Emlékezetem szerint résztvevők száma 30-40 fő lehetett.

A Műgyetem, soproni bánya-, kohó- és erdőmérnöki karának ifjúságát képviseltem. A Palotaszállóban laktunk és a Hámori tó felé tekintve, a szálló nyugati földszinti termében ülésezünk. Első nap Jány Gusztáv, a doni hadsereg főparancsnoka vezérkari tisztek részvételével (később Zajtor Árpádot ismertem fel) az 1943. évi januári hadműveletekről és a katasztrófáról tartott katonailag szakszerű előadást. Az ifjúság hangulata nagyon feszült volt. Mindenki hallott már a Don-tól hazakerült rokonaitól, katonabarátaitól épp elég tragikus információt. Az előadás után Kállay Miklós engedélyt adott, hogy Jány Gusztávnak kérdéseket tehesünk fel. A miniszterelnök úr részéről ez „szondázás” volt, hogy az egyetemi ifjúság őszinte véleményét megismerhesse, ti. hogy németbarátok vagyunk-e, vagy őt támogatjuk-e nemzetmentő politikájában? Az ifjúság itteni küldötteinek véleménye: féltünk a bolsevizmustól, de Hitlerrel is torkig voltunk! Szerintünk az angolszászok felé történő kiút lett volna a jó megoldás.

A legkellemetlenebb kérdések Jány Gusztávhoz a szegedi és kolozsvári küldöttek részéről hangzottak el. Többek közt: Jány Gusztáv tragikus, a magyar honvédeket szidalmazó hadparancsa, miért volt erre szükség? Miért nem osztották ki a honvédeknek a téli ruhát, miért kellett azt felgyújtani, miért volt siralmas a honvédek élelmezése, miért kellett a náci hadvezetés érdekeihez igazodni, miért nem volt képes magyar érdekek szerint önállóan cselekedni, hiszem az olasz hadvezetés erre képes volt: miért viselkedett oly gyalázatosan a náci hadsereg a visszavonuló honvédekkel szemben, miért verték le a teherautók peremére felkapaszkodó honvédek kezeit és azok a hóba hullva ott fagytak meg, miért kellett a nácikat önfeláldozóan, hátrékként kiszolgálni?

Ezek a záporozó kérdések érzékenyen érintették a főparancsnokot és példátlan ingerültséggel válaszolt. Jány Gusztáv katonaként nem tudta elviselni a bírálatot, ha azt a „civil bagázstól” kapta! ...A feszültség elviselhetetlenné vált. Másnap Kállay Miklós berekesztette a konferenciát. Nem is Jány Gusztáv miatt, hanem épp elég információhoz jutott... Az egyetemi ifjúság Hitler-ellenes hangulata egyértelművé vált, s azt se akarta, hogy a németeket provokálja, mert ez bukásához vezetett volna, ami később, 1944. márciusában aztán mégis csak bekövetkezett, de Lillafüred idején még nagyon óvatosnak kellett lenni. Kállay az ifjúság közé állva, a teraszon még búcsúzásul lefotóztatta magát.

Kéri Kálmán (akkor még vezérkari őrnagy) Sopronban a honvédelemtanárunk volt, s nagyon szerettük. Felvidéki földim is volt, s amikor a recski GULÁG-ból 1953-ban kiszabadult, felvettem vele a kapcsolatot és

egészen haláláig (1994) őszinte, bizalmas barátság kötött hozzá. Sokat beszélgettünk a második világháborús tragikus sorsunkról. Ezúttal csak nagyon röviden ismertetem bizalmas beszélgetéseinket:

Szerinte: Jány Gusztáv kiváló katona volt, első-világháborús nagy tapasztalatokkal. Hadosztályának katonái, nagyon szerették! Ő azonban csak hadosztályparancsnoki szintig (kb. 10 ezer fő) volt alkalmas vezető. Egy hadsereg vezetésére alkalmatlan volt. Nem lett volna szabad ekkora terhet a nyakába varrni. A Donnál nemcsak jó katona, hanem politikailag is felkészült vezető kellett volna. Katonai tisztességéhez semmi kétség sem fért, de az adott keserves helyzetben nem volt adottsága a helyzetfelismerésre. Ennek ellenére nem lett volna szabad politikai hangulatkeltés során gyalázatos módon népbírói ítélettel kivégezni. Az eseményeket csakis összefüggésükben szabad bírálni és elemezni!

A Szovjet elleni hadbelépés nem Kassa bombázása miatt történt, az csak „casus belli” volt. A keleti hadjárat abban a téves hiszmenben indult, hogy Hitler itt is villámhadjáratral fog győzni. A moszkvai, közelre várt győzelmi bevonuláson a román (csak emigrált pilóták orosz bombákkal támadtak!) hadsereg részt fog és venni s ennek jutalmát Hitlertől el fogják nyerni. A Felvidéket Szlovákia Észak-Kelet-Erdélyt Románia visszacapja. Hitler a magyar és román szövetségét mindig aljas módon kijátszotta. Ha mi nem veszünk részt a „sikeres” szovjet hadjáratban, elveszítjük a minimális támogatását is. Minket Hitler utált, s a románokat se kedvelte, de a háborújához a román olaj létfontosságú volt.

Ez, mindig Románia javára billentette a berlini mérleget. Magyarország csak 200 ezer fős hadsereggel vett részt a szovjet-ellenes hadjáratban, míg Románia Dél-Ukrajnába 1 millió fős hadsereget, a szlovákok két hadosztályt küldtek. A doni frontra kiküldött hadseregünk élelmezését, műszaki ellátást csak a náci hadseregen keresztül bonyolíthattuk le. A németek átvették azt, de a magyar honvédség német ellátást kapott. A jó magyar elelmi-szert a német hadsereg ette meg, mi meg kaptuk a német „kosztot”.

Horthy Miklós kormányzó előtt elrettentő példaként mindig az 1918-as összeomlás lebegett. A magyar hadsereget az akkori forradalmi kormány verte szét. A frontok még mindenütt az országon kívül voltak. Az összeomlás és a hadsereg széttűléstése első sorban az szocialista-liberális sajtónak volt „köszönhető”. Akkor még rádió de még televízió sem volt, a lakosságot csak az írott sajtó befolyásolhatta. A magyar államvezetés a háború végére akarta a magyar haderő szín-javát átmenteni. Nem akarták a hadsereg javát Hitler szolgálatában feláldozni. Ezért küldtek a szovjet-elleni hadjáratba gyengén felszerelt hadsereget, s abban jelentős rész nemzetiségi katonákból állt. A náci hadvezetés egy komplett hadsereggel számolt, s nekünk ennek megfelelő hosszúságban jelölték ki a doni frontszakaszt. Ezt azonban a magyar katonai vezetés csak hézagosan, tudta kitölteni. Mindaddig nem volt a helyzet tragikus, amíg az USA óriási műszaki segítsége meg nem érkezett a Szovjetunióba. Bezzeg, amikor már ennek a fantasztikus műszaki-anyagi segítségének a hatása kezdett érződni, és „Téltábornok” is megérkezett, érezhetővé vált a tragédia lehetősége. Sztálingrádnál is döntő szerepe volt az amerikai felszereléssel ellátott, a japánok magatartása miatt Szipériából kivont, pihent és a hideghez hozzászokott hadosztályok bevetése. Hitler ostobasága és makacssága is hozzá járult a kitűnő, Paulus hadsereg elvesztéséhez. A hadműveleti lavinát a doni frontszakaszon is ezzel indult meg.

Hitler már a német-szovjet hadjárat elején alapvető hibákat követett el. A legelső súlyos hiba volt, hogy az ukránoknak nem adta meg az állami önállóságukat. A második, hogy lenézte a szláv népeket és csak az „übermensch” elméletet tartotta szem előtt. A szovjet hadsereg politikai tisztjeit kivégeztette, majd következett a hadsereg után a német begyűjtési biztosok garázdálkodása. Amikor kiűrtették az ukránok és az oroszok padlásairól a megmaradt terményt és elvitték az állatállományt is, s ezt követte a munkaszolgálatra történő lakossági összefogdosás, a lakosság arra az álláspontra helyezkedett, hogy ezek se jobbak Sztálin pribékjeinél, de akkor legalább maradunk meg szlávoknak, ne legyünk a germánok rabszolgái. Ez már elég volt a nemzeti érzelmű ellenálláshoz. Ezt Sztálin felismerve, a „nemzet” megmentőjeként lépett fel. Csak néhány provokáció kellett ahhoz, hogy meginduljon a partizán harc a németek ellen, s ezt

követően aztán mindenki lövöldözésbe kezd a kialakult „partizán-hisztériában”. Elindult a kölcsönös gyilkolás lavinája.

Jány Gusztáv hadsereg-parancsnok helyzetét az is súlyosbította, hogy a náci hadvezetésnek volt alárendelve, de tragédiája, hogy politikai érzelme se volt a magyar érdekek maximális képviseléséhez. Attól tartott, hogy ha megadja magát a szovjet hadseregnek, mint a német Paulus tábornok, akkor a náci Magyarországot fogják a háború elvesztésével vádolni. Ebben vezérkari főnöke is hibás, mert rossz irányban befolyásolta. A magyar tisztikar tisztában volt a lengyel tisztikar katinyi kegyetlen szovjet lemészárlásával, s senki se szeretett volna szovjet tarkónlövessel gyalázatos módon meghalni.

Tehát a doni katasztrófánk sok összetett hatás eredőjeként következett be. A magára hagyott, a nagyobb cél érdekében feláldozott, rosszul felszerelt rosszul ellátott, doni hadseregünk nem volt képes ilyen iszonyú szovjet támadásnak ellenállni. De ez jól felszerelt hadsereg esetén se sikerült volna (ld. pl. a németeket). A háború szörnyű, de arról se feledkezzünk meg, hogy 1956-ban a szovjet agresszió miatt kimennekült 200 ezer főt kitevő magyarság nagyobb vesztesége volt a nemzetnek, mint a doni katasztrófa embervesztése, Csakhat a Donnál szörnyű szenvedéseket éltek át a honvédek, illetve tömegesen estek áldozatul a fagyhalálnak, s ez igen mély nyomokat hagyott az emberek lelkében. Ne feledjük el, hogy szovjet fogságban nagyon sok magyar veszett el, az egész háborús időszakban és főleg az azt követő fogság és GULÁG-rabság idején.

Hitler ostobasága, hogy első világháborús tizedesként a nyugati fronton szerzett tapasztalatait nem voltak elegendők, hogy a háború katonai vezetését magára vállalja, de ideológiája is rabul ejtette. A sztálingrádi hatalmas katasztrófájukat is elkerülhette volna, ha Paulusra, hadseregtábornokára hallgat.

Azt Kéri Kálmán is hangsúlyozta, hogy Hitlerék győzelme nem lett volna jó Magyarországnak, miként Sztáliné sem. Két pogány közt egy hazáért örlödtünk És nem volt kiút számunkra. Az angolszászokhoz történő csatlakozás lett volna kedvező, és ez esetben a magyar katonai vezetés magatartása nagyon egyértelműen angolbarát lett volna. Ezt azonban Rooseveltnél, az USA elnöke nem tette számunkra lehetővé, mert az USA

legnagyobb háborús terhe a Japán elleni hadjárat volt. Rooseveltnél nem hitt az atombomba hadászati sikerében, s számolnia kellett volna a Japán elleni invázióban kb. egymillió amerikai katona halálával. Hogy ezt elkerülhesse, illetve veszteségeit a minimális szinten tarthassa, szüksége volt Sztálin katonai segítségére. Sztálin viszont Európában jelentős nagyságú területeket követelt magának. Mit tehetett az USA? Engednie kellett Sztálinnak. Végül is Rooseveltnél halálát követően Truman elnök az atomfegyver bevetéséhez folyamodott és véletlenül múlt, hogy sikerült is. Ugyanis az az amerikai cirkáló, amely az atombombákat Japán ellen szállította, a deponálási bázisig ugyan sikeresen eljutott, de hazatérőben a japánok elcsúszasztették.

1944 nyara az európai háborúban azért volt mindannyiunk számára különösen tragikus, mert a Hitler elleni német tisztí merénylet nem sikerült és Hitler még elszántabban folytatta a háborút. Varsó teljes elpusztításával is reagált erre. Amikor Budapest szörnyű ostromát siratjuk, gondoljunk arra, hogy a szerencsétlen lengyelek városuk teljes elpusztításával ennél sokkal nagyobb veszteséget szenvedtek. Bármilyen tragikus is a mi sorsunk, ha jól körülnézünk Budapesten, mi még ne érezzük magunkat a legnagyobb veszteseknek. Bármilyen fájó is ez, az igazság az, hogy a lengyelek, az oroszok, az ukránok, a németek szenvedtek a legtöbbet. Még a finnek voltak a legügyesebbek, amikor Mannerheim marsall vezetésével országuk függetlenségét meg tudták menteni.

Amint tudjuk, a németeknek is lett volna „csodafegyverünk”, de ezt a norvégiai nehézfegyvergyárban az angol akció megsemmisítette. Majd az amerikaiaknak sikerült az eddigi legborzalmasabb fegyvert elkészíteni és sikeresen bevetni. A háborúban azonban az ellenfél sem „hülye”, csak hát a körülmények és az ügyesség döntő szerepet játszik. Így aztán a Szovjetunió is megszerezte az atomtitkot és neki is lett a háborút követően atombombája. A legnagyobb hatású kémkedést a szovjet titkosszolgálat éppen az amerikai szövetségesüknél végezte és nagy sikerrel. Már későbbültek a világforradalomra és a harmadik világháborúra. Koreában majdnem sor került rá! Azóta legalább ötven háborút indítottak! Vajon a második világháború 1945-ben ért véget?!

*Hábel György
ny. mérnök-főtanácsos
„háborús veterán”*

Az Erdélyi Magyarság szerkesztőségének

Tisztelt Szerkesztőség!

Felháborodással olvastam legutóbbi lapszámuk Potabontás rovatában, a MOL cinikus, elutasító levelét. Nem csak erdélyi magyarként érzem magam megbántottnak, de úgy is, mint a MOL nyugdíjasa és mint az Erdélyi Magyarság olvasója.

A MOL álláspontját értetlenül fogadtam, ezért levélben fordultam a Társaság kommunikációs igazgatójához. Tájékoztatóul e levél másolatát mellékelve Önöknek is megküldöm.

Tisztelettel:

Sz. L.
Siófok

MAGYAR OLAJ- ÉS GÁZIPARI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

Kommunikációs Igazgatóság

Felkai György úr részére

BUDAPEST

Tárgy: Sajtókommunikáció

Tisztelt Igazgató úr!

Mindig büszke voltam arra, hogy munkatársa lehettem egy olyan dinamikus fejlődő, kiváló képességű munkatársakkal rendelkező, a régióban meghatározó szerep betöltésére törekvő Társaságnak, mint amilyen a MOL Rt. Gyakori romániai látogatásaim során öröm volt látni az ottani MOL üzemanyag-töltőállomások bővülő hálózatát, ami lehetővé tette, hogy akár Bukarestig is, kizárólag MOL-kutaknál tankolhassak.

Ön nálamnál is jobban tudja, hogy jelenleg a mintegy 40 romániai MOL töltőállomás zöme Erdély területén létesült. Néhány erdélyi nagyvárosban két MOL benzinkút is van (pl. Nagyvárad, Brassó). Ezek telepítései szempont lehetett az is, hogy a MOL kutak vevőkörének meghatározó részét az **erdélyi magyarság** fogja képezni. Tapasztalataim szerint ez az elközelítés nem volt alaptalan.

Később, a MOL-kúthálózat kiszélesítése után, sajnos egyre gyakrabban lehetett hallani a MOL Rt. romániai leányvállalata, a MOL-Romania srl. körüli zűről és torzalkodásokról, sőt még a MOL töltőállomások célszerűségének megkérdő-

jelezéséről is. Nem feladatom ezek valódiságáról megbizonyosodni, de nem zörög a haraszt... Az viszont tény, hogy ugyanazért a román benzinért, amit az új, már európai színvonalú töltőállomásokkal is rendelkező **Petrom** forgalmaz, (amely cég mellesleg kezdi kiépíteni magyarországi hálózatát is) a romániai MOL-kutaknál átlagosan 15%-al többet kell fizetni, miközben számos „multi” is rohamosan fejlesztette romániai hálózatát (Shell, ÖMV, Agip, BP, Lukoil, stb.). Szóval mára ott is kiéleződött verseny van a fogyasztók kegyeért.

Az erdélyi magyar sajtó néhány vezető munkatársa már korábban felhívta a figyelmemet arra, hogy különös módon a MOL-Romania srl. hirdetéseinek megjelenítésénél nem csak mellőzi az ottani magyar lapokat, de reklám-anyagait, hirdetéseit, szinte kizárólag a szélsőségesen nacionalista irányultságú román lapoknál helyezi el. Ezt valószínűleg abból a megfontolásból teszi, hogy a magyarok – már csak érzelmi megfontolásból – amúgy is a MOL-kutaknál tankolnak, akkor pedig minek nekik még reklám is. Erre a fonákra levélben hívtam fel a MOL Rt. akkori vezetőinek figyelmét, még 1997-ben. (Ezt a levelet és a kapott választ mellékelem).

Legutóbb azt kellett tapasztalnom, hogy a MOL Rt. már nem csak az erdélyi magyar sajtót mellőzi, de az erdélyiek, és általában a határon túli magyarok körében közkedvelt, Magyarországon kiadott **Erdélyi Magyarság** c. lapot sem méltatja figyelemre. Bizonyosság erre az a cinikus kicselegő levél, amelyet válaszul küldtek a lap megkeresésére és ezt a lap le is közölte. (Másolat mellékelve).

Elgondolkodtató, hogy miközben a veszteségeivel bajlódó MÁV Rt. egész oldalas, színes hirdetéssel tudta segíteni a lapot, (bizonyára „költséghatékonysági” megfontolásból is), a **nyerését több mint megduplázó MOL Rt.** (lásd: MOL Hírlap, XXII. évf. 6. sz. címdala) „a korábbinál hatékonyab-

ban összpontosító jövedelemtermelő képességére és a költséghatékonyságra” hivatkozva elzárkózott ettől.

Nem lehet kétséges a válasz arra a kérdésre, hogy ezt az elutasító MOL-levelet olvasva, *a lap olvasóinak széles táborra vajon továbbra is preferálni fogja-e a MOL kutakat?* Tudni kell, hogy az erdélyi magyarok esetében a morális, érzelmi szempontoknak az anyagiaknál is meghatározóbb szerepe van. Ezért, már csak a Magyarországhoz való kötődésük okán is, valóban a MOL kutakat választották, annak ellenére is, hogy ezeknél legdrágább egy tankolás. Ha pedig a MOL benzin már nem csak drágább, de ráadásul a MOL – ha áttételesen is – lekezelően viszonul az erdélyi magyarsághoz, akkor mi értelme van őt választani? („Köszönjük, hogy minket választott!”) Pedig az **„egyre élesedő versenyhelyzetben”** minden vásárlóért valóban meg kell küzdeni. Egy többszázézes vásárlói kör megtartása még egy olyan „mamutcég” számára is fontos kell(ene) legyen, mint amilyen MOL Rt. (kíván lenni). Ha arra is gondolok, hogy MOL Rt. egyik fő stratégiai célkitűzése éppen **„a kelet-európai régió vezető energiavállalatának pozíciójáért”** folytatott verseny megnyerése (HVG 2000. ápr. 1-i száma), akkor **miért nem tekintik e cél eléréséhez, potenciális partnereiknek a többmillió határon túli magyarságot is?** Ezért is meggyőződésem, hogy ez a szerencsétlenül megfogalmazott válaszlevél PR szempontból is több kárt okozott a MOL-nak, mint... „költséghatékonyságot”.

Fenti észrevételeimet már csak annak okán is szükségesnek tartottam szóvá tenni, mivel azon kevesek közé tartozom, akik egyaránt olvasói a **MOL Hírlapnak** és az **Erdélyi Magyarságnak** is. Sőt, egyik hobbym, hogy rendszeresen úgy gyűjtöm a román sajtóban megjelent, az olaj- és gáziparra, különösen a MOL Rt.-re vonatkozó írásokat, mint mások a bélyegeket.

Üdvözlettel:

Sz. L.

Ui.:

A fenti levelet, további mellékletekkel is kiegészítve, megküldtem a vezető erdélyi magyar lapok szerkesztőségeinek, elsősorban nem közlés, hanem háttér-információ céljából. De reményeim szerint az interneten meg fog jelenni.

„...Amit erő vagy hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszaadhatják. De amiről a nemzet félve a szenvedésektől, önként lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz és mindig kétséges...”
(Deák Ferenc)

Gondolatok és kérdések

Szeptember 16-án a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) konferenciát rendezett Beregszászon a történelmi egyházak és a magyar civil szervezetek képviselőinek részvételével, amelyen megvitatták a határon túli magyarok jogállásáról szóló törvény tervezetét is. Időszerű, szép kezdeményezés lett volna, ha nincs egy bökkenő. Mégpedig az, hogy a kárpátaljai magyarok – s az Ukrajna más megyéiben élő nemzettársaink még inkább – túlnyomó többsége csak rövid, felszínes tudósításokból, rádióhírekből hallott a készülő, úgynevezett státustörvényről. Csak egy bizonyos szűk rétegbe tartozó kiválasztott kör kezébe került a „Szomszédos államokban élő magyarokat megillető egyes kedvezményeikről szóló törvény koncepciója”, akárcsak annak idején az ukrán-magyar alapszerződés szövege. Az embereknek tehát nem sok fogalmuk volt az őket érintő tervezett dokumentumról.

A konferencián az egyházakon kívül csak az Ukrán Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ), a Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma (FÓRUM), a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége (MÉKK) és a Beregvidéki Magyar Kulturális Szövetség (BMKSZ) kapott meghívást, ráadásul olyan kikötéssel, hogy szervezetként csak két-két személy vehet részt a tanácskozáson. Felmerül a kérdés: miért nem a magyar kormány vagy a Határon Túli Magyarok Hivatala rendezte a konferenciát, hanem az ukrán magyar szervezetek egyike, még ha a legnagyobb is? Miért csak két-két fő képviselhetette szervezetét? Miért nem juttatta el a KMKSZ (vagy inkább a magyar külügyminisztérium, illetve a HTMH) a vita tárgyát képező dokumentumot az összes ukrán magyar érdekvédelmi szervezethez, hogy azt idejében megbeszélhessék saját tagaikkal? A magyar kérdések ezek, amelyek azóta is válasz nélkül maradtak. Ezért nem képviseltette magát az UMDSZ, a FÓRUM és a BMKSZ ezen a csupán formáság kedvéért rendezett konferencián.

Nekem volt szerencsém (?) részt venni a tanácskozáson a MÉKK képviseletében. Ott, a konferencia elején kaptam kézhez a koncepciót. Beleolvastva újabb gondolatok és kérdések merültek fel bennem. Idézek: „A magyar állam és a határon túli szervezetek közötti rendszeres és intézményes párbeszéd kialakítására és fenntartására jött létre a Magyar Állandó Érte-

kezet” (kiemelés tőlem) Megjegyzésem, hogy ma Ukrajnában a KMKSZ-en kívül a következő nagyobb magyar érdekvédelmi szervezetek vannak: UMDSZ (az egyetlen országos érdekvédelmi szövetség, amelyhez számos kárpátaljai kívüli kije, lemergi, ivano-frankovszki, krími szervezet is tartozik!), az immár 25 tagszervezetből álló Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma, a kárpátaljai magyar értelmiséget tömörítő MEKK, a Kárpátaljai Magyarul Beszélő Tudósok Társasága, a Kárpátaljai Határmenti Önkormányzatok Társulása, hogy csak a fontosabbakat említsem. A MÁÉRT-ben viszont csupán a KMKSZ, azaz egy megyei rangú szervezet képviseli az ukrán magyarországot. Vajon miért?

Visszatérve a koncepció értékelésére, egyetlen lényeges dolgot vettem ki belőle: kapunk 2-3 évre valamilyen alalmazást, betömik a szánkat, csak az Európai Unió fontos! Pedig nekünk, az anyaországtól elszakított magyaroknak nem alalmazásra van szükségünk, hanem minden magyart megillető jogokra. Nem mi tehetünk róla, hogy

akaratunk ellenére idegen országban élünk. Meddig kell még magunkon viselnünk a trianoni gázott által búrunkba égetett bélyeget?

A tanácskozáson Szabó Tibor, a HTMH vezetője és Kovács Miklós parlamenti képviselő a szülőföldön maradást tartották a leglényegesebbnek. (Itt csak annyit jegyeznék meg, hogy aki maga is áttelepült az anyaországba, az ne bíztasson másokat maradásra!)

Kovács Miklós egy interjúban kijelentette, hogy nekünk semmiképpen sem jó a kettős állampolgárság, mert az ukrán törvények ezt nem teszik lehetővé. Hadd idézzek Ukrajnának 1991-ben az állampolgárságról elfogadott törvényéből:

„Kétoldalú kormányközi megállapodás esetén megengedhető a kettős állampolgárság” (1. fejezet 1. pont). „Ha a nemzetközi törvényekben másként értelmezhető törvények vannak, akkor a nemzetközi törvényeket használjuk” (1. fejezet 4. pont). Miért nem ismeri a törvényt Kovács Miklós, az ukrán parlament képviselője? Hol volt kilenc évig a magyar kormány, a magyar külügyminisztérium? Van -e remény, hogy kezdeményezzék az említett ukrán törvény érvényesítését? Újabb kérdések...

Kapunk -e valaha választ rájuk?

Ortutay Gyula
Beregszász
a BMKSZ választmányi tagja

Átalvető 36

AZ ÁTALVETŐ DECEMBERI SZÁMÁNAK TARTALMÁBÓL:

- Beke György: Arad, örök gyász szép arája
- Király Károly (utólagos) születésnapjára köszöntője és írása
- Timaffy István: Népegyesért terület
- Erdélyi publicisztikai kitekintés
- Beszámoló az Erdélyi Körök tevékenységéről, erdélyi vonatkozású itthoni eseményekről

Egy példány ára belföldre
és a szomszédos országokba 200,- Ft

Az előfizetéseket egyszerű postai utalványon kérjük feladni
a következő címre: EMTE 7101 Szekszárd I., Postafiók: 480

ADOMÁNYOK (Ft)

Bethlen Miklós	Vasgerszeg	5.000.-	Zakariás Egon dr.	Bp.	5.000.-
Biczó Erzsébet	Márok	2.000.-	Zólyomi Tamás dr.	Csorna	2.000.-
Holányi Julianna	Peremarton	1.600.-			
Kovácsné Sárecz Erzsébet	Miskolc	1.400.-	Külföld:		
Pacor Győző	Bp.	1.000.-	Fodor Albert	USA	164.- USD
Pako Benedek	Szászrégen	4.500.-	Gergely Gyula	Ausztrália	20.- AUD
Patrubány Miklós id. dr.	Meggyes	40.- DEM	Keresztési Ferenc	Kanada	150.- CAD
Szűcs Attila	Bp.	1.600.-	Kulhavy László	Németország	100.- DEM
Torr Ferenc dr.	Nyíregyháza	12.000.-	Péterffy Györgyi	USA	150.- USD

FONTOS TÁJÉKOZTATÓ!!!

1%. Alapítványunk mint közhasznú alapítvány az idén is jogosult az un. 1%-ra, amit a személyi jövedelemadó bevallásnál lehet felajánlani számunkra. (**Adószámunk : 19667173-2-43**). Sőt, mindenkit arra kérünk és biztatunk, hogy az elkövetkező adóbevallásnál továbbra is éljenek a támogatásnak ezzel a módjával. A befizetett adományokról – kérésre – un. APEH igazolást állítunk ki, aminek értelmében a befizetett összeg 30 %-ával a személyi jövedelemadó összege **a befizetés évében** csökkenthető, az idevonatkozó érvényben lévő rendelet szerint. Míg 1998-ban ez az összeg 80.387.- Ft volt, addig 1999-re már 262.419.- Ft-ra nőtt, amiért is nagylelkű támogatóinknak ezúton is köszönetet mond Az Erdélyi Magyarországi Alapítvány. Ezeket az összegeket vagy még náluk is szegényebbek támogatására, vagy az Erdélyi Magyarország kiadásának költségeire fordítottuk.

A 2000. évre benyújtandó adóbevallásnál – aminek benyújtási határideje magánszemélyeknél a jövő év március 20.-a – nyilatkozni kell ezzel kapcsolatban. Ennek módja a következő: Egy, az Ön által beszerzett borítékon fel kell tüntetni az Ön nevét, lakcímét és adóazonosító jelét (kívül). A borítékban elhelyezett papírra pedig rá kell írni alapítványunk adószámát,

ami: **19667173-2-43**. Célszerű, bár nem kötelező az alapítvány nevét is: **Az Erdélyi Magyarországi Alapítvány**. A borítékot csatolni kell az adóbevalláshoz. Kérjük, hívják fel erre barátait, ismerőseiket figyelmét is, és javasolják nekik, hogy éljenek ezzel a lehetőséggel. Természetesen mi is mindenkit erre biztatunk. A határainkon túl élő olvasóink ezen a téren úgy segíthetnek, hogy ők magyarországi ismerőseik, barátai figyelmét ráirányítják lapunkra.

Akik adószáma már szerepel nyilvántartásunkban, azoknak folyamatosan küldjük az igazolást. Ha valaki 2000. január elejéig bármilyen oknál fogva ezt mégsem kapná kézhez, de arra igényt tart, úgy kérjük, hogy azt felénk valamilyen módon jelezze. A kiállított igazolásokról az APEH felé ugyanis jelentést kell adnunk – legkésőbb **január 31-ig**. Tehát ez után már nem tudunk igazolást kiállítani, mert **ezen határidő betartásának elmulasztása jogvesztő hatályú**.

Mégegyszer megköszönve az alapítványunknak nyújtott támogatást, a lap valamennyi olvasójának és támogatójának Kegyelemteljes Karácsonyi Ünnepeket és Boldog Újesztendőt kíván

Az Erdélyi Magyarországi Alapítvány

Az Erdélyi Magyarországi külföldi képviselői:

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65th street 2B
New York, NY, 10021
Tel.: (1)212-744-7946
Fax: (1)212-744-0614

Ausztrália:

Jed Productions, Józsa Erika
Cím: 22 Marinelle Street Manly Vale
2093 Australia
Tel./fax: 612-9907-6151

Belgium:

gr. Teleki Kálmán
Bovenberg 122
1150 BRUXELLES
Tel.: (02) 770 16 01
Bank: 310-0737944-54

Dánia:

Dansk-Ungarsk Seiskab,
Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C

Hollandia:

K. A. Pehlig-Stubnya,
Muzenlaan 5, 2353 KB. Leiderdorp,
Postabank No. 653 557
Tel.: 07/89-03-31

Izrael:

Páll Tibor
Street Puah 6 A/5
35311 Haifa
Tel.: 528780

Kanada:

Kate Karácsony, Pannonia Books Ltd.
P. O. Box 1017 Postal Station „B”
Toronto, Ont. M5T 2T8
Tel./Fax: (416)535-963

Nagy-Britannia:

Klára Morvai, Hungarian Book Agency
P. O. BOX 1956
Durham DH1 2GA
Tel.: 00 44-191-272-2446
Fax: 00 44-191-368-4198

Olaszország:

Maria Toth Pittaluga
Mellbodes 41.09045 Flumini (CA)
c/c N 15853 096
Tel.: 70-830-309

Svájc:

Anikó Parragi
8046 Zürich, Wehntalerstr. Str. 295.
Tel.: 41/1/372-3201
Zürcher Kantonalbank
Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország:

János Járari
Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,
Tel.: 046/14-70-81
Postgiro: 6310 106-7

Azokban a – főleg európai – országokban ahol nincs lapunknak képviselője, olvasóink előfizetésüket akár címünkre postázott csekkel, akár **money orderrel** rendezhetik, de küldhetnek postai „COUPONT” is. Amennyiben magyarországi ismerőseiken keresztül akarnak előfizetni, úgy kérésre (akár üznetrögzítőkön keresztül is) csekket küldünk.

Helyreigazítás

43-es számunk hátsó borítóján a „Tartós vízum” c. cikk szerzője helyesen: Kuntavi Ács János (K.Á.J.) Tévedésünkre kárpátaljai honfitársunk, a szerző elnézését kérjük. (A Szerkesztőség)

UTAZZON MAGYARORSZÁGRA VONATTAL!

Vegye igénybe a nemzetközi menettérti kedvezményt, mely bármely romániai kiinduló ill. bármely magyarországi érkező állomásra igénybe vehető. A kedvezmény mértéke a romániai vonalakra 70%, a magyar vasúthálózatra 55%. A korhatáron belüli gyerekek már a felnőttek által fizetett díj feléért utazhatnak. A nemzetközi menettérti menetjegy érvénytartalma 2 hónap.

MAGYARORSZÁGON SZERETNE UTAZNI, KIRÁNDULNI?

A 14 év alatti gyerekek alanyi jogon 67,5%-os kedvezményre jogosultak a MÁV vonalain.

A Magyar Államvasutak az életkorhoz kötött kedvezmény alapján az 55. életévüket betöltött nők, illetve a 60. életévüket betöltött férfiak részére 20%-os kedvezményt biztosít.

A kedvezményre való jogosultsághoz az életkort és a személyazonosságot igazoló igazolványt kell bemutatni.

Bármely szerv által szervezett csoportos utazás esetén a vasúti jegypénztárakban 10-19 főig 33%-os, 20 főtől pedig 50%-os kedvezménnyel válthatnak jegyeket.

A MÁV Rt. Magyarországon egész évben 50%-os alkalmi menettérti kedvezményt ad az Ópusztaszeri Emlékpark, a Közlekedési Múzeum, az Aggteleki Nemzeti Park és a Fővárosi Állat- és Növénykert látogatásához.

A kedvezmény odautazásra legkorábban a rendezvény nyitását megelőző nap 0.00 órától vehető igénybe.

A visszautazást a rendezvény zárását követő nap 24.00 órájáig be kell fejezni.

A feltételekről érdeklődjön a személypénztárakban!

ÚTICÉLUL VÁLASSZA A BALATON-PARTOT!

Váltson balatoni napijegyet kedvezményes áron!

1.osztályon 2.082,-Ft

2.osztályon 1.388,-Ft

A napijeggyel a jegyen feltüntetett nap 0.00 órát követően 36 órán belül korlátozás nélkül utazhat a Balaton körül.

A részletekről érdeklődjön (+36) 1 461-5400-as telefonszámon.

A vasút figyel Öntre.

AZ RMDSZ PARLAMENTI KÉPVISELETE

a 2000. november 26-ai választások eredményeként

KÉPVISELŐK

	Név	Megye	Foglalkozás	Életkor
1.	Tokay György	Arad	ügyvéd	61
2.	Szilágyi Zsolt	Bihar	politológus	32
3.	Fazakas László	Bihar	református lelkész	43
4.	Székely Ervin	Bihar	jogász	43
5.	Kovács Csaba	Brassó	jogász	45
6.	Pataki Júlia	Bukarest	jogász	33
7.	Ráduly Róbert	Hargita	mérnök, közgazdász	32
8.	Asztalos Ferenc	Hargita	tanár	55
9.	Garda Dezső	Hargita	tanár	52
10.	Antal István	Hargita	mérnök	52
11.	Kelemen Hunor	Hargita	állatorvos, filozófus	33
12.	Winkler Gyula	Hunyad	mérnök	36
13.	Kónya Hamar Sándor	Kolozs	filozófus-tanár	52
14.	Vekov Károly	Kolozs	tanár	53
15.	Márton Árpád	Kovászna	színész	45
16.	Tamás Sándor	Kovászna	jogász	34
17.	Birtalan Ákos	Kovászna	közgazdász	38
18.	Böndi Gyöngyike	Máramaros	közgazdász	48
19.	Kelemen Atilla	Maros	állatorvos	52
20.	Kerekes Károly	Maros	jogász	52
21.	Borbély László	Maros	közgazdász	46
22.	Makkai Gergely	Maros	meteorológus	48
23.	Varga Attila	Szatmár	jogász	37
24.	Pécsi Ferenc	Szatmár	közgazdász	56
25.	Erdei Doloczki István	Szatmár	mérnök	45
26.	Vida Gyula	Szilágy	jogász-közgazdász	68
27.	Toró Tibor	Temes	fizikus	43

Átlagéletkor: 45 év

SZENÁTOROK

	Név	Megye	Foglalkozás	Életkor
1.	Pete István	Bihar	közgazdász	47
2.	Vajda Borbála	Călărași	geofizikus mérnök	42
3.	Verestőy Attila	Hargita	mérnök	46
4.	Sógor Csaba	Hargita	református lelkész	36
5.	Eckstein Kovács Péter	Kolozs	ügyvéd	44
6.	Puskás Bálint	Kovászna	jogász	51
7.	Németh Csaba	Kovászna	tanár	49
8.	Markó Béla	Maros	tanár	49
9.	Frunda György	Maros	ügyvéd	49
10.	Szabó Károly	Szatmár	mérnök	57
11.	Kereskényi Sándor	Szatmár	tanár	49
12.	Seres Dénes	Szilágy	jogász	47

Átlagéletkor: 47 év